

Latvijas Kultūras akadēmija
Kultūras socioloģijas un menedžmenta katedra

JŪRAS PIEKRASTES KULTŪRAINAVA UN TĀS MUZEALIZĀCIJAS IESPĒJAS.
KOLKASRAGA PIEMĒRS

Autore:
Akadēmiskās maģistra studiju programmas “Mākslas”
„Muzeji un kultūras mantojums” apakšprogrammas
2. kursa studente Dženeta Marinska
(ID Nr. 20124716)

Darba vadītājs:
prof. Dr. habil. art., Dr. hist. Juris Urtāns

/paraksts/

Rīga
2015

SATURS

IEVADS	4
1. AINAVAS IZPRATNES ATTĪSTĪBA UN PĒTĪŠANAS PIEEJAS	7
1.1. Ainavas definīcijas un ainavas izpratnes attīstība	7
1.2. Pieejas jūras piekrastes ainavas pētīšanā	8
2. MUZEALIZĀCIJAS TEORIJAS UN JAUNĀKĀS TENDENCES MUZEJU JOMĀ	12
2.1. Muzealizācijas jēdziens un veidi	12
2.2. Jaunā muzeoloģija un ekomuzeji	15
2.2.1. Priekšvēsture	15
2.2.2. Jēdzienu rašanās un attīstības vēsture	16
2.2.3. Ekomuzeja definīcijas un atšķirīgā daba	18
3. KULTŪRAS MANTOJUMA SAGLABĀŠANAS UN PREZENTĀCIJAS PIEMĒRI PASAULĒ.....	22
3.1. Ekomuzeju vai teritorijas muzeju piemēri.....	23
3.2. Zemūdens kultūras mantojuma saglabāšanas un prezentācijas piemēri	25
4. KULTŪRAS MANTOJUMA SAGLABĀŠANAS TIESISKIE ASPEKTI.....	29
5. KOLKASRAGA KULTŪRVĒSTURISKĀ AINAVA	32
5.1. Kolkasraga ģeogrāfiskās robežas.....	32
5.2. Folklorā par Kolkasragu.....	33
5.3. Būves un to paliekas	35
5.3.1. Navigācijas būves.....	35
5.3.2. Militārās būves.....	38
5.4. Ceļi ainavā.....	40
5.5. Vietvārdi ainavā.....	43
5.6. Zemūdens mantojums Kolkasragā.....	46
5.7. Kolkasraga ainavas izmantošana mūsu dienās	51
6. KOLKASRAGA KULTŪRVĒSTURISKĀS AINAVAS MUZEALIZĀCIJAS IESPĒJAS UN PRIEKŠLIKUMI TO REALIZĀCIJAI	55

6.1. Ekomuzeja vai ainavas muzeja izveides priekšnoteikumi.....	55
6.2. Kolkasraga ainavas muzealitāte.....	58
6.3. Iedzīvotāju aptaujas rezultāti.....	60
6.4. Priekšlikumi ainavas prezentācijai.....	62
NOBEIGUMS.....	66
KOPSAVILKUMS.....	69
THE MARITIME CULTURAL LANDSCAPE AND OPPORTUNITIES OF ITS MUSEALIZATION. THE CASE OF CAPE KOLKA	71
AVOTU UN LITERATŪRAS SARAĶSTS	72
PIELIKUMU SARAĶSTS.....	77
PIELIKUMI.....	81
1.pielikums. Iedzīvotāju aptaujas anketa un tās rezultāti.....	81
2.pielikums. Fotogrāfijas un attēli.....	90
3.pielikums. Ainavas vienotnes.....	107
4.pielikums. Kolkasraga ģeogrāfiskā karte	112

IEVADS

Kāds ģeogrāfisks nogabals ir tikai tukša telpa, iekams to nav sākuši apdzīvot cilvēki. Ierodas cilvēki un, izmantojot dabas dotos resursus un savu radošo potenciālu, tukšu telpu pārvērš par savu dzīves vietu ar jēgu, ar nozīmi. Abu kopdarbošanās rada to, ko mēs pazīstam ar nosaukumu - kultūrainava. Ainavas vērtības apzināšanās sākusies saistībā ar vēlmi saglabāt nākamajām paaudzēm iepriekšējo paaudžu radīto. Sevišķi aktuāls aizsardzības jautājums kļuvis pēdējā laikā, pieaugot ekonomiskai un antropogēnai slodzei uz ainavu.

Dievs un mani priekšteči par vietu manai dzīvei izvēlējušies zemes nogabalu Kolkasraga ciešā tuvumā. Jūtot ciešu saistību ar šo ģeogrāfisko vietu Ziemeļkurzemes jūrmalā, esmu sākusi dziļāk interesēties par tās vēsturi. Interesi vēl vairāk pastiprinājusi darbošanās tūrisma jomā, kur vietas vēsture un kultūras mantojums ir tūristu intereses objekts, kuri dažādos veidos tiek iesaistīti tūrisma piedāvājumā. Ainava ir vispieejamākā no kultūras mantojuma veidiem, jo tā ir praktiski visur. Mazapdzīvotās teritorijas un skaistā piekrastes daba aicina cilvēkus dodoties pastaigās, lai to izbaudītu.

Ziemeļkurzemes jūras piekrastes vērtība un nozīmes mainījušās līdzī varām un laikiem, ierakstot zīmes apkārtējā vidē. Pašas dzīves pieredze ļāvusi piedzīvot totalitārā režīma izpausmes, kad vairāku iemeslu dēļ pat vietējiem iedzīvotājiem savas vistuvākās apkārtnes pieejamība bija stipri ierobežota. Šajā vietā šī nepieejamība bija divkārša, jo tika sargāta gan unikālā daba, par ko toreiz rūpējās Šlīteres valsts rezervāts, gan padomju valsts ārējā robeža. Tādā veidā šīs puses ļaudis, varētu teikt, tiešā nozīmē dzīvoja pa vidu tiem, kas sargāja mežu un tiem - kas jūras krastu. Viens no iepriekš pieminētajiem aizsardzības aspektiem vairs nav aktuāls, tomēr otrs vēl joprojām pastāv, proti, Slīteres Nacionālā parka veidolā. Tas vēsturiski veidots kā „Slīteres dabas pieminekļis”, kad 1923. gadā teritorija 1100 ha platībā tika izdalīta kā „aizsargājams dabas krāšņums”,¹ tāpēc vārda „aizsargājama dabas ainava” locījums šīs puses ļaudis dzirdējuši kopš dzimšanas. Ainavas aizsardzības jautājums sevišķi aktualizējās tieši pēc tam, kad tika mainīta aizsargājamās teritorijas kategorija no rezervāta uz nacionālo parku (mainīts 2000.gadā), vienlaikus paplašinot aizsargājamo teritoriju, iekļaujot cilvēku dzīves un saimniekošanas telpu - piekrastes ciemus. Kopš šī brīža nacionālais parks ir uzņēmis rūpes arī par kultūrainavu, jo to nosaka likums par Īpaši aizsargājamām dabas teritorijām. Taču, kā nācies novērot, izpratne par ainavu un tās vērtību joprojām tiek skatīta seno tradīciju garā - caur biologu, zoologu, entomologu, bet ne antropologu vai kultūras mantojuma speciālistu

---

¹ Dabas aizsardzības pārvalde. *Slīteres nacionālā parka dabas aizsardzības plāns 2010-2020*. Pieejams: http://www.daba.gov.lv/upload/File/DAPi_apstiprin/NP_Slitere-10.pdf [skat. 28.12.2012.]

skatu prizmu. Tādējādi institūcijas izpratne par ainavas kā kultūras mantojuma saglabāšanas nepieciešamību, instrumentiem un pieejamības veicināšanu ir vāja.

Īpašu vietu Kurzemes piekrastes ainavā ieņem Kolkasraga ainava - vieta, kur tiekas Baltijas jūra ar Rīgas jūras līci. Visbiežāk Kolkasraga ainava tiek uztverta kā dabas objekts. Taču kopš cilvēcei šis dabas veidojums ir pazīstams, tas kļuvis arī par cilvēces vēstures sastāvdaļu. Cilvēki šeit darbojušies, atstādami nospiedumus ainavā gan kā apzināti veidotas celtnes un reljefa pārveidojumus, gan nejaušu notikumu rezultātā radušās materiālās liecības kā virs, tā zem ūdens, kā arī ierakstot ainavā atmiņas par notikumiem, veidojot kognitīvo ainavu vai, tā saukto, atmiņas ainavu. Par nozīmīgāko cilvēka acij redzamo ainavas objektu uzskatāma Kolkas bāka uz mākslīgas salas jūrā. Taču vieta īpaši bagāta arī ar zemūdens mantojuma objektiem – kuģu vrakiem. Diezgan daudz pētījumu un publikāciju atrodams par Kolkas bāku; ievērojami mazāk pētīts ir zemūdens kultūras mantojums Kolkasraga apkārtnē, kaut arī vieta pazīstama kā lielākā kuģu kapsēta Baltijas jūrā. Vieta bagāta arī ar vietējo iedzīvotāju personīgajām asociācijām ar ainavas telpu, jo tā ir bijusi viņu ikdienas dzīves sastāvdaļa un darba lauks.

Ainava var daudz pastāstīt, ja ir prasme to lasīt. Ainava ir pakļauta straujām izmaiņām, sabiedrībai attīstoties, bieži vien apzināti vai neapzināti iznīcinot kultūras vērtības. Kolkasraga ainava ir unikāla vērtība, bet pašreiz tās aizsardzība tiek realizēta caur dabas vērtību aizsardzību, nepietiekami izceļot tās kultūrvēsturiskās vērtības. Turklāt kultūras mantojuma pieejamība, ņemot vērā vietas bagāto kultūrvēsturi, informatīvā ziņā ir visai ierobežota.

Viens no ainavas un kultūras mantojuma saglabāšanas veidiem ir muzealizācija. Šis process ietver priekšmetu atlasīšanu, saglabāšanu, pētniecību un komunikāciju, tādējādi mantojumu saglabājot nākamajām paaudzēm un padarot to sabiedrībai pieejamāku caur informācijas sniegšanu un interpretāciju.

Jaunā muzeoloģija arvien lielāku uzmanību pievērš apkārtējai videi, kurā muzejs atrodas. Viena no Jaunās muzeoloģijas izpausmēm ir ekomuzejs, kurš par muzeja priekšmetu uzskata pašu teritoriju vai ainavu, tādā veidā demonstrējot holistisku izpratni par mantojumu. Kolkasraga ainavu autore saskata kā vietu, kur iespējams realizēt ekomuzejiem raksturīgu pieeju kultūras mantojuma saglabāšanā un prezentācijā.

Pētījuma mērķis ir analizēt Kolkasraga ainavas kultūrvēsturiskos aspektus un piedāvāt priekšlikumus ainavas muzealizācijai, lai to saglabātu un padarītu pieejamāku Kolkasraga apmeklētājiem.

Lai īstenotu pētījuma mērķi izvirzīti šādi **uzdevumi**:

- Aplūkot ainavas jēdzienu, tā attīstību un iepazīties ar jūras piekrastes kultūrainavas pētīšanas pieejām.
- Aplūkot muzealizācijas teorijas, jaunākās tendences muzeju jomā pasaulē.
- Iepazīties ar ainavas/ekomuzeju piemēriem un zemūdens mantojuma saglabāšanas piemēriem pasaulē.
- Veikt Kolkasraga ainavas izpēti, izmantojot literatūru un vēstures avotus, kā arī veicot lauka pētījumu.
- Veikt vietējo iedzīvotāju aptauju un noskaidrot viņu attieksmi pret Kolkasraga ainavas muzealizāciju.
- Vērtēt Kolkasraga ainavas muzealizācijas iespējas, izmantojot teorētiskajā daļā aprakstītos kritērijus.
- Piedāvāt priekšlikumus Kolkasraga ainavas muzealizācijai, ņemot vērā pasaules prakses un konkrētās situācijas iespējas.

1. AINAVAS IZPRATNES ATTĪSTĪBA UN PĒTĪŠANAS PIEEJAS

Lai veiktu Kolkasraga kultūrvēsturiskās ainavas izpēti, kas ir šī darba mērķis, vispirms nepieciešams izziņāt ainavas izpratnes un definēt ainavas jēdzienu šī darba robežās. Šī nodaļa iepazīstina ar jēdziena 'ainava', angļu valodā 'landscape', attīstības vēsturi, kā arī pieejām jūras piekrastes kultūrvēsturiskās ainavas pētīšanā.

1.1. Ainavas definīcijas un ainavas izpratnes attīstība

Šodien angļu valodā vārda 'landscape' jēdziens tiek asociēts galvenokārt ar estētisko uztveri, skaistumu, glezniecību. Turpretī vārda oriģinālā izcelsme ir visai prozaiska. Tas cēlies no holandiešu 'landschap', kas nozīmēja: lauksaimniecības ēku grupējums, iežogoti lauki, kā arī administratīvs apgabals. Vārds „zaudēja savas zemnieciskās saknes un ieguva pārsmalcināto mākslas nozīmi, kad to ... pārņēma angļi” (Tuan 1974, 133).² 20.gs. beigās vārds 'landscape' ir iegājis angļu valodas ikdienas leksikā un tiek lietots visai plaši. Angļu valodā tas ietver gan zemi (*land*) gan ainu (*scape*), tātad praktiskas (zeme) un subjektīvas, estētiskas (aina) asociācijas. Angļu valodā 'scape' (aina) tiek kombinēts arī ar citiem vārdiem, kā *seascape*, *townscape*.³

Latviešu valodas vārds 'ainava' atšķirībā no citu valodu vārdiem (*landscape*, *landshaft*, *maastik*) neietver vārdu 'zeme', bet radies no saknes vārda 'aina', kas latviešu Konversācijas vārdnīcā (I, 1927) tiek skaidrots kā „priekšmeta vai notikuma jutekliski uztverama parādība; attēls”,⁴ tātad ļoti poētisks termins. Vienīgā līdz 2.Pasaules karam publicētā ainavas definīcija atrodama Latviešu Konversācijas vārdnīcā, un tās autors ir ģeogrāfs Ģederts Ramans: „Ģeogrāfiskā ainava ir lielāka vai mazāka zemes virsmas daļa ar visiem tās objektiem, formām un līnijām, kā tie redzami cilvēka acij. Ģeogrāfiskā ainava ir sintētisks jēdziens un satur daudz ģeogrāfisku elementu: zemes virsmas formas, ūdeņus, veģetāciju, cilvēku, viņa mājokļus un darbus.”⁵ Definīcija nosauc konkrētus ainavu veidojošus elementus un, var teikt, vārda 'aina' atvasinājums 'ainava' ir „nosēdināts uz zemes”.

Samērā vienkāršu un saprotamu ainavas definīciju sniegusi mūsdienās praktizējoša ģeogrāfijas zinātnieci profesore *Dr.habil.geogr., profesore* Aija Melluma: „Ainava ir

² Citēts pēc: Bunkše, Edmunds Valdemārs. *Sirēnu balsis: Ģeogrāfija kā cilvēka erudīcija.*, Rīga: Norden, 1998. Citēts No: Tuan Yi-Fu. *Geography, phenomenology and the study of human nature. Canadian geographer.* 1971, 15:181-192

³Bunkše, Edmunds Valdemārs. *Sirēnu balsis: Ģeogrāfija kā cilvēka erudīcija.*, Rīga: Norden, 1998., 36.lpp.

⁴Zariņa, Anita. Ainavas koncepcijas sākotne Latvijā. *Ģeogrāfija. Ģeoloģija. Vides zinātne: Referātu tēzes.* Rīga: Latvijas Universitāte, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 101.-104.lpp.

⁵ Turpat.

objektīva realitāte, zemes virsmas nogabals ar raksturīgiem dabas apstākļiem un veidojumu, kā arī cilvēka radīto elementu sakopojumu.”⁶

Pēdējos gados par ainavas izpratni diskutēts arī Eiropas Savienības līmenī, redzot, ka atsevišķu kultūras mantojuma objektu aizsardzība ir maz efektīva, ja netiek saglabāta vide, kurā piemineklis atrodas. 2000.gadā pieņemtā Eiropas Ainavu Konvencija ievieš jaunu pieeju kultūras mantojuma aizsardzībā. Tā attieksmi pret kultūras mantojuma atsevišķiem veidiem pārvērš kompleksā pieejā – visas ainavas aizsardzībā, izceļot ainavas kultūras un sociālo nozīmi. Konvencijas definīcija ir vienkārša un iekļaujoša: „Ainava ir teritorija tādā nozīmē, kā to uztver cilvēki, un kas ir izveidojusies dabas un/vai cilvēku darbības un mijiedarbības rezultātā”.⁷ Definīcija ir visaptveroša un, ainava šādā izpratnē var tikt attiecināta gan uz sauszemes, gan jūras teritorijām. Tā kā darba izpētes objekts – Kolkasraga ainava ietver ne tikai sauszemes daļu, bet arī mantojumu zem ūdens, aplūkotas arī šī lauka pētnieku atziņas.

1.2. Pieejas jūras piekrastes ainavas pētīšanā

Kā novators jūras piekrastes kultūras mantojuma pētniecības teoriju attīstīšanā pazīstams Norvēģijas Zinātnes un Tehnoloģiju universitātes profesors, savulaik praktizējošs zemūdens arheologs, Kristers Vesterdāls (*Christer Westerdahl*). Viņš attīstījis jēdzienu ‘*maritime cultural landscap*’. Šāda jēdziena ieviešanu radīja nepieciešamība apvienot piekrastes kultūras paliekas uz zemes un zem ūdens, jo tas, kas šodien atrodas zem ūdens, iepriekš radīts kaut kur uz zemes, visbiežāk domāts vai bijis lietots uz jūras, piem., kuģi. Tas nozīmē, ka zemūdens kultūras sākumpunkts ir piekrastes kultūra. Konceptija, kuru K.Vesterdāls sāka attīstīt kopš pagājušā gadsimta 70-tajiem gadiem, ietver gan jūras teritoriju, gan jūrai piegulošās sauszemes teritorijas un ir balstīta nostādņē, ka jūras kultūra (*‘maritime culture’*) tā vai citādi ir saistīta ar jūras transportu. *‘Maritime cultural landscape’* izsaka jūras telpas (*maritime space*) lietojumu ar laivu vai kuģi: dzīvesvietas, zvejniecību, medniecību, kuģniecību un atvasinātus saimniekošanas veidus, kā aviāciju, bāku un navigācijas zīmju uzturēšanu. Atbilstoši šai teorijai, K.Vesterdāls piekrastes ainavu sadalīja 3 transporta zonās: jūras daļa (*waterfront*), piekrastes daļa

---

⁶ Citēts pēc: Stūre, Inese. *Kultūras un dabas mantojuma aizsardzība un plānošana*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004. 30.lpp. Citēts no Melluma, Aija. *Ainava un cilvēki*. Rīga: Avots, 1992. 175.lpp.

⁷ LR Saeima. *Likums par Eiropas ainavu konvenciju*, pieņemts 29.03.2007, pieejams <http://www.likumi.lv/doc.php?id=156001>, skat. [03.01.2013.]

(*coastal zone*) un iekšzemes zona (*inland zone*).⁸ K.Vesterdāls šo koncepciju sākumā attiecinājis uz viduslaiku kultūras palieku meklējumiem, piemētot, ka tā var tikt pielietota arī citiem vēstures periodiem.

Arheologs un kultūrvēsturnieks Juris Urtāns, atsaucoties uz K.Vesterdāla terminu, ieviesis tā latviskojumu 'jūras kultūrainava'.⁹ Ņemot vērā angļu valodas vārda '*maritime*' nozīmes: 1) *nautical, maritime, marine* – saistīts ar vai kuģus, kuģošanu vai jūrniekus iesaistošs; 2) *maritime* – robežojas ar (to, kas pie jūras) vai dzīvo vai raksturo to, kas pie jūras¹⁰, varētu to tulkot arī kā 'piejūras kultūrainava'. Latviešu valodā tiek lietots arī jēdziens 'piekraste', piem., 'piekrastes kultūrainava', 'piekrastes ciemi', 'piekrastes zvejniecība'. Latviešu konversācijas vārdnīca (1937 – 1938) vārdu 'piekraste' skaidro šādi: „Jūras krasts ar tuvāko sauszemes nomali, kā arī ar krastam tuvāko jūras nomali jeb lītorālo joslu”.¹¹

J.Urtāns lieto arī jēdzienu 'jūras dibena kultūrainava', ar to saprotot jūras zemūdens daļu. Jūras ainava ir nosacīti divdaļīga: redzamā – virsūdens, un neredzamā, tomēr cilvēku darbības ietekmēta (kuģu vraki, tirdzniecība, militāra darbība).¹² Šī ainavas daļa ir uzskatāma par daļu no K.Vesterdāla ieviestās 'jūras kultūrainavas'.

Plašāk savu teoriju un pētniecības metodes K.Vesterdāls apraksta 1992.gadā žurnālā *The International Journal of Nautical Archaeology*, lielu vērību veltot kognitīvās ainavas pētījumu metodēm. Jēdziens kognitīvā ainava nozīmē ainavas lietojuma kartes cilvēka prātā.¹³ Pie tām K.Vesterdāls pieskaita vietvārdus, tai skaitā tā saucamos zvejnieku leksikā pastāvošos „ķērājus”, kuģu ceļu nosaukumus, pat kuģu nosaukumus un citus toponīmus.

K.Vesterdāla ieviestais termins ieguvis ļoti plašu rezonansi un, ticis tālāk attīstīts zemūdens arheologu vidū ne tikai Eiropā, bet arī Amerikas kontinentā. Šī koncepcija tikusi izvērstā plašumā Vēstures un zemūdens arheoloģijas ikgadējā 41.konferencē

---

⁸ Westerdahl, Christer. The maritime cultural landscape. *The International Journal of Nautical Archaeology* 1992, 21.1:5-14 Pieejams: <http://www.sonoma.edu/users/p/purser/Anth590/maritime%20westerdahl.pdf> , [skat. 30.12.2012]

⁹ Urtāns, Juris. Par Latvijas jūras dibena kultūrainavu. *Kultūrvēstures avoti un Latvijas ainava..* Cimermanis, S. (sast). Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis, 2011. 200. - 209.lpp.

¹⁰ WorldNet explanatory dictionary. Pieejams: <http://www.wordnet-online.com/maritime.shtml> , [skat.03.01.2013.]

¹¹ Švābe A., Būmanis A., Dišlers K. No: *Latviešu konversācijas vārdnīca* 16.sēj. Rīga: A.Gulbja apgādībā 2003 (1937-1938). 32 005 sl.

¹² Urtāns, Juris. Par Latvijas jūras dibena kultūrainavu. *Kultūrvēstures avoti un Latvijas ainava.* Cimermanis, S. (sast.) Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis, 2011. 200.-209.lpp.

¹³ Flatman, Joe. Places of Special Meaning: Westerdahl's Comet, „Agency”, and the Concept of the „Maritime Cultural Landscape”. *The Archaeology of Maritime Landscapes. When the Land meets the Sea.* (ed. Ben Ford) US: Springer, 2011. Pp. 311 – 329.

Ņūmeksikā 2008.gadā ar paša koncepcijas autora līdzdalību. K.Vesterdāla kolēģis Džo Fletmens, uzsver K.Vesterdāla nozīmi jūras piekrastes kultūrainavas pētīšanas teorijas attīstībā un viņa 1992.gadā publikāciju, kas iezīmē paradigmas maiņu šajā nozarē, nosaucis par „Vesterdāla komētu”.¹⁴ Konferences materiāli apkopoti grāmatā „*The Archaeology of Maritime Landscapes. When the Land meets the Sea*” (2011), kuras pēcvārdā pats K.Vesterdāls dalās iegūtajās atziņās un sistematizē jūras kultūrainavas aspektus šādi: *ekonomiskā ainava*, kas radusies nepieciešamībā iegūt pārtiku; *resursu ainava*, kas var ietiekties diezgan dziļi iekšzemē, piemēram, vietas saistītas ar kuģu būvi, bet iekļauj arī izejvielas, kā sāls un minerāli izejvielām; *transporta ainava*, kura līdz šim ir visvairāk pētītā ainava saistībā ar kuģu vrakiem; *teritoriālā vai aizsardzības ainava*, kas saista ar aizsardzības būvēm; *kognitīvā jeb „atmiņas” ainava*, tai skaitā visu laiku vietvārdi; *sakrālā/rituālā ainava*, kas iekļauj ainavas rituālās nozīmes. Sākumā iecerētā koncepcija, kas apvienotu kultūras paliekas kā krastā, tā zem ūdens, ir ieguvusi daudz plašāku nozīmi. Cilvēkam intensīvi ekspluatējot jūras resursus, zvejojot, kuģojot un citādi strādājot uz jūras, jāpazīst zemūdens ainava ar sirdi, tā ir kuģošanas būtība. Tādā veidā apvienotā (*submerged*) ainava, lielā mērā ir neredzama - kognitīva ainava, ainava cilvēka prātā.¹⁵

Antropologi ainavas pētīšanā izmanto divas pieejas: indivīdu orientētas studijas, kas cenšas noskaidrot nozīmes, kuras cilvēki uzkrāj no ainavām savas izdzīvotās pieredzes laiktelpā. Otra ir vairāk strukturāli orientēta, kas cenšas atklāt, kā ainavas tikušas konstruētas sociāli un kulturāli, gan cilvēkam iejaucoties un fiziski transformējot vidi, gan konceptuāli - ar sabiedrības pārstāvēto sistēmu starpniecību. Ja fenomenālā pieeja skaidro veidus, kādos cilvēki piedzīvo ainavu, tā tomēr nevar izskaidrot procesus, kas izveidojuši konkrēto ainavu, konkrētā vietā. Turpretī strukturālā pieeja parāda, kā ainavas tikušas veidotas politisku, ekonomisku un sociālkulturālu apstākļu ietekmē.¹⁶

Iepriekš aprakstītie K.Vesterdāla principi piekrastes ainavas pētniecībā un antropologu pieeja lielā mērā sasaucas – mēs ainavu uztveram savā iztēlē. Tādu pat pieeju demonstrē Eiropas ainavu konvencija. Tā izceļ cilvēku nozīmi ainavas veidošanā kā šodienā, tā pagātnē, ietver laika ritējuma, kā arī dabas procesu nozīmi. Tāpat pieeja uzsver dabas un cilvēka mijiedarbes svarīgumu ainavas veidošanā, tādā veidā integrējot sadarbību starp atsevišķām disciplīnām. Šī definīcija viennozīmīgi norāda, ka ainava ir cilvēku

¹⁴ Westerdahl Christer. The maritime cultural landscape revisited. *The Archaeology of Maritime Landscapes. When the Land meets the Sea*. (ed. Ben Ford) US: Springer, 2011. Pp. 331 - 334.

¹⁵ Turpat.

¹⁶ University of Aberdeen. *Landscapes beyond land: new ethnographies of landscape and environment. A seminar series*. Pieejams: <http://www.abdn.ac.uk/anthropology/landscapeseminars.shtml> [skat. 28.01.2013.]

uztveres atspulgs. Tā ir radīta vērotāju acīs, prātos un sirdīs, kad reālie materiālie vides komponenti tiek skatīti caur atmiņu un asociāciju, sapratni un interpretāciju.¹⁷

Maģistra darba „Jūras piekrastes kultūrainava un tās muzealizācijas iespējas. Kolkasraga piemērs” ietvaros ainava tiks skatīta Eiropas ainavu konvencijas izpratnē. Ainava šādā izpratnē var tikt attiecināta gan uz sauszemes, gan jūras teritorijām. Ainava tiks pētīta, izmantojot zemūdens arheologa Kristera Vesterdāla ieviesto klasifikāciju jūras piekrastes ainavas izpētē. Kolkasraga ainava šīs definīcijas un K.Vesterdāla teorijas izpratnē ir gan redzamā sauszemes un virsūdens, gan neredzamā zemūdens ainava, un ietver kā materiālo, tā nemateriālo mantojumu. Taču, ņemot vērā to, ka piemēra ainavas izpēte aptvers laika periodu no vissenākiem laikiem līdz mūsu dienām, pēc nepieciešamības tiks pievienoti citi šajā ainavā sastopamie tipi, kā *rekreācijas ainava* (būves, kas celtas atpūtas un tūrisma vajadzībām), kā arī *estētiskā ainava* (īpaši skaisti ainavas skati).

Autoresprāt, jēdziens ‘jūras piekrastes kultūrainava’ ir latviski labskanīgs, iekļauj Ainavu konvencijas izpratni un K.Vesterdāla jūras piekrastes pētījumu principus, kuri tiks izmantoti pētījuma darbā, tāpēc tas izvēlēts šī maģistra darba tēmas formulēšanā.

---

¹⁷ Council of Europe. A forward-looking convention: European landscapes for the 21st century. *Naturopa*. Nr.98 / 2002. Pp. 5 - 6.

2. MUZEALIZĀCIJAS TEORIJAS UN JAUNĀKĀS TENDENCES MUZEJU JOMĀ

Cilvēku tieksme paņemt no reālās pasaules tās atsevišķus elementus un saglabāt tos pretēji to iznīcīgajai un mainīgajai dabai pastāv kopš cilvēks sāka veidoties par kulturālu būtni. Oriģinālu, ideālā gadījumā – autentisku, cilvēka un dabas radītu priekšmetu kolekcijas ir muzeja būtiskākā sastāvdaļa. Praktiskā piemēra - Kolkasraga ainavas studijas paredz izmantot muzealizācijas teorijas, lai ainavu saglabātu un padarītu pieejamāku sabiedrībai, tāpēc nepieciešams izziņāt muzealizācijas jēdzienu, veidus un jaunākās tendences muzeju pasaulē.

2.1. Muzealizācijas jēdziens un veidi

Darbība, kas apzīmē īsto priekšmetu izņemšanu no to dabiskās un kultūras vides, piešķirot tam muzejiskuma statusu, tiek saukta par muzealizāciju. Šo terminu 1970-tajos gados sāka lietot ICOFOM (*International Commitee for Muzeology*) pārstāvji. Priekšmets, izņemts no dabiskās vides, kļūst par *muzeja priekšmetu* vai *muzeāliju*.¹⁸ Zbiņeks Stranskis (*Zbyněk Stránský*) izšķir trīs muzealizācijas posmus: **atlasi, tezaurēšanu un prezentēšanu**. **Atlase** ir iespējamā muzealitātes identificēšana un priekšmeta izņemšana no sākotnējā vai atklāšanas brīža konteksta. **Tezaurēšana** nodarbojas ar kolekcijas tezaura veidošanu un rūpējas par tā saglabāšanu un izmantošanu. **Prezentācija** ir koncentrējusies uz atgriezeniskās saites radīšanu ar muzeālo realitāti un sabiedrības apziņu.¹⁹ Fransuā Meress (*Francois Mairese*) norāda, ka šie trīs posmi tomēr pēc būtības neļauj atšķirt privātu kolekciju no klasiska muzeja. Kolekciju veidošana ietver priekšmetu atlasīšanu, nošķiršanu no tā izcelsmes konteksta (sākotnējā vai arheoloģiskā), tezaurēšanu un prezentēšanu, bet īpaši neakcentē ne pētniecību, ne kolekcijas institucionalizēšanu. Šīs divas pazīmes atšķir muzeju no kolekcijas.²⁰

Ne katra saglabāšana noved pie muzealizācijas. Noteicoša ir realitātes pārvēršana kultūrrealitātē. Svarīgākais nav priekšmeta izskats vai materiāls, bet gan tā nozīme – saistība ar citiem priekšmetiem. Par pamatu kolekcijas veidošanai Gunilla Cedrēniusa (*Gunilla Cedrenius*) (1984) iesaka izmantot šādus atlases kritērijus:

- biežums (izplatītākie priekšmeti),

¹⁸ Meress, Fransuā. Pasaules muzealizēšana. *Muzejs mūsdienu sabiedrībā. Baltijas muzeoloģijas skolas raksti 2004-2008*, Rīga: Muzeju valsts pārvalde, 2008. 158.-176.lpp.

¹⁹ Stranskis Zbiņeks. *Ievads muzeoloģijā*. Rīga: Latvijas muzeju asociācija, 1996.

²⁰ Meress Fransuā. Pasaules muzealizēšana. *Muzejs mūsdienu sabiedrībā... ,2008.*

- inovativitāte (pirmais noteiktas attīstības fāzes priekšmets, kurš aizsāk jaunu apjomīgu priekšmetu sēriju utml.),
- reprezentativitāte (priekšmeti, kas pārstāv idejas un vērtību spriedumus, piemēram, simboliski priekšmeti, kas reprezentē vairāk nekā tikai noteiktu lietu praktisku pielietojumu),
- pievilksanas spēks (priekšmeti ar emocionālu vai rituālu vērtību, kas ir saistīti ar noteiktu personu vai notikumu),
- tuvums (nepastarpināti apkārtējās vides priekšmeti, kas raksturo atsevišķus cilvēkus un kas tiek uzlūkoti plašākā vēsturiski idejiskā perspektīvā),
- forma (liecības cilvēku emocionālajai attieksmei pret formu, krāsu un daudzveidības bagātību).²¹

Muzealizācijas rezultātā priekšmeti tiek no jauna novērtēti un tie iemanto jaunu kvalitāti – *muzealitāti*. Muzealizācija nodrošina vairāk nekā vienīgi objektu fizisko drošību (apslēpts dārgumu krājums); tā garantē krājumam arī intelektuālo vērtību, emocionālo vērtību (atceršanās/atmiņa), reliģisko vērtību (simboli), estētisko vērtību („izcilību” kolekcija) un zināšanu vērtību. Priekšmeta fiziskais veidols nemainās „ieejot” vai „izejot” no muzeja, izņemot konservēšanas un restaurācijas pasākumus, bet tādi var tikt piemēroti jebkurā saglabšanas gadījumā. Vienīgās izmaiņas notiek piedēvēto vērtību līmenī.²²

Peterss van Menšs ir identificējis trīs veidu vides (kontekstus), kādās varētu atrast priekšmetus. Pirmais ir visplašākais konteksts, tā ir vide, kurā priekšmets ir lietots un kurā tas tiek atrasts. Priekšmetu dzīve bieži vien tiek brutāli pārtraukta vai priekšmetu var pazaudēt un tādejādi tas var nonākt otrajā kontekstā – arheologu kompetencē „ārpus lietošanas” vidē. Trešais konteksts, kas tiek saukts par muzejisko vai patrimonālo kontekstu, ir saglabāšana. Par patrimonizēšanu vai muzejisku glabāšanu sauc īstā priekšmeta izņemšanu no pirmā vai otrā konteksta, lai to saglabātu adekvātā vidē. Patrimonizācija ietver muzealizāciju, bet ne viss, kas ir patrimonizēts, ir arī muzealizēts. Saglabāšana var notikt *in situ* – vēsturiskās ēkās, kuras ir muzealizētas, pieminekļos, nemateriālā mantojuma vietās, dabas rezervātos un ekomuzejos. Arheoloģiskos izrakumos atrasti priekšmeti, mākslas darbi, dabas paraugi parasti tiek saglabāti *ex situ*. Saglabāšana

²¹ Cedrenius, Gunilla. Symposium *Collecting today for tomorrow. Criteria for the selection of museum objects and the current constraints that limit the selection*. Leiden, October 1984. Pp. 41 – 47. ICOFOM Study series 6. Pieejams: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icofom/pdf/ISS%2006%20%281983%29.pdf

²² Šērsers, Martins. Lietas + Idejas + Muzealizācija = Mantojums. Muzeoloģiskā pieeja. *Muzejs mūsdienu sabiedrībā – 2. Baltijas muzeoloģijas skolas raksti 2009 – 2013*. Rīga: Baltijas muzeoloģijas veicināšanas biedrība, 2014. 104.-110.lpp.

var notikt privātā vai publiskā veidā. Turklāt šādos gadījumos saglabāšana obligāti ir saistīta ar dokumentēšanu.²³

Mūsdienu datu bāzes, kas publicētas internetā, dēvētas arī par virtuālajiem muzejiem, būtībā ir patrimonizācijas idejas evolūcija. Priekšmeti tiek atlasīti tos nešķirot no konteksta, bet paņemot tikai daļu informācijas vizuālā vai rakstiskā veidā. Pēc tam tie tiek teaurēti un prezentēti publikai. Vienīgā atšķirība starp šiem patrimonizētajiem un muzealizētajiem priekšmetiem ir autentiskā priekšmeta klātbūtne. Šajā kategorijā iekļaujas arī ekomuzeji. Viens no ekomuzeju pamatprincipiem balstās uz apziņu par kopienas kopējo kultūras mantojumu, katram paliekot sava īpašuma saimniekam. Šajā skatījumā muzejam ēkas var piederēt vai nepiederēt, bet tā rīcībā ir reģistrs par atsevišķiem cilvēkiem piederošiem priekšmetiem. Šajā gadījumā patrimonizācija notiek, neizjaucot sākotnējo kontekstu.²⁴

Ir bijusi ilga diskusija par to, cik plaši koncepts attiecībā uz *muzeja priekšmetu* muzeoloģijas teorijā var tikt attiecināts. No vienas puses ir sastopami „ierobežotie”, kas stingri pieturas pie tā, ka muzeja priekšmets ir muzeja kolekcijas daļa. No otras puses ir „paplašinātāji”, kas tiecas paplašināt muzeoloģijas lauku, iekļaujot visu dabas un kultūras mantojumu. Šādā nozīmē *muzeja priekšmets* jeb *muzeālija* var būt jebkurš dabas vai kultūras jomai piederīgs elements, kurš tiek uzskatīts par saglabāšanas vērtu kā *in situ*, tā *ex situ* vai dokumentāri. Šai problēmai pievērsās ICOM (*The International Council of Museums*) ikgadējā konference 1990.gadā, kurai tika dots nosaukums *Muzeoloģija un vide (Museology and the Environment.)* Un šāda izvēle nebija nejauša, jo muzeoloģijas būtība tiecas virzīties no ‘muzeja studijām’ uz ‘mantojuma studijām’; notiek apzināšanās, ka muzeja darbs jāskata ‘totālā mantojuma’ kontekstā.²⁵ Totālā mantojuma jēdziens paredz tādu holistisku izpratni par mantojumu, kas atsakās no mantojuma klasifikācijas pēc ierastajām pazīmēm: dabas un kultūras mantojums; materiālais un nemateriālais matojums; publiskajā un privātajā īpašumā esošais mantojums u.tml. Horvātu muzeologs Tomislavs Šola šīs parādības apzīmēšanai ieviesis jēdzienu ‘heritoloģija’ (angļu val. *heritage* - mantojums).²⁶ Iepriekš pieminētās ICOM konferences uzmanības centrā bija ainava kā muzeja priekšmets/objekts un, liela vērība tika veltīta jaunās muzeoloģijas

²³ Meress Fransuā. Pasaules muzealizēšana. *Muzejs mūsdienu sabiedrībā... ,2008.*

²⁴ Meress Fransuā. Pasaules muzealizēšana ... , 2008.

²⁵ Van Menšs, Peters. Annual Conference 1990: *Museology and the environment. Symposium Museology and the Environment.. Oktober 1990, Zambia Basic papers.* ICOFOM study series 17. Pieejams: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icofom/pdf/ISS%2017%20%281990%29.pdf [skat. 31.12.2014.]

²⁶ Knoka, Ilze. Par vajadzību pēc heritoloģijas un mnemozofijas muzeju terminoloģijā. *Kultūras krustpunkti 6.laidiens.* Rīga: LKA Zinātniskās pētniecības centrs, 2014. 87.- 97.lpp.

izpaušmei – ekomuzejiem, kas ainavu pašu par sevi uzskata par muzeju. Tā kā darba tēma ir ainavas muzealizācija tad autore uzskata par nepieciešamu tuvāk aplūkot ekomuzeju vai ainavas muzeju fenomena rašanos un attīstību.

2.2. Jaunā muzeoloģija un ekomuzeji

Kā jau minēts, pēdējā laikā izpratne par kultūras mantojumu ir mainījies un tendence turpina strauji attīstīties šodien. To varētu raksturot kā mantojuma estētisko vērtību nozīmes mazināšanās iepretī sociālajai. Populāru „augstās” kultūras objektu iekļaušanu muzeju kolekcijās pamazām nomaina vietas rakstura izcelšana, pēdējā laikā būtisku vietu ieņemot nemateriālajam mantojumam. Muzeju mantojumam pārklājoties ar vides, kultūras un ekonomiskas paradigmām, svarīgāko vietu ieņem teritorija un identitāte.

2.2.1. Priekšvēsture

Muzeji savā pašreizējā institucionālajā formā pastāv apmēram 200 gadus. 19. un 20. gs. muzeji nodarbojās ar katalogizāciju, cenšoties labāk saprast dzīvnieku un augu sistēmas. 20. gs. beigās parādījās dinorāmiska pieeja, kas skatīja dabas sistēmas kā veselumu. 19. gs. otrajā pusē attīstījās dažādas sabiedriski politiskas kustības. 70-tos gados izvērsās plašumā zaļo kustība, iestājoties par dabas resursu aizsardzību. Sabiedriskās kustības prasīja, lai muzeji kļūtu vairāk atbildīgi par sabiedrības vajadzībām. Peterss van Menšs to nosaucis par otro revolūciju muzeju vēsturē. Tā pārvērtā muzejus sociālās institūcijās ar politisku dienas kārtību. Paralēli zaļo kustībai pieauga arī sabiedrības rūpes par kultūras mantojumu un attīstījās, tā sauktā, vides interpretācijas kustība, skaidrojot apkārtējo vidi plašākai auditorijai, laiicinātu vērtību aizsargāšanu un saglabāšanu. Abas kustības ietekmēja dabas un vēstures muzeju filozofiju un praksi. 20. gs. pašā sākumā dibinājās pirmie brīvdabas muzeji, kas liecināja par muzeoloģisko principu piemērošanu kultūras mantojuma saglabāšanai *in situ*. 50-tos gados Amerikā aizsākusies vides interpretācijas kustība tagad ir kļuvusi par plaši izplatītu un vairs netiek attiecināta tikai uz lauku teritorijas ainavām. Vides interpretācijas popularitāte un sienu nojaukšana starp apkārtējo vidi un muzeju, tiek saskatītas kā postmodernās sabiedrības kultūras izpaušmes. Muzejs vairs nav māja pildīta ar objektiem, bet gan dokumentācijas, saglabāšanas un konservēšanas, izglītības un interpretācijas centrs un tas nav ģeogrāfiski ierobežots: „Visa apkārtējā daba ir viens liels muzejs, ja mēs to tādu redzam, un, ja mēs piemērojam

muzeoloģijas principus” (Kusel).²⁷ Tas ir izaicinājums īstenot holistisku pieeju, nepieciešamību muzejiem kombinēt kultūras un dabas tēmas, sociālo un dabas vēsturi, lai skaidrotu sakarības starp dabu un cilvēkiem un demonstrētu, ka cilvēki ir daļa no dabas, nevis stāv ārpus tās. Taču ekomuzeju rūpe nav tikai mūsdienu vide, bet tie ir cieši saistīti ar telpu un laiku. Ekomuzeji tiecas veidot bezgalīgās turpināšanās saikni starp pagātni un tagadni, radot piederības sajūtu. Tiek uzskatīts, ka mantojuma un interpretācijas kustības ir rosinājušas muzejus meklēt integratīvo pieeju, saistītu ar sabiedrību. Šie aspekti kļuva par ekomuzeju stūrakmeņiem.²⁸

2.2.2. Jēdzienu rašanās un attīstības vēsture

Jēdzienu ‘ekomuzejs’ (*ecomusée*) 1971.gadā ieviesa francūzis Igs de Varīns, (*Hugues de Varine*) tobrīd ICOM direktors, klātesot bijušajam ICOM direktoram un tobrīd šīs organizācijas padomniekam Žoržam Anrī Rivjēram (*Georges-Henri Rivière*) un Francijas Vides ministra padomniekam Seržam Antuānam (*Serge Antoine*). Ideja radās darba pusdienu laikā, kad tika spriests par tuvojošās ICOM 9.konferences aspektiem. Jēdziens tika izveidots, lai paplašinātu muzeja konceptu, iekļaujot apkārtējās vides nozīmi. Iepretī tradicionālajiem muzejiem, kas piedāvāja eksponēt cilvēces vēsturi muzeja ekspozīcijā, izolējot to no apkārtējās vides, ekomuzeja koncepts integrēja to apkārtējā vidē. Jēdziena rašanās bija politiski noteikta, jo tas radās vienlaicīgi ar vides aizsardzības uzplaukumu un piepildīja politisko nepieciešamību. Zinot toreizējā Francijas Vides ministra Roberta Poujades (*Robert Poujade*) aizrautību ar dabas aizsardzību un to, ka viņš varētu būt atsaucīgs muzeju izglītojošai lomai šajā sfērā, de Varīns radīja jaunvārdu ‘*ecomusée*’ (angl. - *ecomuseum*), kas apvienoja jēdzienus ‘*ecology*’ – ekoloģija un ‘*museum*’ – muzejs. Pirmoreiz publiski šo terminu lietoja pieminētais Francijas Vides ministrs Roberts Poujade, sakot runu ICOM konferencē 1971.gadā Francijas pilsētā Dižonā (*Dijon*).²⁹

Terminu ‘jaunā muzeoloģija’ (*Nouvelle Muséologie*) pirmoreiz lietoja franču muzeologs Andrē Devales 1980.gadā (*André Devallées*), aprakstot jaunākās muzeju tendences iepretī tradicionālajām, enciklopēdijā *Encyclopaedia Universalis*. Termins ātri

---

²⁷ Davis, Peter. *Ecomuseums: a sense of place*. London, New York: Continuum International Publishing group, 2011. Pp. 18.

²⁸ Turpat.

²⁹ Maggi, Maurizio; Falletti, Vittorio, *Ecomuseums in Europe. What they are and what they can be*. Working paper n. 137, 2000, Piemonte, Italy. Pieejams: <http://www.digibess.it/fedora/repository/openbess:TO082-01535> [skat.27.10.2013.]

ieguva atzinību, un ap to tika radīti tādi atvasinājumi kā aktīvā muzeoloģija, sociomuzeoloģija, ekomuzeoloģija, populārā muzeoloģija un līdzīgi.³⁰

Pa vidu šo divu jēdzienu dzimšanai notika nozīmīgs pagrieziens muzeju jomā, kuru iezīmēja Sandjego apaļais galds (1972), kur kopā pulcējās muzeju profesionāļi un UNESCO (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*) pārstāvji, lai diskutētu par muzeja sociālo lomu un lomu ekonomikas veicināšanā. Sanāksme nonāca pie slēdziena, ka saišu stiprināšana starp muzeju un sabiedrību, kuru tas pārstāv un vietu, kur tas atrodas, ir absolūti nepieciešamība. Apaļā galda rezultātā piedzima jaunas formas muzejs – *integrētais muzejs* (kopienas muzejs), kas tiek attīstīts kopā ar pašu kopienu. Diemžēl šīs konferences idejas prominentu muzeju vidū netika ar patiku uzņemtas. Ideja par muzeja un vides integritāti tālāk attīstījās citā ICOM konferencē - *Muzeji un apkārtējā vide* (1972, Francija). Šajā konferencē jaunievedumam - *ekomuzejs*, kas tika prezentēts gadu agrāk, tika veltīta īpaša uzmanība, un diskusiju rezultātā tika panākta vienošanās, ka ekomuzeji ir specifiski vides muzeji. Turpmākajās ICOFOM konferencēs (1980, Mehiko, Meksikā un 1982, Parīzē, Francijā) īpaša vērība tika pievērsta muzeju lomai sabiedrībā un ekomuzeju un jaunās muzeoloģijas saiknei. 1982.gadā Francijā konferencē grupa ICOFOM biedru, iestājās par ‘jaunās muzeoloģijas’ termina ieviešanu (kaut pati muzeoloģija vēl nebija pilnībā atzīta par atsevišķu zinātnisku disciplīnu), kas noveda pie domstarpībām. Līdzīgi tas notika ICOM ģenerālajā asamblejā 1983.gadā Londonā, kad kanādiešu muzeologs Pjērs Meirands (*Pierre Mayrand*) izveidoja darba grupu – sociālā muzeoloģija. 1984.gadā grupa muzeju profesionāļu, kas iestājās par jaunu muzeju formu akceptēšanu, kas neiederējās formālos muzeju rāmjos, organizēja 1. Starptautisko ekomuzeju un jaunās muzeoloģijas darbnīcu Kanādā, Kvebekā. Būtiskākais šīs sanāksmes rezultāts bija, tā sauktā, Kvebekas deklarācija (*Quebec declaration*), kas aicināja starptautisko muzeju sabiedrību atzīt visas jaunās aktīvās muzeoloģijas formas un tās muzeju tipus. Jaunās muzeoloģijas aktivitātes turpinājās ar 2.Starptautisko ekomuzeju un jaunās muzeoloģijas darbnīcu 1985.gadā Lisabonā, Portugālē, nesekmīgi mēģinot nodibināt atsevišķu komiteju ICOM ietvaros. Kā alternatīva tam tika dibināta starptautiska jaunās muzeoloģijas kustība – MINOM (*International movement for a new Museology*), kas priekšplānā, atsaucoties uz Kvebekas deklarāciju, izvirzīja muzeju sociālo lomu iepretī tradicionālajām muzeja funkcijām – aizsargāt un saglabāt ēkas un priekšmetus.³¹

---

³⁰ Babić, Darko. *Experiences and (hidden) values of Ecomuseums*. Review paper, 2009. Pieejams: <http://www.scribd.com/doc/160418958/D-Babic-Iskustva-i-Skrivene-Vrijednosti-Eko-Muzeja#scribd> [skat.27.10.2014.]

³¹ Turpat.

Kaut arī šodien jaunā muzeoloģija kā teorija un ekomuzeji kā tās praktiskās izpausmes forma vēl nav sevi pierādījuši kā atsevišķu zinātnes nozari, tomēr virzība no muzeja priekšmeta/muzeja ēkas uz totālo mantojumu ir acīmredzama.

2.2.3. Ekomuzeja definīcijas un atšķirīgā daba

Kopš ekomuzeja jēdziena ieviešanas 1971.gadā dažādi autori centušies šo fenomenu definēt. Viens no ekomuzeju idejas pamatlicējiem Žoržs Anrī Rivjērs laika posmā starp 1971. un 1980. gadu attīstīja vairākas ekomuzeja definīcijas, kuras visas, tāpat kā ekomuzeja ideja, kā to formulējis pats definīciju autors, bija attīstībā esošas (ang. 'evolutive'). Pēdējā viņa versija ekomuzeja definīcijai ir radusies 1980.gadā un, var teikt, ir poētisks ekomuzeja fenomena apraksts, lietojot tādus izteicienus kā: „tas ir spogulis, kurā vietējā kopiena ierauga pati sevi, meklējot skaidrojumus teritorijai, kurai tā jūtas piederīga un apdzīvotības pārtrauktībai vai nepārtrauktībai no paaudzes paaudzē (..) tā ir cilvēka un dabas izpausme (..) tā ir laika izteiksme, kad skaidrojumi ietiecas pirmscilvēka laikos, bet arī piedāvā nākotnes redzējumu (..) tā ir telpas interpretācija – īpaša vieta, kur apstāties vai pastaigāties (..) tā ir laboratorija, kas pēta iedzīvotāju saistību ar vidi, kurā tie dzīvo (..) tas ir konservācijas centrs, kas sekmē vietējā dabas un kultūras mantojuma saglabāšanu un attīstību (..) tā ir skola, kas iesaista pētniecības un aizsardzības darbā iedzīvotājus, lai mudinātu tos piedalīties savas nākotnes noteikšanā.”³² Formālā šīs definīcijas rindkopa skan šādi: „Ekomuzejs ir valsts (pašvaldības) iestādes un vietējo iedzīvotāju kopīgi iecerēts, veidots un pārvaldīts instruments. Valsts (pašvaldības) iesaistās, piedāvājot ekspertus, telpas un resursus; vietējās sabiedrības iesaiste atkarīga no vēlmes, zināšanām un individuālām iespējām.”³³

Salīdzinoši nesēn, 2004.gadā, Eiropas Ekomuzeju tīkls (*European Network of Ecomuseums*) ir piedāvājis kodolīgu ekomuzeja definīciju: „Ekomuzejs ir aktīvs (*dynamic*) veids, kādā kopienas saglabā, interpretē un pārvalda savu mantojumu ilgtspējīgai attīstībai. Ekomuzeja pamatprincips ir kopienas vienošanās.”³⁴ Šo definīciju

---

³² Rivière, Georges Henri. The ecomuseum - an evolutive defination. *Museum. Nr. 148*. 1985. Pp. 182 – 183.

³³ Turpat.

³⁴ Corsane, Gerard E., Davis, Peter S. *Ecomuseology: a holistic and integrated model for safeguarding 'spirit of place' in the North East of England*. 16th ICOMOS General Assembly and International Symposium: „Finding the spirit of place – between the tangible and the intangible”, 29 sept – 4 oct 2008, Quebec, Canada. Pieejams: <http://openarchive.icomos.org/11/>, [skat. 30.11.2013.]

pārfrāzējis Peterss Deivis (*Peter Davis*) (2007), radot vēl kodolīgāku frāzi: „Ekomuzejs ir kopienas virzīts muzejs vai mantojuma projekts, kas sekmē ilgtspējīgu attīstību”.³⁵

Iepriekš aprakstītā ekomuzeja definīcijas evolūcija rāda, kā dzīves nepieciešamība sākotnēji radīto poētisko aprakstu transformējusi vienā kodolīgā teikumā. Tomēr tā nespēj raksturot visas tās nianšes, ko ietver ekomuzeja būtība. Ir grūti šo „teritorijā balstīto procesu”³⁶ ierobežot ar vienu izsmeļošu definīciju. Vēl vairāk, dažādu Jaunās muzeoloģijas ideju izplešanās dara situāciju vēl sarežģītāku. Ja iepriekš tika uzskatīts, ka *in situ* interpretācija un vietējās kopienas iesaistīšana ir ekomuzeju pazīmes, tad tagad tās piemīt daudziem inovatīviem muzejiem, kas pieder pie tradicionālo muzeju grupas. Tomēr pētnieki, kas šo fenomenu pētījuši, identificē vairākas ekomuzejiem raksturīgās pazīmes.

Ekomuzeja koncepcijas autors de Varīns pretstata tradicionālu muzeju un ekomuzeju šādā veidā:

Tradicionālais muzejs	Ekomuzejs
Kolekcija	Mantojums
Ēka	Vieta
Apmeklētāji	Iedzīvotāji ³⁷

Boilans (*Boylan, 1992*) piedāvā piecus kritērijus, kas atšķir eco-, vides – orientētu muzeju no tradicionāla muzeja.³⁸

Kritērijs	Muzejs	Ekomuzeja
Darbības diapazons	ēka	vieta
Interpretācijas fokuss	kolekcija	mantojums un holistiska pieeja
Organizācijas prioritātes	disciplinārisms	interdisciplinārisms
Mērķauditorija	apmeklētāji	vietējā kopiena
Politiskā kontrole	muzejs un tā pārstāvji	kopiena un tās pārstāvji

Katra kritērija atbilstību Boilans iesaka vērtēt skalā no 1 – 5, ņemot vērā, cik lielā mērā, konkrētais kritērijs tiek īstenots. Par ekomuzeju var uzskatīt muzeju, ja vērtējuma kopsumma nav mazāka par 20 punktiem.³⁹

³⁵ Davis, Peter. Ecomuseums and sustainability in Italy, Japan and China: concept adaptation through implementation. Watson, Janell. (eds.) *Museum Revolutions: How Museums Change and are Changed. Proceedings of The Museum: A World Forum*. London, New York: Routledge, 2007. P p.198 – 214.

³⁶ Maggi, Maurizio; Falletti, Vittorio, *Ecomuseums in Europe ...*, 2000.

³⁷ Turpat.

³⁸ Turpat.

P.Deivis (1999, 2011) piedāvā piecus ekomuzejus raksturojošus kritērijus:

- Telpas izplešanās ārpus muzeja robežām
- Fragmentēta vieta un *in situ* interpretācija
- Kooperācija un sadarbība pretstatā īpašumtiesībām uz priekšmetiem
- Vietējās kopienas un iedzīvotāju iesaistīšana muzeja aktivitātēs
- Holistiska un interdisciplināra interpretācija.⁴⁰

Pētījuma *Ekomuzeji Eiropā. Kādi tie ir un kādi tie varētu būt* (IRES, 2000) autors Mauricio Maggi nonāk pie atziņas, ka ir **seši ekomuzejus raksturojoši kritēriji: *in situ* interpretācija, fragmentēta pieeja, interdisciplinārs, holistisks raksturs, attiecības ar vietējo kopienu, ne-auditorijas (bezauditorijas) orientācija, vieta kā objekts.** Vairākas no šīm raksturiezīmēm iespējams attiecināt uz mūsdienīgu muzeju, piemēram, interdisciplināru pieeju tiecas īstenot inovatīvi vēstures muzeji, piedāvājot dažādus vēstures interpretācijas griezumus. Atsevišķu priekšmetu trauslums, piemēram, arheoloģisku vai zemūdens atradumu, dažkārt resursu nepietiekamība, ir radījusi nepieciešamību objektus prezentēt *in situ*, tādā veidā paplašinot muzeju ārpus tā sienām. Autors no sešiem kritērijiem vienu - vieta kā objekts, raksturo kā tikai ekomuzejiem piemītošu. Šādā izpratnē ekomuzejs ir teritorijas vēstures muzejs. Šis uzstādījums kopš koncepta ieviešanas palicis gandrīz nemainīgs, mainījusies ir izpratne par muzeju un vietu vai teritoriju, pievienojot sociālo nozīmi, kuras iepriekš trūka. Šodien vietas jēdziens izplešas ārpus ģeogrāfiskas ainavas vai apkārtējās vides robežas un iekļauj tādas mantojuma aspektus kā arhitektūra, dzīves un darba prasmes, vietējie produkti, valoda un gastronomiskas tradīcijas.

Brazīlijas muzeoloģijas skolas eksperte, Riodežaneiro Federālās universitātes profesore Terēza Šeinere (*Tereza Scheiner*) jauno muzeju izpratni tēlaini salīdzina ar 70-tos gados Amerikā izdoto bērnu grāmatiņu *Plašās pasaules muzejs (The Everything in the Wide World Museum?)*. Stāsta varonis Grovers (reprezentē parastu pilsoni) ieradies iespaidīgā muzeja ēkā izsaucas: „Oho! Es tagad redzēju visu plašo pasauli!” Muzeja apmeklējuma laikā viņš atver visas iespējamās durvis un redz labi aprīkotas un izgaismotas telpas, kur eksponētas daudzas rūpīgi klasificētas un aprakstītas lietas: dzīvnieki, augi, lieli un mazi objekti, smagas un vieglas, cietas un mīkstas, trokšņainas vai klusas lietas. Šīs lietas iedarbina visas viņa maņas. Pēc visa tā apskates viņš secina: „Bet es joprojām neesmu redzējis visu plašo pasauli. Kur viņi lika visu pārējo?” Tad viņš pieiet pie durvīm, uz kurām ir uzraksts „Viss pārējais”. Viņš tās atver un nokļūst ārpusē – pašā

---

³⁹ Maggi, Maurizio; Falletti, Vittorio, *Ecomuseums in Europe ...*, 2000.

⁴⁰ Turpat.

pasaulē. Grovers sper soli laukā un laimīgi iesaucas: „Skaties uz to! Ēkas! Koki! Logi! Kalni!” T.Šeinere piekrīt stāsta varonim, ka visaizraujošākās lietas ir tur ārā - pasaulē, tādas kā daba un dzīve pati par sevi. Taču, lai viņš šīs lietas ieraudzītu, kādas tās ir, viņam bija jāatver visas muzeja durvis, lai izzinātu tos. Tagad pasaule ieguvusi citu, daudz krāsaināku un vitālāku izskatu.⁴¹

Šis skatījums skaidri norāda, ka šodienas muzejs tā tradicionālā izpratnē – labi noformētas ekspozīcijas iespaidīgā ēkā, nespēj atainot vietas īpašās vērtības. Muzeja ekspozīcijas var palīdzēt atklāt tās, bet pati vietas izjūta stāv aiz muzeja sienām - apkārtņē, ainavā pašā par sevi:

„Tā ir ainava, kas ietver visu, kurā mēs dzīvojam, tādejādi piešķirot nozīmi redzamajām detaļām, faktūrai, krāsām un niansēm, vēl vairāk, tā iesaista visas sajūtas – skaņu, smaržu un vārdos neizsakāmu vietas sajūtu ... Šāda izpratne būs ģeogrāfa skatījuma pamatā, kurš redzēs apkārtņē visdažādākās sakarības, kuras nebūs iespējamas neņemot vērā vēsturi un ideoloģiju ... Tos, kuri interesējas par specifiskiem apvidiem, vieno pārliecība, ka visi cilvēces notikumi risinās vietā, visas problēmas ir piesaistītas vietai un var tikt saprastas tikai saistībā ar vietu”.⁴²

Kā šādu vietu ar tai raksturīgajām norisēm autore saskata Kolkasragu, kura ģeoloģiskās īpatnības veidojušas tam pieguļošas teritorijas vēsturi, ietekmējot cilvēku dzīves kā krastā, tā uz jūras. Dažādu autoru piedāvātie ekomuzeju raksturojošie kritēriji nav pretrunā viens ar otru, bet laika gaitā tie kļuvuši izvērstāki un precīzāki. Kritēriji tiks izmantoti, vērtējot ainavas vai ekomuzeja izveides priekšnoteikumus Kolkasragā.

---

⁴¹ Scheiner, Tereza. Museums and cultural heritage: alternatives and limits of action. *Museology and the environment. Basic papers of Symposium*. Uvingstone-Mfuwe, Zambia, Okt. 1990. ICOM, 1990. Pp. 77 - 87.

http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icoform/pdf/ISS%2017%20%281990%29.pdf

⁴² Citēts pēc: Davis, Peter. Ecomuseums. A sense of place. No: Meining, Donald W. *The interpretation of ordinary landscapes*. Geographical Essays. US: Oxford University Press, 1979. p. 255.

3. KULTŪRAS MANTOJUMA SAGLABĀŠANAS UN PREZENTĀCIJAS PIEMĒRI PASAULĒ

Pagāja gandrīz 10 gadu, iekams Sandjego Apaļā galda idejas tika ieviestas muzeju praksē. 80-tajos strauji radās jauni muzeji visā pasaulē, kas ne vienmēr saucās 'ekomuzeji'. Jaunais muzeja tips galvenokārt raksturojams kā vietējās kopienas kultūras solidaritātes process kādā noteiktā teritorijā, izmantojot kopīgu mantojumu kā attīstības resursu, pretnostatot to klasiskajam muzejam kā institūcijai, kas tiek saistīta ar ēku publiskai apskatei. Francijā vārds 'ekomuzejs' kļuva par modes lietu un tika lietots visa veida tehnisku, etnogrāfisku, tūristisku muzeju, kas bija „modernāki” un apmeklētājiem pievilcīgāki apzīmēšanai. Tādēļ pats ekomuzeju jēdziena pamatlicējs Igs de Varīns, vērtējot 25 gadu pieredzi šajā sfērā, 1996.gadā atsakās no nosaukuma 'ekomuzejs' lietošanas, to aizstājot ar 'kopienas muzejs'.⁴³

Plaši interpretējamās ekomuzeja definīcijas un elastīgā pieeja ekomuzeju principu piemērošanā novedusi pie ekomuzeju globālas iesakņošanās. Pašreiz sastopami vairāk nekā 400 ekomuzeji visā pasaulē, ikvienā no tās kontinentiem. Visplašākos pētījumus ekomuzeju rašanās un attīstības vēsturē veicis Ņūkāslas Universitātes profesors Peterss Deiviss (*Peter Davis*). Viņa grāmata „Ekomuzeji. Vietas sajūta” (*Ecomuseums: a sense of place*, 1999) ir pirmā grāmata angļu valodā, kas aplūko globālo ekomuzeju fenomenu, kura izcelsme meklējama Francijā, Spānijā un Portugālē, padarot ekomuzeju konceptu un idejas plašāk pieejamas. Tā piedzīvojusi jau otro izdevumu 2011.gadā. Tās nosaukums ir indikators tam, ka ekomuzeji cenšas radīt īpašo vietas sajūtu. Tie var eksponēt vienas industriālas vietas vēsturi vai aicināt iepazīt kultūras mantojumu īpaši aizsargājamā teritorijā, vai iepazīstināt ar vietējiem arheoloģijas vai dabas pieminekļiem. Taču viņus visus vieno ideja par īpašo vietas raksturu, vietējo iedzīvotāju lepnumu par mantojumu, kas viņiem pašiem ir svarīgs. 2014.gadā izdotajā grāmatā „Jaunās kultūrainavas” (*New cultural Landscapes*, 2014) Peterss Deiviss ekomuzeju vēl vairāk satuvina ar ainavu: „Vienkārši izsakoties, ideāls ekomuzejs ir kultūrvēsturiska ainava, teritorija ar kopīgām iezīmēm, kas ir vietējo iedzīvotāju novērtētas un kurās tie dalās.”⁴⁴

---

⁴³ De Varine, Hugues. Ecomuseum or Community Museum? 25 Years of Applied Research in Museology and Development. *Nordisk Museologi*. 1996 – 2. Pp. 21 – 26.

⁴⁴ Davis, Peter; Corsane, Gerard. Communities, Heritage and New Cultural Landscapes. Ecomuseological approaches. (ed. Roe, Maggie; Taylor, Ken) *New Cultural Landscapes*. London&NY: Routledge, 2014. Pp. 164 – 190.

3.1. Ekomuzeju vai teritorijas muzeju piemēri

Šajā nodaļā aplūkoti ekomuzeju vai kopienas muzeju, kā tos vēlāk nosaucis pats ekomuzeja idejas autors de Varīns, praktiskie piemēri. Ņemot vērā to specifiku interpretēt kādas noteiktas teritorijas raksturīpatnības, tie tiek saukti arī par teritorijas vai ainavas muzejiem.

Pirmo ekomuzeju praksē īstenoja paši idejas autori, gandrīz vienlaicīgi ar ekomuzeja jēdziena rašanos. Žoržs Anrī Rivjērs un Igs de Varīns tika uzaicināti līdzdarboties Cilvēka un industrijas muzeja (*Museum of Man and Industry*) izveidē Francijā *Creusot* un *Montceau* reģionā, de Varīna dzimtajā provincē. Viena no Francijas nozīmīgākajiem industriālajiem reģioniem izaugsme no 18.gs. beigām līdz 20.gs vidum balstījās bruņojuma un dzelzceļa lokomotīvu ražošanā, ko veica uzņēmēju Šneideru ģimene. Industrija sabruka pēc Otrā pasaules kara, novedot šo reģionu ekonomiskā un sociālā depresijā. Kā instrumentu reģiona reģenerācijai, atjaunotam iedzīvotāju lepnumam par savu vietu un jauniem ienākumu veidiem saskatīja ekomuzeja praksi. Tas, ko viņi piedāvāja, bija sava veida muzeja terapija, kurā vietējie iedzīvotāji ne tikai palīdzētu izveidot muzeju, bet būtu tā dzīvie eksponāti. Darbs pie Cilvēka un industrijas muzeja izveides sākās 1971.gadā; tas tika atvērts 1974.gadā, pēc tam, kad de Varīns definēja muzeja filozofiju: „Jebkurš kustams vai nekustams priekšmets kopienas robežās ir muzeja psiholoģisks īpašums” (*Journal Museum*. UNESCO, 1974). Tas iepazīstināja ar ideju par „kultūras īpašuma tiesībām”, bet tam nav sakara ar reālajām īpašumtiesībām. Tādejādi muzejam nav pamata vērsties ar pretenzijām, kamēr viss tā ģeogrāfiskajās robežās esošais, ir tā rīcībā. Projekta uz iekšu vērstais skatījums, ekonomiskā perspektīva un, jo īpaši sociālā dimensija piedeva īpašu rezonansi, padarot to par daudzu ‘attīstības’ ekomuzeju modeli. Angļu muzeologs Kenets Hudsons (*Kenneth Hudson*) *Le Creusot* ekomuzeju dēvē par muzeju pasaules *Lourdes or Compostella*.⁴⁵

Autorei pašai nav bijusi iespēja apmeklēt kādu no, tā dēvētajiem, ekomuzejiem, bet šī darba kontekstā tika meklēti muzeji virtuālajā vidē, kas vairāk reprezentē ainavu vai teritoriju. Daži no pēdējā laikā dibinātiem ekomuzejiem spilgti parāda ekomuzeja „saplūšanu” ar ainavas muzeju. *Staffin* ekomuzejs *Ceumannan* (dibināts 2008.g.) Skotijā piesaka sevi kā muzeju bez sienām: „It’s out there!” - Tas ir te ārā!⁴⁶ Tas atrodas *Skye* salas *Trotternish* pussalā, Skotijā, un ir vienīgais ekomuzejs šajā reģionā. Muzejs īpašs ar iespaidīgām klinšu ainavām un dinozauru pēdu nospiedumiem tajās. Tas ietver 13

⁴⁵ Hudson, Kenneth. Ecomuseums become more realistic. *Nordisk Museologi* 1996-2. Pp. 11 – 19.

⁴⁶ *Staffin* Ecomuseum Ceumannan. Pieejams: <http://www.skyecomuseum.co.uk/ecomuseum-map.php> [skat. 08.12.2014.]

piesaistes vietas, kas aicina vietējos iedzīvotājus un apmeklētājus iepazīt apvidu, izmantojot iezīmētas tūristu takas. Tās vēsta par vietas floru un faunu, cilvēkiem un to kultūru, arheoloģiju un vēsturi, piemēram, *Ģeoloģiskās raksturiezīmes (Geological features)*, *Darbs un kultūra (Work&Culture)*, *Cilvēki un pagātne (People&The past)* u.c. Papildus ekomuzeja brīvdabas piesaistēm tiek piedāvāta arī *Staffin* muzeja ekspozīciju apskate, kas glabā nelielu, bet iespaidīgu dinosauru fosiliju kolekciju, kā arī arheoloģiskas un sociālās vēstures kolekcijas. Muzejs ietver arī izglītības un pētījumu centru. To pārvalda *Staffin* kopienas nodibinājums.⁴⁷

Līdzīgas izpausmes, taču daudz plašāku teritoriju aptverošs, ekomuzejs ir pavisam nesen ieviestais projekts *Vjosa&Aaos* upes ekomuzejs. Tas ir pārrobežu projekts un ietver Grieķijas un Albānijas teritorijas, kuras vieno Vjosas (Aaos) upes baseins. Ekomuzeja piesaistes veido četri tematiski maršruti (2 katrā robežas pusē), kuru stāsts izceļ apvidus identitāti, kā to uztver vietējie iedzīvotāji, un satur dabas un cilvēku veidotus objektus: *Ūdens un cilvēks (Water un culture)*, *Tirdzniecība un ceļi (Movement and routes)*, *Dabas veltes (Fruits of nature)* un *Zeme un Ūdens (Earth and Water)*. Papildus informāciju piedāvā ceļvedis trīs valodās un projekta mājas lapa www.ecomuseum.eu. Projekta autori norāda, ka projekts ieviests ciešā sadarbībā ar vietējām asociācijām, akadēmisko sabiedrību un pavisam vienkāršiem vietējiem iedzīvotājiem. Par ekomuzeja pārvaldes institūciju nekas netiek minēts.⁴⁸

Flodden 1513 ekomuzejs uz Skotijas un Anglijas robežas izveidots, lai iemūžinātu Lielbritānijas vēsturē nozīmīga notikuma – Flodenas kaujas atceri. Muzeja izveides ideja radās, kad vietējie iedzīvotāji, sanākot kopā, diskutēja par kaujas nozīmi viņu tautas vēsturē un to, kādā veidā tās piemiņa būtu saglabājama. Izveidojās *Flodden kopiena*, kas ņēma aktīvu dalību muzeja idejas īstenošanā. Muzejs apvieno vietas un stāstus, kas liecina par kauju, un kopienas, kas šos stāstus un vietas glabā. Ekomuzejs iekļauj 40 dažādu institūciju pārvaldītas piesaistes vietas kā tiešā Flodenas tuvumā, tā arī citur valstī, kas kopumā veido stāstu par nozīmīgo lappusi Lielbritānijas vēsturē. Kā redzams, šis ekomuzejs iemieso atšķirīgu konceptu no iepriekš minētā – tas izveidots konkrēta notikuma interpretācijai, kas risinājies vietā. Ekomuzejs piedāvā izglītības programmas skolēniem un pieaugušajiem, tādas kā apmācību dzimtas ģeoloģijas izpētē. Cilvēki ir ieinteresēti atklāt, vai viņu priekšteči ir ņēmuši dalību nozīmīgajā kaujā.⁴⁹

⁴⁷ *Staffin* Ecomuseum Ceumannan. Pieejams: <http://www.skyecomuseum.co.uk/ecomuseum-map.php> [skat. 08.12.2014.]

⁴⁸ Vjos&Aaos upes ekomuzeja. Pieejams: <http://www.ecomuseum.eu/pindos-ecomuseum> [skat.30.12.2014.]

⁴⁹ Flodden 1513 Ecomuseum. Pieejams: <http://www.flodden1513.com/index.php/site/index2> [skat. 27.12.2014]

Viens no ekomuzeja galvenajiem komponentiem ir vietējās īpatnības izcelšana kādā teritorijā, apkopojot dažādus aspektus, kas iemieso šīs īpatnības, ar mērķi saglabāt tās *in situ*. Ekomuzeju izpratnē vieta ir komplekss jēdziens, kas izceļ vietējo iedzīvotāju lomu, teritorijas vērtības vairošanā. Šī cilvēkorientētā pieeja sasaucas ar jaunāko ainavas izpratni par dabas un cilvēka kopdarbību ainavas veidošanā: ekomuzeju „teritorija” iemieso abus – fizisko realitāti un personisko subjektivitāti.

Visos pieminētajos ekomuzeju piemēros galvenās ir brīvdabas „ekspozīcijas”, kas tiek pasniegtas tematisku maršrutu veidā, tomēr visos, izņemot vienu – *Vjosa&Aaos*, tiek piedāvātas arī ekspozīcijas slēgtās telpās. Šāda, tā saucamā, ‘fragmentētā’ pieeja ir ekomuzeju raksturīga iezīme. Tāpat visi, atkal izņemot iepriekš minēto, iemieso muzejiem svarīgo pētniecības un izglītošanas darbu, ko veic muzeja pārvaldes institūcija, turklāt aicinot vietējo kopienu ņemt aktīvu līdzdalību, piemēram, *Staffin* muzeja mājas lapā lasāms: „Šīs pilsētas iedzīvotāji atceras stādam kartupeļus, kur tagad viļņojas jūra. Klinšainajā jūras krastā bieži atrodamas fosilijas. Lūdzu, ziņojiet *Staffin* muzejam, ja esat atklājis interesantu atradumu.”⁵⁰ Vairums aplūkoto ekomuzeju iekļauj kā dabas tā kultūrvēstures aspektus, tomēr *Flodden 1513* ekomuzejs reprezentē tikai kultūras mantojuma vietas, bet tā objekti aptver ļoti plašu teritoriju valstī. Noprotams, ka vairums muzeju izveides iniciatīva nākusi no vietējās kopienas, uz ko norāda pārvaldes institūcijas sabiedriskais raksturs. Autoresprāt, vismazāk iepriekš aprakstītajiem ekomuzeju kritērijiem atbilst *Vjosa&Aaos* ekomuzejs un, domājams, vairāk ir kāda īslaicīga projekta sekas. Šāds precedents parāda, cik plaši var tikt interpretēts ekomuzeja jēdziens.

3.2. Zemūdens kultūras mantojuma saglabāšanas un prezentācijas piemēri

Darbam izvēlētais piemērs – Kolkasraga ainava ietver arī zemūdens daļu un tur atrodošos zemūdens mantojumu, tāpēc šajā apakšnodaļā tiks aplūkoti zemūdens mantojuma saglabāšanas un prezentācijas prakses piemēri pasaulē.

Zemūdens mantojums tā nepieejamības dēļ, kā arī notikumu apstākļu dēļ, kas izraisījuši dažādu objektu nonākušu jūras dzelmē, ir mistikas apvīts, tādēļ par nogrimušajiem objektiem tiek novērota pastiprināta cilvēku interese. Tas piesaista kā zinātnieku, tā vienkāršu interesentu uzmanību. Zinātniekiem tas ir informācijas avots par senajām kultūrām un kuģniecības vēsturi; sabiedrībai kopumā – izglītības un brīvā laika pavadīšanas iespējas.

⁵⁰ *Staffin* ekomuzejs. Baile Fhlodaigearraidh. Pieejams: <http://www.skyecomuseum.co.uk/baile-fhlodaigearraidh.php> [skat. 04.02.2015.]

Plašu pārskatu par zemūdens mantojuma likumdošanas, saglabāšanas un eksponēšanas aspektiem Baltijas jūras valstīs sniedz Zviedrijas nacionālo jūras muzeju īstenotā projekta RUTILUS ziņojums. Pētījums atklāj, ka izplatītākais veids, kā muzeji prezentē sabiedrībai zemūdens kultūras mantojumu ir ekspozīcijas par kuģniecību, kuģu būvi, ostas pilsētām utml. Katrai Baltijas jūrai piegulošai valstij ir vismaz pāris jūras muzeju, izņemot Latviju. Muzeju ekspozīcijās zemūdens mantojuma objekti ir atrauti no to konteksta un zaudējuši daļu no savas nozīmības, tāpēc pēdējā laikā tiek meklētas iespējas piedāvāt *in situ* pieredzi – tiek veidotas nirēju takas un piedāvātas zemūdenes tūres.⁵¹

Somijas Nacionālā senlietu pārvalde (*The National Board of Antiquities*) ir pārliecināta, ka, lai nodrošinātu zemūdens mantojuma aizsardzību, ir jāsniedz informācija par to, lai nirēji apzinātos tā vērtību. Kā tiešs šāda uzskata iemiejums ir uzskatāms Helsinku pievārtē kuģa *Kronprincis Gustavs Ādolfs* bojāejas vietā izveidotais zemūdens parks, kas ir vienīgais tāda veida parks Baltijas jūrā. Zviedru kuģis gāja bojā 1788.gadā. Zemūdens parks apmeklētājiem atvērts 2000.gadā.⁵² Parks ietver marķētu nirēju taku ar 13 objektiem 100 x 100 m platībā. Vraks atrodas apmēram 20 m dziļumā, kur redzamība vidēji ir no 1 – 10 m. Nirēju skatam paveras kuģa korpusa apakšdaļa, sāni, kas guļ zemē, dažādas kuģa detaļas, kā enkuri, stūres iekārta, liulgabali un liulgabalu lodes.⁵³ Kaut arī no nirēju puses taka tiek vērtēta kā necila, tomēr ļoti interesanta pieredze, jo īpaši labās infrastruktūras dēļ, kas palīdz orientēties un baudīt vietu pilnībā. Turklāt apmeklējums rosina papildus interesi par kuģniecības vēsturi un muzeja ekspozīciju apmeklējumu.⁵⁴

Kuģu vraku pieejamības kontekstā bieži tiek lietots jēdziens ‘vizualizācija’. Starptautiska projekta – MOSS (2002-2004, *Monitoring, Safeguarding and Visualizing North European Ship Wreck Sites*) viena no tematiskajām līnijām veltīta tieši šim aspektam. Zviedru arheologs Karls Olofs Sederlunds (*Carl Olof Söderlund*) sniedz ieskatu vārda ‘vizualizācija’ izcelsmē. ‘Vizualizācija’ (ang. *visualization*) cēlies no latīņu ‘*visus*’ – redze, spēja redzēt, skats, acis. Tātad no lingvistikas viedokļa ar vārdu saprot mūsu spēju redzēt. Tomēr arheoloģijas kontekstā šim vārdam ir multisensuāls raksturs. Autors izšķir šādus vizualizācijas veidus: vizuālā dokumentēšana, vizualizācija ar repliku starpniecību,

⁵¹ Swedish national maritime museums. *RUTILUS. Strategies for a Sustainable Development of the Underwater Cultural Heritage in the Baltic Sea Region*, 2006. Pieejams: http://mg.kpd.lt/users/www/uploaded/The%20Rutilus%20report%202006_1.pdf, [skat. 02.11.2014.]

⁵² Turpat.

⁵³ National Board of Antiquities. Pieejams: http://www.nba.fi/en/cultural_environment/archaeological_heritage/research/wreck_finds/gustav_adolf [skat.15.12.2014.]

⁵⁴ B.S.A.C. Hull Branch. Pieejams: <http://www.bsac14.org.uk/helsinki.html> [skat.15.15.2014.]

vizualizācija ar atbilstošā laika atmosfēras starpniecību, vizualizācija zemūdens vidē, kas viss kopā ir „padarīt dzīvu”, un tas ir plašāks jēdziens par padarīt redzamu.⁵⁵

Kā veiksmīgs piemērs vraka vizualizācijai MOSS projekta ietvaros tiek piedāvāts Somijas ūdeņos gulošs vraks *Vrouw Maria*, kas gluži pretēji iepriekš minētajam Somijas piemēram, nav pieejams nirējiem izklaides mērķiem; tas atrodas īpaši aizsargājamā Arhipelāga nacionālā parka zonā, un niršana uz to atļauta tikai zinātniskos nolūkos. Lai veicinātu šī labi saglabājušos vraka pieejamību plašākai publikai, ir izmantotas tādas metodes kā 3D virtuāla simulācija, lauka darba blogs un izcelto priekšmetu digitalizācija. Simulācija parāda laika ritējumu no kuģa nogrimšanas līdz tā atklāšanai un šī brīža situāciju reālajā laikā. Muzeja apmeklētājiem iespējams virtuāli navigēt zem ūdens izmantojot roku žestus. Virtuālā simulācija ir papildināta ar zemūdens skaņu efektiem, radot zemūdens ainavas realitāti. Lauka darba blogs iemantoja milzu interesi, pirmajā nedēļā iegūstot 8000 apmeklētāju.⁵⁶

Zviedrijas iekšējos ūdeņos gulošā *Eric Nordevall* (1836-1856) vraka vizualizācija pieejama tā mājas lapā <http://www.ericnordevall.se>. Dzenratu tvaikonis *Eric Nordevall* 1856.gadā pēc 19 gadu kuģošanas Zviedrijas ūdeņos nogrima Vaterna ezerā Zviedrijā. Kopš tā atklāšanas tas ticis pamatīgi dokumentēts izmantojot foto un videokameras, mērījumus, kā arī bijis daudz publikāciju. Tas viss palīdzējis iespējami daudzpusīgāk vizualizēt 45 metru dziļumā gulošo *Eric Nordevall* vraku digitālā veidā. Mājas lapā publicētas 360° fotogrāfijas, kā arī vraka 3D modelis, kuru bija iespējams izveidot pateicoties fotogrāfijām, un daudzie avīžu raksti, kas laika gaitā bijuši publicēti Zviedrijas presē.⁵⁷ Tādā veidā plašai publikai klātienē nesasniedzams kultūras mantojuma objekts, kļuvis brīvi pieejams digitālā formātā.

3D modeļu vizualizācija tiek plaši izmantota arheoloģisku ainavu rekonstrukcijā. Tā ļauj ar tehnoloģiju palīdzību rekonstruēt dažādus ainavas slāņus. Latvijā šāda 3D ainavas vizualizācija īstenota Ludzā. Izmantojot planšetdatoru un speciāli šim nolūkam izstrādātu aplikāciju ir iespējams redzēt Ludzas pili, kāda tā izskatījās tālajos viduslaikos.⁵⁸

---

⁵⁵ Cederlund, Carl Olof. What is Visualisation? *MoSS Newsletter 1/2004* Helsinki: The National Board of Antiquities. Pieejams: http://moss.nba.fi/download/moss_newsletter6.pdf [skat.16.12.2014.]

⁵⁶ National Board of Antiquities. Pieejams: http://www.nba.fi/en/cultural_environment/archaeological_heritage/research/wreck_finds/vmuw/accessibility [skat.16.12.2014.]

⁵⁷ *Eric Nordevall*. Pieejams: <http://www.ericnordevall.se/en/> [skat.27.12.2014]

⁵⁸ Latgales reģionālā televīzija. *Ludzas pilskalns trīs dimensijās*. Pieejams: <http://www.lsm.lv/lv/raksts/kulturpolitika/kultura/ludzas-pilskalns-tris-dimensijas.a84172/> [skat.27.12.2014.]

Pievestie piemēri parāda, ka kultūras mantojuma profesionāļi ir pārliecināti, ka jo vairāk informācijas par mantojumu un tā nozīmi tiek sniegts sabiedrībai, jo lielāka mantojuma vērtības apzināšanās sabiedrībā notiek. Ir dažādas iespējas, kā zemūdens mantojumu padarīt sabiedrībai pieejamāku, un katrā gadījumā tiek izvēlēts situācijai atbilstošākais veids. Liela nozīme zemūdens mantojuma pieejamības radīšanā ir tehnoloģiju attīstībai. Kaut arī autentiska priekšmeta skatīšana un sajušana klātienē ir ne ar ko neaizstājams pārdzīvojums, tomēr tas ne vienmēr ir iespējams. Talkā ņemot tehnoloģijas, zemūdens mantojums tiek padarīts daudz plašāk pieejams dažādām sabiedrības grupām, turklāt attālināti. Prezentācijas piemēri arī parāda tendenci prezentēt ne tikai objekta fizisko veidolu, bet arī atmosfēru.

4. KULTŪRAS MANTOJUMA SAGLABĀŠANAS TIESISKIE ASPEKTI

Ainavas saglabāšana un prezentācija ietver ne tikai muzeoloģisko principu īstenošanu, bet arī kultūras mantojuma saglabāšanas tiesiskos aspektus, jo īpaši ja kultūras mantojuma objektam piešķirts kultūras pieminekļa statuss. Darba piemērā aplūkotajā Kolkasraga ainavā tāds ir diviem kultūras mantojuma objektiem.

Nacionālā līmenī kultūras mantojuma aizsardzību Latvijā regulē likums *Par kultūras pieminekļu aizsardzību*, un ar to saskaņā izdotie MK *Noteikumi par kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu, restaurāciju un vidi degradējoša objekta statusa piešķiršanu* Nr.474 (26.08.2003). Latvijā ar likumu aizsargāti ir tie kultūras mantojuma objekti, kas atzīti par kultūras pieminekļiem. „Kultūras pieminekļi” saskaņā ar likumu *Par kultūras pieminekļiem* ir ”kultūrvēsturiskā mantojuma daļa - kultūrvēsturiskas ainavas un atsevišķas teritorijas (senkapi, kapsētas, parki, vēsturisko notikumu norises un ievērojamu personu darbības vietas), kā arī atsevišķi kapi, ēku grupas un atsevišķas ēkas, mākslas darbi, iekārtas un priekšmeti, kuriem ir vēsturiska, zinātniska, mākslinieciska vai citāda kultūras vērtība un, kuru saglabāšana nākamajām paaudzēm atbilst Latvijas valsts un tautas, kā arī starptautiskajām interesēm”.⁵⁹

Minētie ministru kabineta noteikumi definē kultūras mantojuma objektu tipoloģisko iedalījumu un vērtību grupas. Pēc tipoloģijas kultūras pieminekļi iedalās šādās grupās: arheoloģijas, arhitektūras un pilsētībūvniecības, mākslas, industriālie pieminekļi un vēsturisku notikumu vietas. Savukārt pēc vērtību grupas kultūras pieminekļi tiek iedalīti 3 grupās: tie, kas iekļauti pasaules dabas un kultūras mantojumu sarakstā atbilstoši UNESCO Konvencijai par pasaules kultūras un dabas mantojuma aizsardzību, valsts nozīmes un vietējās nozīmes kultūras pieminekļos.⁶⁰ Jūras piekrastes kultūrainavā visbiežāk sastopami ir arheoloģiskie mantojuma objekti, kas var atrasties zemē, virs zemes vai ūdenī, un arhitektūras un industriālie mantojuma objekti. Ainava Kolkasraga apkārtnē ir sevišķi bagāta ar zemūdens mantojuma objektiem – kuģu vrakiem, turklāt viens no tiem ir valsts nozīmes kultūras pieminekļis, tāpēc ir vērts tuvāk apskatīt šīs mantojuma grupas aizsardzības tiesiskos aspektus.

Nacionālā līmenī zemūdens mantojuma aizsardzībai likumdošanā ir tāda pati vieta kā citu kultūras mantojuma objektu aizsardzībai un to regulē iepriekšminētais likums *Par*

⁵⁹ LR Saeima. Likums *Par kultūras pieminekļu aizsardzību*, pieņemts 12.02.1992. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=72551>, [skat. 02.11.2014.]

⁶⁰ Ministru kabinets. MK noteikumi Nr. 747., izdoti 26.08.2003. *Par kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu, restaurāciju un vidi degradējoša objekta statusa piešķiršanu*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=78458>, [skat. 02.11.2014.]

kultūras pieminekļu aizsardzību. Nekādi īpaši šīs mantojuma daļas aizsardzībai veltīti tiesību akti nav izdoti. Tiesiski aizsargāti ir tie mantojuma objekti, kas iekļauti kultūras pieminekļu sarakstā. Sarakstā var tikt iekļauti nogrimuši kuģi, kas vecāki par 50 gadiem, un to kravas.⁶¹

Apzinoties zemūdens kultūras mantojuma kā cilvēces mantojuma daļas nozīmību un šīs mantojuma daļas apdraudējumu no nelikumīgām uz to vērstām darbībām, kā arī, ņemot vērā pastiprinātu zinātnieku un pētnieku interesi, UNESCO 2001.gadā pieņēma Konvenciju par zemūdens kultūras mantojuma aizsardzību un tās Pielikumu, kas stājās spēkā 2009.gadā. Konvencija nosaka pamatprincipus zemūdens kultūras mantojuma aizsardzībai, satur nosacījumus starptautiskai sadarbībai un piedāvā praktiskas vadlīnijas, kas saistītas ar šī mantojuma saglabāšanas un izpētes problēmām. Konvencija izvirza augstus standartus, lai novērstu zemūdens mantojuma izpostīšanu. ICOMOS Zemūdens kultūras mantojuma komitejas prezidents Roberts Grinērs (*Robert Grenier*), izsakot Konvencijas pieņemšanas lielo nozīmi, to nosaucis par „debesu dāvanu zemūdens arheologiem”.⁶² Latvijas valsts šai konvencijai nav pievienojusies, tomēr Konvencijas piedāvātā prakse un izvirzītie standarti ir vērā ņemami. Tā nosaka, ka valstīm ir pienākums aizsargāt zemūdens kultūras mantojumu, tajā pašā laikā veicinot izpēti un mantojuma publisku pieejamību. *In situ* pieeja zemūdens mantojuma saglabāšanā uzskatāma par primāro iespēju, jo vēsturiskā notikuma vieta ir autentiska, tāpēc nozīmīga. Zemūdens kultūras mantojuma komerciāla izmantošana ir aizliegta - to netirgo, nepārdod, nepērk vai nemaina kā tirdzniecības preces, bet tas nevar tikt saprasts kā aizliegums veikt zinātniskus pētījumus un veicināt tūristu piekļuvi. Konvencija nosaka valstu sadarbības mehānismus zemūdens arheoloģisko pētījumu veikšanā, tehnoloģiju izstrādē, informācijas apmaiņā.⁶³ Iepriekšējā nodaļā aprakstītie saglabāšanas un prezentācijas piemēri uzskatāmi demonstrē *in situ* pieejas īstenošanu mantojuma saglabāšanas praksē.

Arvien lielāka nozīme kultūras mantojuma saglabāšanā tiek piešķirta vietai, kurā mantojums atrodas. Kultūrainavu aizsardzības pieeja ir efektīvāka par atsevišķu objektu aizsardzību, jo to saglabāšanai autentiskā vidē ir lielāka vērtība. Šādu skatījumu pauž arī UNESCO 2003.gadā līdzās kultūras un dabas mantojumam Pasaules mantojuma sarakstā

---

⁶¹ Turpat.

⁶² UNESCO. Information brochure on Convention on the protection of the underwater cultural heritage, 2001, p. 11. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/underwater/infokit_en/, [skat.11.02.2014.]

⁶³ UNESCO. Information brochure on Convention on the protection ... , 2001.

izveidotā kategorija ‘vienotais mantojums’, ar ko tiek apzīmētas kultūrainavas. Kultūrainavu aizsardzībai ir daudz kopīga ar ilgtspējīgas attīstības pieeju.⁶⁴

Arī Latvijas likumdošanā ierādīta vieta šādam vienotam mantojuma tipam, kas nosaka Īpaši aizsargājama kultūras pieminekļa statusa piešķiršanu: „Kultūras pieminekļu ansambļus un kompleksus, kuriem ir sevišķa vēsturiska, zinātniska vai mākslinieciska vērtība, ar Ministru kabineta lēmumu var izsludināt par kultūras pieminekļu rezervātiem (..)”⁶⁵ Latvijā šāds statuss ir tikai vienai teritorijai – Īpaši aizsargājamai kultūrvēsturiskai teritorijai „Abavas ieleja”.⁶⁶

Holistisku redzējumu uz ainavas aizsardzību demonstrē arī 2000.gadā pieņemtā Eiropas Ainavu konvencija. Tā īpašu vērtību pievērš, tā saucamai, ikdienas ainavu nozīmei cilvēku dzīvē – katrs pats veido savu uztveri par ainavu, kurā viņš dzīvo vai strādā; tas piešķir ainavai sociālu, kulturālu, kā arī vides un ekonomisko nozīmi. Šādas pieejas mērķis ir panākt lielāku izpratni par ainavas vērtību un tās veidojošiem faktoriem⁶⁷ (skat. arī 1.1.nodaļu). Latvija Eiropas Ainavu konvencijai pievienojusies 2007.gadā.

Ne visi mantojuma objekti kļūst par tiesiski aizsargātiem kultūras pieminekļiem, tādi ir tikai nedaudzi. Tomēr nav zemu vērtējama arī to kultūras mantojuma objektu nozīme, kuriem šāds statuss nav piešķirts. Kaut arī attieksmē pret tiem nav juridiski piemērojami minētie likumdošanas akti, tie tomēr būtu jāpatur prātā. Turklāt jebkuram kultūras mantojuma objektam piemīt potenciāls kļūt par tiesiski aizsargājamu.

---

⁶⁴ Stūre, Inese. *Kultūras un dabas mantojuma aizsardzība un attīstības plānošana*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, 30.lpp.

⁶⁵ LR Saeima. *Likums Par kultūras pieminekļu aizsardzību ...*

⁶⁶ Ministru kabinets. MK noteikumi Nr.235, izdoti 20.06.1996. *Īpaši aizsargājamās kultūrvēsturiskās teritorijas „Abavas ieleja” nolikums*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=63974> [skat.30.12.2014.]

⁶⁷ Council of Europe. A forward-looking convention: European landscapes for the 21st century. *Naturopa*. Nr.98 / 2002. Pp. 5 - 6.

5. KOLKASRAGA KULTŪRVĒSTURISKĀ AINAVA

Jūras piekrastes ainavas studijām kā piemērs izvēlēta Kolkasraga ainava. Autores skatījumā Kolkasraga ainavai ir īpaša aura, kas veidojas sintezējoties visiem ainavas komponentiem. Kā īpašu to uztver arī vietējie iedzīvotāji, jo vismīļākais pastaigu maršruts ir virzienā uz Kolkasragu. Tiek lietoti tādi izteicieni kā – „ejam uz ragu”, „es biju ragā”, un bieži tiek savā starpā apspriests, kad pēdējo reizi būts ragā un kas tur redzēts. Tāpat Kolkasraga viesiem apmeklējums atstāj īpašas sajūtas, kuras aprakstot viņi lieto tādas izteicienus kā – „brīnišķīga vieta”; „debešķīga vieta”; „vieta, kur mana dvēsele atpūšas”; „maģiskā vieta, bez kuras apmeklējuma vismaz reizi gadā vairs nav iedomājama dzīve”.⁶⁸ Kolkasraga ainavu „kā unikālu Latvijas mērogā vietas īpašās auras dēļ”, vērtē arī pašvaldība.⁶⁹ Kolkasraga ainavā ir sastopami visi darba teorētiskajā aprakstā noteiktie ainavas tipi: transporta ainava, aizsardzības ainava, sakrālā ainava, rekreācijas ainava, ekonomiskā ainava, estētiskā ainava, kā arī kognitīvā ainava un resursu ainava, turklāt tās klājas viena uz otras.

5.1. Kolkasraga ģeogrāfiskās robežas

„Vai kāds nezina vēl, kur Kolka? To zina visi, jo - redziet - Kolka ir tanī vietā, kur Ziemeļkurzeme nāk laukā no jūras, tiekdams arvien tālāk pret ziemeļiem.”⁷⁰ Šādi savu tēlojumu par Kolku pagājušā gadsimta 30-tajos gados sāk rakstnieks Vilis Veldre. Viņš nav vienīgais, savā pārlicībā, ka Kolkas ģeogrāfiskais stāvoklis ir zināms ikvienam Latvijas iedzīvotājam. Līdzīgu pārlicību pauž kāds žurnālists 1935.gadā, aicinot apceļot dzimto zemi: „Paceļiet reiz acis, kad jums Latvijas karte ir uz galda, paceļiet acis uz to ziemeļvakaru smaili un tur izlasiet to, ko lasījāt jau pirmajā ģeogrāfijas stundā skolas solā – Kolka. Pametiet tagad no viņas acis uz leju – tagad jūs redzat jau Melnsilu, Ģipku, Roju. Skatāties otrā pusē – pamanait Vaidi, Košragu, Mazirbi, Miķeļtorni. Savienojiet tagad šos punktus caur Dundagu un jūs esat dabūjuši dīvainu trīsstūri, kas savā iekšienē ir vēl dīvaināks. (..) Tā ir Kolkasraga pasaule.”⁷¹

Daudz prozaiskāku skaidrojumu ģeogrāfiskajam nogabalam ar nosaukumu ‘Kolkasrags’ sniedz Latviešu konversācijas vārdnīca: „Kurzemes pussalas ziemeļu galotne

⁶⁸ Viesu māja *Ūši*. Viesu grāmatas ieraksti 2004 – 2009.

⁶⁹ Dundagas novada dome. *Dundagas novada Kolkas pagasta teritorijas plānojums ar grozījumiem. Paskaidrojuma raksts*. Pieņemts 25.08.2010. Pieejams: <http://www.dundaga.lv/lv/pasvaldiba/planosanas-dokumenti/>, [skat.16.01.2014.]

⁷⁰ Veldre, Vilis. *Dzīve pie jūras*. Rīga: Latvijas Kultūras fonds, 1991 (1938). 89.lpp.

⁷¹ Aizmirstākā, bet savdabīgākā Latvijas novadā. [autors – V.D.] *Rīts*. Nr. 241. 1935, 2.sept.

pie izejas no Rīgas jūras līča Irbes jeb Irves šaurumā. Zems smilšains līdzenums, ko jūra samērā nesen uzskalojusi. (..) Pašā Kolkas raga galotnē ir Kolkas ciems. (..) Kolkasrags turpinās jūrā ziemeļu virzienā kā lēzens zemūdens sēklis, kura muguru jūra apsmēļ 0,5 – 3,0 m dziļumā. Sēkļa ziemeļu galotnē jaunā Kolkas raga bāka.”⁷²

Visos šeit pieminētajos piemēros redzams, ka Kolkasraga jēdziens ir plašāks nekā zemūdens sēklis un lielā mērā ietilpina arī apdzīvoto vietu – Kolkas ciemu, kas pieguļ Kolkasragam. Un tas ir likumsakarīgi, jo ciems izveidojies ciešā Kolkasraga tuvumā un tā veidošanos lielā mērā noteikusi nepieciešamība apsaimniekot šo savdabīgo ģeoloģisko veidojumu. Savulaik ciems nesis arī paša Kolkasraga nosaukumu, tikai vēlāk iedzīvojies īsais un skanīgais nosaukums - Kolka. Žurnālista versija par Kolkasraga ģeogrāfiskajām robežām ir vēl daudz plašāka un aptver diezgan palielu teritoriju no Kurzemes pussalas (Kurzemes pussala ir Rietumlatvijas ziemeļdaļa starp Baltijas jūru rietumos un Rīgas jūras līci austrumos. Pussalas dienvidu robeža ir Rīgas jūras līča dienvidu krasta turpinājums pa līniju Kauguri—Ziemeupe.⁷³). Viņš to definējot lieto poētisku apzīmējumu – Kolkasraga pasaule. Tātad Kolkasrags ir veidojies un ietekmējis viņa iezīmētā ģeogrāfiskā nogabala raksturu.

Autore piekrīt žurnālista viedoklim par Kolkasraga pasauli tiktāl, ka tāda pastāv. Tā ģeogrāfiskās robežas katra izpratnē var būt atšķirīgas. Šī darba izpratnē Kolkasraga ģeogrāfiskās robežas iezīmē tie arheoloģiskie un arhitektoniskie objekti, kuru veidošanos tieši ietekmējis Kolkasraga zemūdens sēklis, kā arī nemateriālais mantojums – stāsti, kuru darbības norisē iesaistīts Kolkasraga vārds.

5.2. Folklorā par Kolkasragu

Iepretī korektajam Kolkasraga ģeoloģiskajam raksturojumam – „zems smilšains līdzenums, ko jūra samērā nesen uzskalojusi”⁷⁴, teika par Kolkasraga izcelšanos stāsta, ka smiltis vietā, kur tagad Kolkasrags, sanesis velns. Lībiešu dzejnieks Pēteris Dambergs (atdz. Uldis Krasts) teikas motīvus pārvērtis dzejā:

(..)

Bet izdomājies viņš, ka vajag

Tam uzbērt dambi vietā šajā.

⁷² Švābe A., Būmanis A., Dišlers K. No: *Latviešu konversācijas vārdnīca 9.sēj.* Rīga: A.Gulbja apgādībā 2001 (1933-1934). 17067. – 17068. sl.

⁷³ Stiebrīšs, L. *Enciklopēdija Latvija un latvieši. Latvijas daba.* Rīga: Latvijas enciklopēdija 3.sēj., 1995. 54.lpp.

⁷⁴ Švābe, A., Būmanis A., Dišlers K. ... , 2001 (1933-1934). 17067. – 17068. sl.

Tad pāri jūrai pat nakts laikā
Ar sausām kājām varēs staigāt.
(..)
Tad steigšus smagās nastas stiepa
uz jūru, kas gar Kolku stiepās.
Viņš cerēja, ka galu galā
pirms ausmas tiks līdz Sāmu salai.

Bet pietrūka jau laikam spēka,
lai uzbērtu to dambi laikā.
Kad atskanēja gaiļa dziesma,
vells nodreba pie visām miesām.

Tad, kravu aizlingojis projām,
kā dzelts pār purvu aizbizoja.
Bet tur, kur nokrita šī nasta,
tur Kolkasrags vēl šodien pastāv.⁷⁵

Teikai par to kā cēlies Kolkasrags ir vairākas versijas, kuras atšķiras ar to, kur smiltis velnam izbirušas - kādu reizi tās izbirušas tieši Kolkasragā (teicējs Ans Valdners⁷⁶), citu - netālu no Kolkasraga – Jaunstampstos, kur radušās paprāvas kāpas (2-3 km uz rietumiem no Kolkasraga; teicējs Alfons Bertholds⁷⁷). Vairākās no tām dota arī precīza norāde uz smilšu ņemšanas vietu Stiebrukalnā, kas ir augstākais kangars Slīteres apkārtnē (teicēji Alfons Bertholds⁷⁸, Ans Valdners un Kristīne Ozolzīle⁷⁹).

No folkloras motīviem redzams, ka Kolkasraga ietekme iesniedzas diezgan tālu iekšzemē. Saskaņā ar K.Vesterdāla teoriju, kad tiek iegūti resursi (izejmateriāli) kādai darbībai, kas īstenota piekrastē, šajā gadījumā Kolkasraga dambja būvniecība, tā ir resursu ainava.

---

⁷⁵ Dambergs, Pēteris. Kā radies Kolkasrags. Ernštreits, Valts (sast.) *Lībiešu dzejas izlase. Es viltīgāks par tevi, menca!* Rīga: Līvõ kultūr sidām, 1998. 139.lpp.

⁷⁶ Šuvcāne, Baiba. ... 2010. 24.lpp.

⁷⁷ Šuvcāne, Valda Marija. *Lībiešu folklorā*. Rīga: Jumava, 2003. 133.lpp.

⁷⁸ Turpat, 133.lpp.

⁷⁹ Šuvcāne, Baiba. .... 2010. 24.pp.

5.3. Būves un to paliekas

Kolkasraga ģeoloģiskais veidojums – zemūdens sēklis, kas norobežo Rīgas jūras līci no Baltijas jūras, iesniedzas jūrā līdz 6 km, izveidojot šauru un grūti izbraucamu jūras ceļu satiksmei starp Rīgas ostu un Eiropas pilsētām. Šī ceļa nozīmīgums tirdzniecībā ir iemesls, kamdēļ Kolkasraga apsaimniekošana, kas saistās ar dažādu drošai kuģošanai nepieciešamu būvju celtniecību, iesniedzas tālā senatnē. Savdabīgā ģeogrāfiskā situācija – šauri jūras vārti, kas nodrošina piekļuvi svarīgai ostai, iegūst stratēģisku nozīmi kara apstākļos. Tas ir otrs lielākais iemesls, kamdēļ Kolkasrags ir bijis intensīvi apsaimniekots visos laikos. Abi šie iemesli savu nozīmi saglabā arī mūsu dienās. Šīs apsaimniekošanas materiālie liecinieki – būves un to paliekas redzamas Kolkasraga ainavā.

5.3.1. Navigācijas būves

Kolkasraga ainavas vizuāli spilgtākais elements ir Kolkasraga bāka uz mākslīgās salas jūrā (1.att. 2.pielikumā), kas labi saskatāma no krasta, celta 19.gs. beigās. Taču bāku vēsture Kolkasragā (un arī visā Latvijā) aizsākas krietni vien agrāk, proti, 1532.gadā, kad Kurzemes bīskaps Hermanis dod atļauju Rīgas rātei uzcelt bāku Kolkasragā, kas arī tiek izdarīts. Taču kuģiniekus neapmierina viena vienīga uguns šajā bīstamajā vietā. 16.gs.vidū šeit uzceļ divus torņus. Divas ugunis, kas izvietotas uz Kolkas sēkļa garenass turpinājuma, veido vaduguns līniju un norāda vietu, kur kuģis var sākt pagriezienu apkārt bīstamajam sēklim. Kolkasraga bākas bijušas vienas no senākajām, kas kalpojušas arī kā vadugunis.⁸⁰

Pirmās bākas bija celtas kā koka torņi, vēlāk kā akmens un ķieģeļu torņi ar speciālām degšanas platformām augšpusē, kur kurināja malkas ugunskurus. Sākumā bāku torņu augstums bija 18 un 22,5 m un tās atradās 110 m viena no otras uz Kolkas sēkļa garenass turpinājuma. Bākas tikušas vairakkārt pārbūvētas un pat būvētas no jauna, jo dažādu militāru konfliktu rezultātā bojātas un pat tikušas nojauktas.⁸¹ Bāku vēsturiskās situācijas izpētē plašu vizuālo materiālo sniedz fotogrāfijas un senie zīmējumi. Piemēram, Bārnikels 1747.gadā zīmētajā kartē austrumos no Kolkasraga attēlojis divus izteiksmīgus ar liesmu augšpusē degošus torņus (2.att. 2.pielikumā) Divus torņus cieši vienu otram blakus ar ugunskura liesmu to virsotnē attēlojis arī Ādolfs Grots 1770.gadā zīmētās kartes lejasdaļā (3.att. 2.pielikumā), kas, domājams, ir Kolkasraga bākas. Izteiksmīgie ugunstorņi nav tikai mākslinieku radoša bāku vizualizācija, bet ticams ainas atspoguļojums, jo mums zināms, ka tolaik bāku gaismu nodrošināja malkas ugunskuri.

⁸⁰ Pope, Arvis. *Zvaigznes krastā: Pa jūras bāku vēstures lappusēm* Rīga: Zinātne, 1985. 72.lpp.

⁸¹ Cekuls, Andris. *Latvijas bākas*. Rīga: a/s Capital, 2010. 71. - 85.lpp.

Kādas bākas izskatījās 1846.gada vasarā varam redzēt mākslinieka Augusta Pecolda akvarelī (4.att. 2.pielikumā). Arī mākslinieks Jūlijs Dēriņš viesojies Kolkā tā paša gada vasarā un savās ceļojuma piezīmēs apraksta bākas, „kas dziļi smiltīs stāv vientuļajā krastā, tikai dažu vētras izplūkātu priežu ieskaudas. Tie ir divi ļoti vienkārši četršķautņaini akmens torni, ar platformu augšā, uz kuras stāv mazs koka namiņš, kur atrodas lampas ar apsudrabotiem reflektoriem.”⁸² Viņš izmantojis iespēju Kolkasraga ainavu vērot arī no bākas torņa: „Mēs uzkāpām mazajā tornī un es priecājos par plašo skatu pāri jūrām – Baltijas jūrai un Rīgas līcim, kas te sākas. Vairāki kuģi, to skaitā viens tvaikonis, brauca tālumā garām”.⁸³

Jau 19.gs. vidū bāku torņus sāka apdraudēt jūra. 1858.gadā izveidoja dambi ar divām rindām, starp tām bija akmeņi, taču tas nenovēršamo nespēja aizturēt. 1875.gadā 21.jūnijā, vienlaicīgi ar gaismas iedegšanu pagaidu bākā uz salas, izdzēsa gaismu vienīgajā vēl palikušajā krasta bākā. 1890.gadā jūrai tuvāko bāku torni viļņi bija pilnīgi nopostījuši. Otrajā tornī kopš 1882.gada atradās kuģu kustības un ledus apstākļu novērošanas punkts, no 1899.gada telegrāfa stacija. Tā darbojās līdz I Pasaules kara sākumam, kad bākas celtnē bija jau pa pusei sabrukusi.⁸⁴ Krasta līnijas izmaiņas 1930-tos gados pētījis Latvijas hidrologs Rūdolfs Knaps un restaurējis Kolkasraga veidolu sākot no 1890.gada.⁸⁵ Viņa zīmējums (5.att. 2.pielikumā) sniedz arī priekšstatu par Kolkasragā esošajām un bijušajām būvēm, no kā varam secināt, ka Kolkasrags laiku gaitā bijis pat ļoti „apdzīvots”. Viņš uzskaitījis 22 dažādas būves, piemēram: malkas noliktava, vistu kūts, stallis, pagrabs, pirts, bākas uzrauga dzīvojamā māja u.c. Vesela saimniecība!

Arī vecākie kolceniņi bijuši liecinieki tam, kā jūra paņēmusi Kolkasraga zemes. Anna Stalte, dzim. Štālere (1873) stāsta: „50 gados jūr ir nācs puskilometr tuvāk. Uz to rag gal bij māj, tur es i dancojs, tur pirmā kriev baznīc bij, lieps un ozol tur ir auguš, jūr ir noskalots. „Stancij”, spīķer ragā bijuš, tagad noskalots. Pa 50 gad ir puskilometr nācs klāt.”⁸⁶ 20.gs. sākumā dzimušais kolceniņs Alfons Bertholds (1910 – 1993) pats gan to nav piedzīvojis, bet viņa tēvs stāstījis, ka „raga galā viņš zēna gados redzējis kādu vecu ēku, kura tolaik atradusies desmit metrus jūrā. Ēka, protams, kādreiz bija celta uz sauszemes un ne jau pašā jūras malā. Veci ļaudis stāsta, ka vēl senāk, kur tagad pilnīgi

---

⁸² Šuvcāne, Baiba. .... 2010. 314.lpp.

⁸³ Turpat, 314.lpp.

⁸⁴ Cekuls, Andris. *Latvijas bākas* ...2010, 82. – 83..lpp.

⁸⁵ Mäss, Vello. On the disaster of ten Swedish warships wrecked at Cape Domesnäs in 1625. *Archeology East and West of the Baltic. Papers from the second Estonian-Swedish Archeological symposium Sigtuna, May 1991.* Stockholm. 1995. Pp.199 - 203

⁸⁶ LVVM ZAE 4612/1, dok. 431. Annas Staltes stāstījums par Kolku, 1943.

viļņojas jūra, bijusi sauszeme un tur audzis liels ozols, zem kura kuplajiem zariem ceļotāji parasti sējuši pūtināt zirgus.”⁸⁷

Ar bažām par Kolkasraga noskalošanas apmēriem raksta 1931.gada 15.septembra laikraksts *Latvijas Kareivis*: „No 1890.gada līdz šim laikam jūrā ieskalota krastmala apm. 300 pēdas platā joslā un pie paša Kolkasraga pat līdz 750 pēdas plata josla. Pēdējos 30 – 40 gados jūra iznīcinājusi apmēram 15 desetinās zemes, kas ietilpst bākas teritorijā, sagraujot un iznīcinot arī vienu dzīvojamo ēku, klēti, bijušo bākas ēku ar dārzu, noliktavu, akmeņu dambi ar kuģu piestātņi un arī glābšanas laivas šķūni.”⁸⁸ Arī autore sava mūža laikā pieredzējusi ēku cīņu ar vēju un jūru Kolkasragā. 1996.gadā uzņemtā fotogrāfijā (6.att. 2.pielikumā) labi redzama padomju robežapsardzes posteņa kazarmu ēka, kura 2002.gadā vēja un viļņu ietekmē jau ir pilnīgi noskalota (7.att. 2.pielikumā). Krasta erozijas procesi turpinās, un pēdējo 10 gadu laikā Kolkasrags zaudējis krietnu gabalu savas krasta zemes.

Abi krasta bāku torņi arī sen jau kā pārvērtušies drupās, turklāt jūrai tuvākā torņa drupas klātas ar ūdeni un parastam vērotājam nav saskatāmas, bet otra torņa paliekas ir vairs tikai kādu pusotru metru augsta akmeņu kaudze, taču ar bagātu dzīvesstāstu (8.att. 2.pielikumā). Šodien tā ir iecienītākā tūristu fotosesijas vieta Kolkasragā, bet tikai nedaudziem zināma šo akmeņu izcelsme.

Jau 19.gs. vidū Krievijas valdība sāka domāt par stacionāras jūras bākas būvniecību Kolkasraga galā, jo navigācijas drošība Kolkasraga tuvumā nebija apmierinoša. 1858.gada – 1870.gadam valdība jūrā Kolkasraga galā uzturēja peldošu ugunskuģi, bet 1873.gadā sāk Kolkas bākas salas būvniecību. Bākas salas pamatus veido no guļbaļķu kastēs nogremdētiem akmeņiem. 1875.gadā darbi pie bākas salas pamatu izveides tiek pabeigti. Tajā pašā gadā uzbūvēja arī pagaidu koka bāku, kurā uguni iededza 21.jūnijā. Blakus atradās kalpotāju māja. Vienlaicīgi tiek izdzēstas ugunis krasta bākās.⁸⁹ Bākas metāla torni izgatavoja Pēterburgā un uzstādīja 1884.gadā; gaismu tajā iededza tā pašā gada 1.jūlijā. Par šo notikumu Jūrlietu ministrijas Hidrogrāfiskajam departamentam ziņo Baltijas bāku direktors Baženovs, raksturojot gan bākas tehniskos parametrus, gan vizuālo izskatu: „Man ir tas gods paziņot, ka 1. jūlijā 57°48` ziemeļu platuma un 22°39` Griničas garuma grādos iedegta jaunās Domesnes bākas uguns. Bākas dzelzs tornis, apaļš, sarkans ar zaļu kupolu, uzcelts mākslīgas astoņstūra saliņas vidū 4 verstis un 325 asis no Domesnes raga. Salas diametrs 22 asis, augstums virs jūras līmeņa 18 pēdas. Bākas uguns

⁸⁷ Šuvcāne, Baiba (sast.). Lībiešu krasta stāsti. Rīga: Jumava, 2012. 337.lpp.

⁸⁸ Jūra draud noskalot Kolkas ragu [autors – U.]. *Latvijas Kareivis* Nr.206 (3393). 1931, 15.sept.

⁸⁹ Cekuls, Andris. Latvijas bākas ..., 2010. 71.- 85.lpp.

augstums 64 pēdas virs jūras līmeņa, uguns redzamības matemātiskais horizonts 9,3 jūdzes. Pie bākas atrodas tvaika taure – sirēna miglas signāliem un zvans, ar kura palīdzību dod signālus retiem sitieniem.”⁹⁰

Bāka kalpo kuģinieku drošībai vēl šobaltdien. Tās ārējais veidols saglabājies gandrīz nemainīgs; tik vien kā bākas gaismas tehnoloģijas attīstījušās. Salas apbūve gan piedzīvojusi pārmaiņas atbilstoši bākas apsaimniekošanas nepieciešamībām. Par krasta bāku siluetu izmaiņām, kā arī bākas salas arhitektoniskajām izmaiņām sākot ar 20.gs. sākumu mums priekšstatu sniedz fotogrāfijas. Latvijas Nacionālās bibliotēkas krājumā atrodama 1937.gadā fiksētā fotogrāfija, kurā redzams Kolkas bākas salas komplekss. (9.att. 2.pielikumā). Kolkasraga apkārtnē īsi pēc Pirmā pasaules kara ar izpostītajām bākas uzrauga mājām un bākas torni skatāma Latvijas valsts vēstures arhīvā (10.att. 2.pielikumā).

Bākas un to drupas, saskaņā ar K.Vesterdāla teoriju uzskatāmas par transporta ainavu. Šodien bākas celtnē uz salas un krasta bākas drupas, un ūdens un gaismas rotaļas veido vizuāli skaistu skatu, tāpēc tā uzskatāma arī par estētisko ainavu.

5.3.2. Militārās būves

Kolkasraga ainavas veidolu lielā mērā noteicis apstākļi, ka tā ir stratēģiski nozīmīga vieta – jūras vārti uz ostas pilsētu Rīgu. Tāpēc neiztrūkstoša ir militāro objektu klātbūtne Kolkasragā. Aukstā kara laikā šī piekrastes daļa bija, tā sauktā, slēgtā zona un pašā Kolkasragā tika izvietota robežapsardzes daļa – ēku komplekss, no kura daļa ēku ir saglabājušās, bet daļa gājušas bojā, jūrai noskalojot krastu. Arī jūras bāka šajā periodā nonāca militāru organizāciju pakļautībā. Tāpat agrākos laikos krasta bākas bija stratēģiski svarīgi objekti karadarbības laikā, tāpēc tās ne vienu reizi vien bijušas nojauktas vai sagrautas uzbrukuma rezultātā. Piemēram, Irbes draudzes hronika vēstī, ka visa bāku saimniecība stipri cietusi Krimas kara (1853 – 1856) laikā – izpostīja bāku ar visām noliktavām un palīgēkām.⁹¹

Karavīru klātbūtne Kolkasragā pie Kolkas krasta bākas I Pasaules kara laikā fiksēta fotogrāfijā (11.att. 2.pielikumā) Par reālu karadarbību pie Kolkasraga I Pasaules kara laikā ziņo tā laika avīzes. Piemēram, *Rīgas Ziņas* 1915.gada 14.oktobrī raksta par to, ka „dažas dienas atpakaļ Kolkas raga rajonā, Kurzemes piekrastē pie ieejas Rīgas jūras līcī, izcelts malā mūsu (domājams – krievu – Dž.M.) desants, kas sakāvis vācu nodaļu un ieguvis gūstekņus un dažādu mantību. (...) Tas apstākļi, ka vācieši ieņēmuši Kolkasragu

⁹⁰ ВКРАИ PDC arhīvs. Orģināls: ЦГАВМФ СССР, ф . 970, оп. 1. дело 486. лист 84.

⁹¹ Šuvcāne Baiba. *Senais lībiešu ciems Kolka* ....2010, 92.lpp.

pie Irbes šauruma, norāda uz ienaidnieka cenšanos ierīkot pie ieejas Rīgas jūras līcī novērošanas punktu. (..) Citiem vārdiem sakot, šim novērošanas postenim vajadzēja būt Rīgas jūras līča acīm.”⁹²

Karadarbības norisi tiešā bākas tuvumā personīgi piedzīvojis bākas uzraugs Leonhards Landmanis II Pasaules kara laikā. Pēc Latvijas okupācijas 1940.gada 17.jūnijā Kolkas bākā saimniekoja Baltijas flotes jūrnieki, un kopā ar viņiem arī vietējie iedzīvotāji. L.Landmanis tobrīd strādāja uz bākas par metroloģiskā dienesta darbinieku. Viņš stāsta par 1941.gada 25.jūnija notikumiem: „Šai dienā pirmo reizi tuvumā parādījās vācu „štukasi” (vācu lidmašīnas). (..) Uz bākas mums atradās lieli skābekļa baloni uguns vajadzībām. Ja lidmašīnas atklātu uz mums uguni un baloni eksplodētu, mēs visi būtu uzlidojuši gaisā. Noslēpāmies aiz milzīgajiem vaļņiem. Līča pusē stāvēja mazs kuteris, kurš sāka kaut, kad lidmašīnas bija pavisam tuvu. Uz lidmašīnām atklāja zenīartilērijas uguni. *Štukasi* neievēroja ne kuteri, ne arī šaušanu, bet pagriezās uz Melnsila pusi, kur Melnsila – Ģipkas rajonā stāvēja padomju karakuģu vienības. Vācieši sāka mest bumbas. Kauja ilga apmēram 10-15 minūtes.” Pēc Landmaņa stāstītā tajā pašā dienā vēlāk no bākas ar tirdzniecības kuģi *Ever –Rīga* evakuējās visi Kolkas bākas matroži un viņu seržants Kuzņecovs, kā arī bākas darbinieks Priede, bet stāstnieks pats ar citiem palikušajiem bākas darbiniekiem devās uz krastu, bāku atstājot bez uzraudzības.⁹³

Ir bijis gadījums, kad robežsargiem un bākas uzraugiem nācies dzīvot pat zem viena jumta. Tas bijis pēc I Pasaules kara (1920), jo bākas saimniecības ēkas bijušas nopostītas, bet kordona ēka saglabājusies: „Robežsargiem Kolkasragā ienākot likās, ka līdz rudenim, kad būs gatavas bākas ēkas, kordonā sadzīvot varētu pagaidām abi iemītnieki – bākas uzraugs un robežsargi, bet maija vidū saņēmām rakstu, ka uzraugam kordons jāatstāj.”⁹⁴ Kā redzams, ar sadzīvošanu tik gludi nemaz nav gājis.

Pēc II Pasaules kara Kurzemes jūras piekraste kļuva par īpaša režīma zonu – pierobežu, ko tautā mēdz saukt par ‘slēgto zonu’. Reizē ar jaunās zonas noteikšanu, piekrastē tika izvietoti robežapsardzes posteņi. Tāds tika izveidots arī pašā Kolkasragā. Tā vajadzībām ēkas tika celtas gan no jauna, gan izmantota jau esošā – bijušā bākas pārvaldnieka māja. Pierobežas režīma zona nozīmēja arī īpašus noteikumus iedzīvotājiem, kas noteica diennakts laikus, kad drīkstēja iziet jūrmalā, tāpat arī vietu, kur drīkstēja iziet jūrmalā. Kolceniiece Bīrta Freimane (dzim. 1937) atceras: „Pa liel jūr mal nevarēj iet, bij jāpras atļauj. Vīrs gribēj daudz staigāt pa jūrmal. Viņš nevarēj bez to jūrmal dzīvot. Viņam

⁹² Mūsu desants pie Kolkasraga [anonīms]. *Rīgas Ziņas* Nr.286. 1915, 14.(27.) okt.

⁹³ Šuvcāne, Baiba. *Senais lībiešu ciems Kolka ...* 2010. 325.lpp.

⁹⁴ LVVA 1684.f. 1.apr. 436.lieta. Jūras hidrogrāfiskā dienesta vēstule Tirdzniecības un rūpniecības ministra kungam, 105.lpp.

atļāv. Mēs gāj no rag līdz Vaid un pa mež atpakaļ. (..) Vaktēj jau dikt. Visu laiku dežūrēj un staigāj. (..) Ecēj ar. Kādreiz bij arī pa kāp zon aizvilīts dzeloņdrāts priekšā.”⁹⁵ Ecēta jūrmala bija slēgtās zonas ikdienišķa parādība (12.att. 2.pielikumā), tāpat arī dzeloņdrāšu žogi, kuri vietām piekrastes mežos vēl ir saglabājušies.

Šķiet, ka katram kolceniķam ir savs stāsts, kas saistās ar „robežpārkāpšanu” un Kolkasrags ir šīs robežas šķirtne: „Reiz bērni būdami, kopā ar māsīcu mēs iet ogas ēst, kamēr nonāk raga galā. Tur nedrīkstēj iet. Es tik dzird, ka šauj. Tur, kur raga galā bij tas bunkurs, tur bijām aizklīdušas. (..) Viņi laikam savos aparātos redz, ka tur kāds staigā un šauj. Labi, ka vismaz gaisā!”- atceras Ārija Jostiņa (dzim. 1942).⁹⁶ Savukārt Olita Kalna (dzim. 1960) kopā ar klases jauniešiem par „robežpārkāpējiem” kļuvuši apzināti: „Mācoties 6.-7.klasē, mēs riskējām un gājām uz ragsgalu, zinot, ka tur ir postenis. Mēs bijām neizpratnē, kā mūs redzēja. Uzreiz bija *bobiks* klāt ar visu suni. Līdz mūsu saprašānai neaizgāja, ka telefoniski tika paziņots, ka ir pārkāpēji un jāņem ciet.”⁹⁷

Mūsdienās Kolkasrags rietumu pusē novērojama, varētu teikt, tāda kā militāra rakstura būvju „drūzmēšanās”. Tur cieši viena pie otras atrodas vairākas būves (13.att. 2.pielikumā): uz kāpas - samērā jauna būve - NATO tornis(1), atstatus - radiolokators (2), domāts valsts robežas novērošanai pagājušā gadsimtā (nojaukts 2014.g. vasarā) un jau pieminētā krasta robežsargu posteņa ēka (3), celta kā bākas māja pagājušā gadsimta 20-tajos gados; liedagā – tā saucamais, virsnieku namiņš (4), padomju robežsardzes kompleksa ēkas paliekas. Daļa padomju laikā celto ēku gājušas bojā, jūrai noskalojot krastu. Šī ainavas daļa uzskatāma par aizsardzības ainavu.

5.4. Ceļi ainavā

Kognitīvās ainavas izpētē noderīgi ir dzīvesstāsti. Tie raksturo vietējo iedzīvotāju asociācijas ar ainavas telpu, bieži vien atklājot arī ekonomiskās un sociālās aktivitātes iepriekšējos laikos. Attiecībā uz Kolkasrags ainavas izmantošanu daudz ir stāstu, kas saistās ar Kolkas bākas uzturēšanu, jo līdz 1975.gadam tās darbu nodrošināja brigāde, kas dzīvoja uz salas. Visu saimniecībai nepieciešamo vajadzēja uz salu nogādāt ar laivām vai ziemā pa ledu. Vietējo iedzīvotāju dzīvesstāstus pierakstījusi novadpētniece Baiba Šuvcāne un daļa no tiem publicēti grāmatā *Senais lībiešu ciems Kolka* (2010). Šeit varam lasīt Zigurda Veides (dz.1942), kura vecaistēvs strādājis par bākas uzraugu, bērnības atmiņas pēc II Pasaules kara: „Ar mašīnu ziemā vedām malku uz bāku pa ledu. Ledus bija

⁹⁵ Šuvcāne, Baiba. *Senais lībiešu ciems Kolka...* 2010. 267. lpp.

⁹⁶ Turpat, 268.lpp.

⁹⁷ Turpat, 267.lpp.

tik līdzens, ka mašīna varēja braukt. Malku veda arī ar zirgu. (..) Uz bāku braukuši arī ar riteni pa bākas sēkli. (..) gandrīz katru sestdienu, svētdienu uz bāku brauca vizināties. Sarunāja veco zirgu ar direktoru Ansonu, maksāja, cik viņš prasīja, un aiziet līdz bākai. Es brīnos, kā tas zirgs gāja, tagad vairs nav tādas ziemas.”⁹⁸ Cits bākas uzraugs Antons Hausmanis (1928 – 2006) savukārt atceras, ka ziemā visu bija jāved ar zirgu vai pašiem jāvelk mantas ar mazragutiņām, kas nemaz nav bijis viegls uzdevums, jo kājas slīdējušas pa ledu. Bet grūtības atrisinājusi ledus jahtas iegāde bākas darba nodrošināšanai: „Kad dabūja ledus jahtu, tad lieta tika atrisināta pilnīgi. Vispirms izstaigājuši ceļu un iezīmējuši ar priežu zariņiem, lai neietriektos ledus krāvumos. Ceļu, piecus kilometrus, veikuši desmit minūtēs. Jahta bijusi aprīkota ar buru un, pareizi rīkojoties ar buru un stūri, vājš dzina jahtu uz priekšu labā ātrumā. Mantas sakrāmēja uz jahtas, paši sasēdās virsū un „aidā”!”⁹⁹ Katram bākas uzraugam ir savs stāsts gan par ceļu uz bāku, gan dzīvi uz salas, un laika apstākļi lielā mērā noteica viņu dzīves un darba apstākļus.

Tiem, kam dzīve uz bākas, nav bijusi ikdienas sūrais darbs, no krasta atstatu stāvošā, ne tik viegli sasniedzamā, bet izteiksmīgā Kolkas bākas sala liekas romantikas apvīta, un iepretī bāku uzraugu grūtībām, gājiens uz Kolkas salu pa ledu liekas īpašs piedzīvojums, ko vai ikkatrs kolceniēks realizējis vismaz reizi mūžā. Autores mamma kopā ar ciema jauniešiem pārgājienu realizējusi 1950-tos gados modro Krievijas robežapsardzes vīru pavadīta (14.att. 2.pielikumā). Arī pašai autorei pavisam nesenā pagātnē, 2011.gada ziemā, bijis lemts īstenot šo piedzīvojumu.

Bākas ceļš nav vienīgais cilvēku asociācijās ierakstītais jūras ceļš. No vecāko kolceniēku stāstiem zināms, ka agrākos laikos kontakti ar Kurzemes pussalai tuvu atrodošajām Igaunijas salām bijusi visai ikdienišķa parādība. Turklāt šiem kontaktiem bijis gan ekonomisks, gan sociāls raksturs. Kolceniēce Irma Fridrihsone (1915 - ?) stāsta, ka roņsalieši braukuši šurp, lai apskatītos, kā dzīvo kolceniēki; roņsalietes braukušas uz Kolku ballēties. Tāpat Irma atceras arī ekonomiskas nepieciešamības noteiktu kolceniēku un roņsaliešu pārvietošanos pa jūras ceļu, pat ar zināmu kriminālu pieskaņu. Viņa stāsta, ka viņas brālis bieži braucis uz Roņsalu uzpirkt tur zušus, lai pēc tam vestu tos pārdot uz Rīgu. Roņsalieši paši nevarēja vest zušus uz Rīgu, jo sala bija ārzemes. Kolceniēki uz turieni brauca nelegāli. Kolkā bija sastopami arī sāmsalieši, bet tiešus kolceniēku vai sāmsaliešu pārgājienu pāri jūrai Irma neatceras.¹⁰⁰ Tas skaidrojams ar to, ka piekrastē ir

⁹⁸ Šuvcāne, Baiba. *Senais lībiešu ciems Kolka...* 2010. 326. lpp.

⁹⁹ Turpat, 321.lpp.

¹⁰⁰ Cimermanis, Saulvedis. Kolka mūsu gadsimta 20.-30.gados lībietes Irmas Fridrihsones skatījumā un dažādi dotumi par ciemu. *Līvlist Āigastrotz. Lībiešu gadagrāmata 1998*. Mazirbe: Līvōd rānda, Līvō kultūr sidām., 1998. 33.-50.lpp.

vietas, kur attālums starp igauņu salu un Kuzemes piekrasti ir mazāks, piem., Mazirbe, Saunags.

No avīžu ziņām noprotams, ka kontrabandas darījumi pagājušā gadsimta 20-tos gados pieņēmuši brangus apmērus, neaprobežojoties tikai ar zivju produkciju, bet daudz ienesīgāku precī, proti alkoholu, un liekot lietā tehnoloģiskus izgudrojumus: „Pēdējās dienās redzētas jūrā Kolkas raga tuvumā dažas spirta kontrabandistu jaunas motorlaivas, kuras tiek dzītas ar spēcīgu motoru un aeroplāna propelleri, sakarā ar ko šīs laivas sasniedz 30 – 40 mezglu lielu ātrumu stundā.” – ziņo laikraksts *Latvijas Kareivis* 1925.gada 17.janvārī.¹⁰¹ Kontrabanda Baltijas jūrā starp diviem kariem nopietni ieinteresējusi igauņu vēsturnieku Raimo Pullatu, kurš kopā ar savu dēlu kriminologu Risto Pullatu veikuši apjomīgu pētījumu par degvīna kontrabandu starp Iauņiju un Somiju šajā laika periodā. Grāmatas *Spirta jūra (Viinameri. Salapiiritusevedu Läänemerel kahe sõja vahel)* tulkojums latviešu valodā ir papildināts ar latviešu vēsturnieka Aigara Urtāna ieskatu degvīna kontrabandā starpkaru periodā Latvijas teritorijā. Diemžēl grāmatā nav atrodamas tiešas norādes uz „biznesa” darījumiem Kolkasraga apkārtnē, bet ir pieminēta daiļliteratūra, kurā atspoguļoti šī 20.- 30.gadu parādība. Viena no tām ir Viļa Lāča grāmata *Bāka uz salas*, kuras nosaukums nepārprotami norāda uz darbības norises vietu – Kolkas bākas salu.¹⁰²

No Kolkas jūrmalas, līdzīgi kā citur piekrastē, kara laikā sākās bēgļu ceļš pāri Baltijas jūrai, visbiežāk uz Zviedrijas salu Gotlandi. Daudzi vietējie no šejienes pavadījuši bēgļu gaitās savus tuviniekus, arī Hildegarde Veinberga (dzim. 1920) - savu brāli: „Brālis ielika laivā bušu vadus un striķus. Kādi divi brauca jūrā butes ķert, jo vācieši laida zvejot. (..) Viņi divatā atstāja krastu un devās zvejā. Aiz raga naktī pārbrauca pāri Lieljūras pusē, un pie Jaunstampstiem bija sapulcējušies pārējie. Pārbraukuši uz Gotlandi.”¹⁰³ Savukārt Ēriks Tomsons, tagad valmierietis, kara laikā strādājis Mērsragā un bijis profesionāls jūrniece, kas savas prasmes licis lietā pārceļot bēgļus pāri jūrai uz Gotlandes salu: „Pirmais brauciens sākās no Mērsraga līdz Kolkai, Kolkā uzņēma cilvēkus. Aizbraucām uz Gotlandi.”¹⁰⁴

Iepriekš minētie ir vietējo iedzīvotāju Kolkasraga ainavā „iezīmētie” ceļi – bākas ceļš, Roņsalas ceļš, bēgļu ceļš, arī kontrabandistu ceļš. Taču neapšaubāmi, ka Kolkasraga ainavā ir arī kuģu ceļš un tas lietots jau izsenis, par ko vēsta ap 1040.gadu rūnakmenī, kas

¹⁰¹ Kā kontrabandisti progresē. [autors – U.] *Latvijas Kareivis* Nr.13, 1925, 17.janv.

¹⁰² Pullats, Raimo; Pullats, Risto; Urtāns, Aigars. *Spirta jūra. Kontrabanda Baltijas jūrā starp diviem pasaules kariem*. Rīga: Zinātne, 2012.

¹⁰³ Šuvcāne, Baiba. *Lībiešu krasta stāsti*. Rīga: Jumava, 2012. 351. - 352.lpp.

¹⁰⁴ Latvijas Radio. *Raidījums Labrīt*. Intervija ar Ēriku Tomsonu 2015, 28.marts. 9:06

atrodas Mērvallas pļavās Sēdermanlandes apgabalā Zviedrijā, iekaltais uzraksts. Teksts tiek tulkots kā: „Viņš burāja bieži uz Zemgali ar dārgu kravu ap Kolkasragu”.¹⁰⁵ Tāpat jūras ceļš ticis aktīvi izmantots pasažieru pārvadāšanai, jo pirms motorizēto sauszemes transportlīdzekļu ienākšanas piekrastes cilvēku ikdienā, jebkuru vietu sasniegt pa jūru bija daudz vieglāk kā pa sauszemi zirga pajūgā. Tā 1912.gada 25.aprīļa laikraksts *Jūrnieks* vēsta par regulāras satiksmes atklāšanu starp Rīgu un Kurzemes jūrmaļu: „Tvaikonis „Karlsborg” sākot ar ceturtdienu 19.aprīli pulksten 7 no rīta, uzsācis savus kārtīgus braucienus uz Kurzemes jūrmaļu, pieturēdams, sākot no Enguriem (Engures – Dž.M.) visās starpvietās līdz Mazirbei”, tostarp pieminēta pieturvieta *Domesnes*.¹⁰⁶

No aprakstītā redzams, ka jūras ceļi Kolkasraga ainavā kalpojuši dažādiem mērķiem – preču un cilvēku transportam, kā arī kājāmgājējiem. Saskaņā ar K.Vesterdāla teoriju nemateriālais matojums, kā cilvēku atmiņas ainavā vai dokumentāras liecības par notikumiem ainavā ir kognitīvā vai atmiņas ainava, bet tajā pašā laikā šie stāsti attiecas uz transporta ainavu.

5.5. Vietvārdi ainavā

Bagātīgs kognitīvās ainavas izziņas materiāls ir vietvārdi. Tie faktiski aizpilda publisko ainavas telpu un kalpo par sava veida kartēm cilvēku prātos. Vietvārdu nosaukumus pēta dažādu zinātņu pārstāvji – valodnieki, ģeogrāfi, vēsturnieki un citi, jo tie sniedz daudzveidīgu informāciju par konkrēto vietu. Vietvārdi lieliski attēlo mūsu zemes dažādos iemītniekus, viņu pasaules izjūtu, mitoloģijas un reliģijas tēlus, notikumus, galu galā - vietas vēsturi.

„Vietvārdu nosaukumu maiņa sarunvalodā senatnē bija kā tabu, tie bija neaizskarami un gluži vai svēti, jo savādāk tie zaudēja informācijas ticamību. Vietvārda piešķiršana kādai konkrētai vietai padara to par kartogrāfisku apzīmējumu vai telpu. Vietvārdi ir pašas senākās ģeogrāfiskās kartes, kas cilvēku atmiņā ir nemainīgas un tiek nodotas no paaudzes paaudzē. Aizvēstures laikā šī vietu nosaukumu sistēma pilnībā aizstāja mūsdienu ģeogrāfiskās kartes.”¹⁰⁷ – teikts izstādes *Rīga pirms bīskapa Alberta* (2013) pieteikumā, kas veltīta senās upes Daugavas krastos dzīvojošo cilvēku savulaik radīto vietvārdu likteņgaitām.

¹⁰⁵ Laumane, Benita. *Zveja, jūra, zvejvietas. Zvejniecības leksika Latvijas piekrastē*. Rīga: Zinātne, 1996. 151.lpp.

¹⁰⁶ [Sludinājums par tvaikoni Karlsborg] *Jūrnieks* Nr. 17. 1912, 25.apr. 4.lpp.

¹⁰⁷ Appena, Ināra. *Rīga pirms bīskapa Alberta*. Pieejams: <http://www.muzeji.lv/lv/museums/latvia-architecture-museum/2013/riga-pirms-biskapa-alberta/>, [skat. 25.05.2013.]

Tomēr vietvārdi laika gaitā mainās, jo mainās vietas iedzīvotāji, un tiem līdzīgi - vietu nosaukumi. Tā vai cita vārda nozīme jaunajiem iemītniekiem vairs neliekas atpazīstama vai ir citas nozīmes, kas atklājušās. Nereti jaunie iemītnieki vai vietvārda lietotāji, saglabājot vietas nozīmi, tulko tās nosaukumu savā valodā.

Nosaukums *Kolkasrags* un tam piegulošā ciema nosaukums *Kolka*, rakstītos avotos sastopams tikai kopš 18.gs. un tiek saistīts ar Baltijas somu valodām: igauņu – *kolgas*, *kolk*, somu *kolkka* – ‘kakts, stūris, nostūris’, igauņu valodā vārdam zināma arī nozīme – ‘jūras līcis’. Lībiešu valodas leksikā šis vārds zināms tikai kā vietvārds.¹⁰⁸ Autores personīgā pieredze saskarsmē ar igauņu un somu tautības cilvēkiem liecina, ka viņi atpazīst vārdu ‘kolka’ kā savas valodas vārdu.

Sava veida priekšstatu par vēsturisko ainavu sniedz senās kartes. Ar to palīdzību iespējams izsekot arī vietvārdu „likteņgaitām”. Attiecībā uz pētāmo teritoriju bagātīgs materiāls atrodams Latvijas Nacionālās bibliotēkas digitālo karšu kolekcijā internetā. Piemēram, Dankerta 1696.gadā zīmētajā Livonijas kartē (15.att. 2.pielikumā) Kolkasraga sēklis apzīmēts ar nosaukumu *Capelwyck*, izzīmējot to kā sauszemes zemesraga turpinājumu jūrā gara deguna veidā. Nosaukums *Capelwyck* tiek lietots arī vēlāk izdotajās kartēs, piem., J. Batistas Homanno kartē 1720.g., ar to apzīmējot līci dienvidaustrumos no Kolkasraga. Valodniece Benita Laumane vārda ‘*capelwyck*’ izcelsmi skaidro ar dāņu ‘*kapel*’ vai zviedru ‘*kapell*’, no kā arī igauņu ‘*kapel*’- baznīca, kapsēta. 1573.gadā Livonijas kartē Kolkasrags apzīmēts ar krustu – baznīcas simbolu.¹⁰⁹

1770.gadā Ādolfā Grota zīmētajā Kurzemes – Zemgales kartē *Capelwyck* vietā tiek lietots nosaukums *Domesnes* (16.att. 2.pielikumā), tāpat izzīmējot to gara deguna veidā. Novērojams, ka nosaukumi – *Domesnes(-t)* un *Kolka* pastāv paralēli, te apzīmējot vienu vai otru: iepriekš minētajā kartē Kolkasrags saukts par *Domesnes*, bet apdzīvota vieta par *Kolken*.

Kolkasrags rakstos pirmo reizi minēts 1040.gadā jau iepriekš pieminētajā rūnakmenī, kas atrodas Zviedrijā. Tur Kolkasrags minēts ar nosaukumu *Tumisnis*. Sākot ar 14.gs. rakstu avotos nosaukums fiksēts kā *Domesnes*, *Domasnäs*; ar ‘*t*’ - ciema nosaukums *Domesnäst*, *Domesnest*. Salikteņa otrajā daļā skandināvu, ģermāņu cilmes apelaīvis zemesraga apzīmēšanai: dāņu *naes* - ‘zemesrags, šaurums’; norvēģu *nes*, zviedru *näs* - tas pats; vācu *nesse*, *nisse* cēlies no ģermāņu *nasjo* - ‘deguns, zemesrags’.¹¹⁰ Tautas

¹⁰⁸ Boiko, Kersti. Ziemeļkurzemes piekrastes lībiešu ciemu vietvārdi. *Lībieši*. Rīga: Zinātne, 1994. 216.-226.lpp.

¹⁰⁹ Laumane, Benita. *Zveja, jūra, zvejvietas...*, 175.lpp.

¹¹⁰ Turpat, 151.lpp.

etimoloģijā vārda pirmā daļa tiek skaidrota ar skandināvu teiku par milzi Tomu, kas pazīstams ikvienam zviedru bērnam, jo mātes sola atdot nepaklausīgos draiskuļus laupītājam Tomam. Kolkasraga sēklis kā milzu deguns iestiepjas tālu jūrā un nolaupījis ne vienu vien kuģi, tāpēc skandināvu kuģotāji to nosaukuši par „Toma nāsi”.¹¹¹ Taču valodniece Laumane 11.gs. reģistrēto zemesraga nosaukumu *Tumisnis* pamato ar latīņu *domus ecclesiae*, kas nozīmē – ‘lūgšanu nams ar dzīvokli garīdzniekam’. Tāpēc ir ticama arī 11. gs. celtās dāņu baznīcas iespējamā lokalizācija Ziemeļkurzemē.¹¹²

Novadpētniece Baiba Šuvcāne meklējusi pēc jēziena *domus ecclesiae* skaidrojuma pie viduslaiku valodu speciālistes šveiciešu profesores Bjamkas Patoki (*Bianca Patocchi*). Viņasprāt, jēdziens saistās ar reliģiska rituāla vietu un nozīmējot ‘sapulču nams’, ‘kulta nams’, bet ne baznīcu kā ēku, kur notiek liturģiskās ceremonijas; tas apzīmē privātu namu, vietu, kuru kulta vajadzībām lietojuši kristieši mūsu ēras pirmajos gadsimtos.¹¹³ Abi skaidrojumi nav pretrunā un, kā viens tā otrs skaidrojums norāda uz reliģiska rakstura celtni, kas varētu būt pastāvējusi Kolkasragā.

Par to, ka iespējamā baznīcas atrašanās vieta izraisījusi nopietnu interesi speciālistu vidū, liecina, ziņa, kas atrodama 1927.gada laikrakstā *Latvijas Kareivis*. Tas vēsta, ka pēc Pieminekļu valdes uzaicinājuma Latvijā ieradies Lundas universitātes arhitektūras speciālists Kjellins, kuram ir īpaša interese par *Domesnes* baznīcu, uz kuriem viņš nolēmis doties.¹¹⁴

Interesanta ir kolceniēces Annas Staltes, (dzim. Štālere, 1883) stāstījumā (skat. 5.3.1. nodaļu) par Kolkasragu izteiktā frāze, - „tur pirmā kriev’ baznīc’ bij’”¹¹⁵. Protams, ka viņas stāstījums attiecas uz pilnīgi citu laiku, proti, uz 20.gs.sākumu un, autoresprāt, fakts varētu būt saistīts ar krievu armijas karavīru vajadzībām pēc garīgiem rituāliem. Kolkasragā, kā pieminēts, bija izvietots kordons. Autore ar šādu fakta pieminējumu sastopas pirmoreiz, taču, nav ticams, ka Kolkasragā šajā laikā bijusi kāda tieši garīgām vajadzībām būvēta ēka.

Par to, vai viduslaikos Kolkasraga tuvumā no tiesas bijusi baznīca, vai tādā veidā apzīmēta kuģu bojāejas vieta, ir tikai minējumi. Taču mēs varam iztēloties, tāpat kā to dara muižniece Dornas kundze (1902), ka tad, kad „te pleties biezs, pirmatnējs mežs, kur ceļinieks viegli vien varējis pazaudēt taku un, kur vecie koki šalkuši tāpat kā jūras bangas,

¹¹¹ Zalsters, Arturs. „Toma nāss” sāk atdot nolaupīto. *Jūras Vēstis* Nr. 17/ 1992, sept. 4.lpp.

¹¹² Laumane, Benita. *Zveja, jūra, zvejvietas ...*, 151.lpp.

¹¹³ Šuvcāne, Baiba. *Senais lībiešu ciems Kolka ...* 2010. 11.lpp.

¹¹⁴ Mūsu senatnes pieminekļu vērtība [anonīms]. *Latvijas Kareivis* Nr.126. 1927, 9.jūn.

¹¹⁵ LVVM ZAE 4612/1 dok. 431. ...

stāvējusi stalta baznīca, glītākā pussalas celtne, kuru saukuši par domu.”¹¹⁶ Stāstiem noteikti ir savs pamats. Ne velti arheologi plaši izmanto tautas folkloru materiālo kultūras palieku meklēšanā. Attiecībā uz baznīcu Kolkasragā, atrast kādas materiālās paliekas, protams, vairs neliekas ticami, toties Lielo Toma nāsi uzskatāmi vizualizē senie karšu zīmējumi.

Šodien Ziemeļkurzemes izteiktāko zemesragu latviešu valodā pieņemts saukt par Kolkasragu vai Kolkas ragu, bet ciema nosaukumā nostiprinājies vietvārds Kolka. Taču starptautiskajā jūras navigācijā vēl 20.gs. pirmajā pusē, šķiet saprotamāks tomēr ir *Domesnes*. 1924.gadā, vēstot par situāciju ar Kolkas bāku, *Valdības Vēstnesis* sniedz informāciju jūrniekiem latviešu un angļu valodās. Latviešu valodā Kolkas bāka tiek saukta par Kolkasraga bāku, bet angļu – par *Domesnes*.¹¹⁷ Mūsdienās tomēr virsroku arī starptautiskā navigācijā ir guvis nosaukums Kolkas bāka.

Autorei vietvārdu kontekstā interesants liekas Irbes jūras šauruma apzīmējums igauņu valodā – *Kura kurk*. Vārda sakne *kur* igauņu un lībiešu valodās norāda uz vārdu ‘velns’: igauņu - *kurat*, lībiešu - *kurē*; *kurk* – igauņu valodā - ‘rīkle’. Vai senie somugri bīstamāko vietu kuģošanai Baltijas jūrā būtu nosaukuši par velna rīkli?

Varam secināt, ka senās kartes ir bagātīgs izziņas materiāls vietas izpētē. Turklāt seno karšu autori centušies likt lietā savas mākslinieciskās dotības, ilustrējot nozīmīgas būves vai dabas veidojumus. Tas redzams jau iepriekš pieminētajos un šim darbam pievienotajos Barnikela (1747) un Grota (1770) karšu attēlos. Savukārt Benita Laumane grāmatā *Zeme, jūra, zvejvietas. Zvejniecības leksika Latvijas piekrastē* (1996) sniedz ļoti plašu vietvārdu skaidrojumu un daudz norāžu uz citiem avotiem. Vēl mūsdienās atrodamas senas cilmes vietvārdu lietošana, domājams, ar simbolisku nozīmi – igauņu *Kura kurk* – velna rīkle.

Vietvārdi atbilstoši K.Vesterdāla teorijai ir kognitīvā ainava, taču tie sniedz ziņas arī par vēsturisko situāciju, piemēram, iespējamo baznīcas celtni, tāpēc ar vietvārdu palīdzību iegūstam priekšstatu arī par sakrālo ainavu.

5.6. Zemūdens mantojums Kolkasragā

Kolkasraga ainavā plaši pārstāvēta, bet maz pētīta, ir zemūdens mantojuma daļa. Irbes jūras šaurums starp Kolkasragu Kurzemes ziemeļos un Serves pussalu Igaunijai piederošās Sāremā salas dienvidos ir kuģošanai bīstamākā vieta Baltijas jūrā. Kā liecina

¹¹⁶ Dorn, E. *Die Starnhexe von Domesnäs und Anderes*. Rīga: Verlag von Jond&Polievsky, 1902. 6.lpp.

¹¹⁷ Purns, K., Robežnieks, K. Valdības iestāžu paziņojumi. Paziņojumi jūrniekiem. *Valdības Vēstnesis* Nr. 34. 1924,11.feb. 8.lpp.

rūnu akmens raksti Zviedrijā, kuģu ceļš uz Zemgali apkārt Kolkasragam bijis zināms izsenis. Laikos, kad navigācijas ierīces bija visai primitīvas, jūras braucēji varēja paļauties visvairāk uz savām zināšanām un pieredzi, un ne reti zaudēja cīņā ar dabas spēkiem pie Kolkasraga. Irbes – Ģipkas baznīcas grāmatas pārskats liecina, ka laika posmā no 1812.-1856.gadam Kolkasraga apkārtnē strandējuši apmēram 100 burinieku (turklāt reģistrēti tikai kuģi ar zināmu nosaukumu, avārijas datumu, apstākļiem un citiem datiem).¹¹⁸

Zemūdēns pētījumi Latvijā pēc garā padomju varas perioda atsākās pašās 80 -to gadu beigās. Pirmā zemūdēns arheologu ekspedīcija notika Kolkas raga apkārtnē 1989.gadā un identificēja atsevišķus atradumus, kā arī ievāca informāciju no vietējiem zvejniekiem. Pateicoties atsevišķu entuziastu pūlēm, 1990.gadā Jūrmalas pilsētas muzeja paspārnē tika nodibināts Zemūdēns arheoloģijas centrs (likvidēts 2010.g.). Sekoja izrakumi pie Kolkasraga sadarbībā ar ārzemju partneriem no Stokholmas Universitātes un Tallinas Jūras muzeja. Par nopietnu pagrieziena punktu zemūdēns arheoloģijā Latvijā var uzskatīt 1997.gadu, kad sākās aktīva starptautiskā sadarbība, īpaši ar zviedru speciālistu iesaistīšanos.¹¹⁹

Īpašu zemūdēns arheologu interesi izraisījusi 1625.gadā 21.septembrī Kolkasraga apkārtnē notikušās avārijas apstākļu noskaidrošana un avarējušo kuģu meklēšana. Toreiz, atgriežoties no Rīgas uz Stokholmu, avāriju cieta zviedru kara kuģu - burinieku eskadra un sēklīm uzskrēja 10 no 14 eskadras kuģiem. Aizrautīgs šī notikuma pētnieks bijis Tallinas Jūras muzeja zemūdēns arheologs Vello Mess (*Vello Mäss*), kuram sadarbojoties ar zviedru kolēģi Dr. Ilmāru Ārenu un latviešu kolēģi Arturu Zalsteru izdevies gandrīz pilnīgi restaurēt 1625.gada 21.septembra nakts notikumus pie Kolkasraga. Zviedrijas valsts arhīvā atrasta sarakste starp zviedru karali Kārli Gustavu II Ādolfu un flotes admirāli Klāsu Flemingu par avārijas apstākļiem. No tās izdevies uzzināt, ka 14 zviedru kuģi izgājuši no Rīgas ostas uz Stokholmu mierīgā laikā, bet naktī sacēlusies stipra vētra ar lietu. Admirālis Flemings, kas kuģu avārijā izglābās, ziņojumā karalim rakstīja, ka apspriežoties ar abiem saviem vislabākajiem stūrmaņiem, kas visu mūžu kuģojuši šajos ūdeņos, nolēmuši braukt ar mazām burām, uz ziemeļaustrumiem virzienā uz Roņu salu, jo no turienes varētu braukt pa vējam. Pēc astoņ' ar pusi stundu brauciena, kad Roņu salai vajadzējis būt tuvu, viņa kuģis saņēmis vairākus triecienus un apstājies. Tas noticis neilgi pirms rītausmas. Rītausmā pārsteigti ieraudzījuši, ka avarējuši pie Kolkasraga, un tāds pats liktenis piemeklējis vēl divus kuģus aizvēja pusē. Viņi glābuši mantu un cilvēkus, bet vēja

¹¹⁸ Šuvcāne, Baiba. *Senais lībiešu ciems Kolka...*, 19.lpp.

¹¹⁹ Urtāns Juris, Rains Voldemārs. *Beneath the Baltic – underwater archaeological research. Latvia. Treasures of the Baltic Sea. A hidden wealth of culture.* Stockholm: Swedish Maritime museum, 2003. Pp. 103 - 111.

dēļ nācies aizbraukt. Vēlāk viņš uzzinājis, ka sēklim uzskrējuši vēl septiņi kuģi. Vietējiem iedzīvotājiem viņš rakstīja, ka, lai tie glābj to, kas vēl glābjams, bet, lai šos kuģus neapkauno. Ja viņi paklausīs, tie varēs bez jebkādām briesmām droši dzīvot savās mājās, bet, ja viņi kuģus izlaupīs, tad visstiprākā veidā tos vajās nāve un uguns.¹²⁰

Runājot par avarējušo kuģu vraku atrašanu pie Kolkasraga sēkļa mūsdienās, V.Mess nav optimistiski noskaņots. Irbes šaurumā gadsimtu gaitā bojā gājuši simtiem kuģu, tāpēc ir ļoti grūti noteikt, kuram kuģim pieder kādas no atrastajām daļām. Vraku meklēšanu un identificēšanu stipri apgrūtinā Kolkasragā notiekošie ģeoloģiskie procesi, kas vēju ietekmē pārvieto smiltis un maina Kolkasraga veidolu.¹²¹

Taču tas nemazina arheologu un nirēju – entuziastu interesi par Kolkasraga vrakiem. Šajā teritorijā veikta arī atsevišķu vraku izpēte, kas 2012.gadā rezultējusies ar kuģa vraka iekļaušanu kultūras pieminekļu sarakstā. Minētais vraks dienvidos no Kolkasraga, Rīgas jūras līcī iepretī Kolkas luterāņu baznīcai tika atrasts 1992.gadā. Atrastais vraks periodiski apsekots, bet 1999.gadā veikta jau vērīnīgāka ekspedīcija. 2011.gadā pēc Valsts kultūras pieminekļu aizsardzības inspekcijas (VKPAI) pasūtījuma Zemūdens kultūrvēsturiskā mantojuma asociācija atkārtoti apsekoja vraku un fiksēja tā saglabātības stāvokli. Minētās izpētes ļāva VKPAI pieņemt lēmumu par vraka iekļaušanu valsts kultūras pieminekļu sarakstā. Tas ir pirmais gadījums Latvijas kultūras pieminekļu aizsardzības vēsturē, kad valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā iekļauts jūras piekrastes zemūdens mantojuma objekts. Iegūstot jauno statusu, vraks ir kļuvis par nekustamu valsts nozīmes arheoloģijas pieminekli *Kolkas vraks I* (17.att. 2.pielikumā) (jo apkārtnē pētnieki ir atklājuši arī cita vēsturiska kuģa atliekas).¹²² Pēc arheologa Voldemāra Raina domām, spriežot pēc konstrukcijas un korpusa stiprinājuma detaļām, minētais vraks varētu būt 17.gs. burinieks. Vrauka korpuss pēc arheologa domām ir saglabājies vidēji, vairāk cietis priekšgals. Rajonā, kur atrastas vraka atliekas, 1625.gadā risinājās iepriekš aprakstītie dramatiskie notikumi. Pēc V.Raina domām *Kolkas vraks I* varētu būt šīs eskadras flagmankuģis „Gustavus”.¹²³

¹²⁰ Zalsters, Arturs Eižens. *Kolkasrgā 1625.gada 21.septembrī*. Jurmālas pilsētas muzejs (JPM), 1997. JPM inv. Nr. 1475.

¹²¹ Mäss, Vello. On the disaster of ten Swedish warships wrecked at Cape Domesnäs in 1625. *Archeology East and West of the Baltic. Papers from the second Estonian-Swedish Archeological symposium Sigtuna, May 1991*. Stockholm, 1995. Pp. 199 - 203.

¹²² VKPAI. *Kolkas vraks iekļauts valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā*. Pieejams: http://www.mantojums.lv/?cat=589&lang=lv&fulltext_id=6836 [skat. 08.06.2013.]

¹²³ Cekuls, Andris. Kolkas vraks – pirmais valsts aizsargājamais kultūras piemineklis zem ūdens. *Latvijas Jūrniecības gadagrāmata 2012*. Rīga: LJS, 2013. 326. - 328.lpp.

1999.gada Jūrmalas pilsētas Zemūdens arheoloģijas centra organizētās ekspedīcijas rezultātā bez iepriekš pieminētā Kolkas vraka I, izdevies identificēt vēl 2 kuģu vrakus Kolkasraga apkārtnē, kā arī tikušas apsektas un uzmērītas vecās Kolkas bākas drupas.¹²⁴

Dažkārt stipru vēju ietekmē, vraku daļas tiek izskalotas krastā, tomēr lielus vraku fragmentus izskalo visai reti. Kolkasraga apkārtnē zināmi divi šādi gadījumi. Pēdējais no tiem bija 2010.gada 3.septembrī iepretī īpašumam „Ūši”, kad krastā tika izskalots vraka fragments, kas bija apmēram viena ceturtdaļa no vesela kuģa vraka (18.att. 2.pielikumā). Speciālisti konstatēja, ka vraka kultūrvēsturiskā vērtība neatbilst tam, lai to virzītu iekļaušanai valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā. Tā saglabāšanai tika ieteikts vraku konservēt, ierokot to piekrastes smiltīs, ko arī vietējās pašvaldības iestādes īstenoja.¹²⁵ Otrs gadījums, kad tika izskalots liels vraka fragments iepretī padomju robežapsardzes ēkām Kolkasragā, notika 1996.gada vasarā. Tas tika atpazīts kā piekrastes zvejnieku darinātais, tā saucamais „malkas jancis”, kādus izmantoja kravu pārvadāšanai. Tagad izskalotais vraks „nīkuļo” piekrastes kāpās pie Kolkasraga (19.att. 2.pielikumā).

Dažādas nelielas kuģu vraku daļas tiek izskalotas diezgan bieži. Šādas parādības pamudināti un, apzinoties no jūras izskalojamo kultūrvēsturiskā mantojuma vērtību, vietējie iedzīvotāji nodibinājuši biedrību, kas nes vēsturisko Kolkasraga nosaukumu – *Domesnes*, un vēlas šo mantojumu apzināt, pētīt un saglabāt nākamajām paaudzēm.¹²⁶ Biedrības atradumu kolekcijā ir dažnedažādi, cilvēka roku pieskārienu pārveidoti koka gabali. Ir atradumi, kuru pielietojumu iespējams identificēt arī ar pieticīgām zināšanām par kuģubūvi, piemēram, brangas. Bet daudz ir tādu, kuru dzīves ceļu izpētei nepieciešamas profesionāļu zināšanas.¹²⁷ Biedrības pārstāvis Mareks Ieviņš identificējis Kolkas pludmalē arī divus tuvu krastam smiltīs gulošus vrakus, kas skatam atklājas, kad jūra mierīga un ūdens atkāpies. Šāda situācija fiksēta 2014.gada vasarā (20.att., 21.att. 2.pielikumā). Ieskaitot iepriekš pieminētos, izskalotos vrakus, un reģistrēto *Kolkas vraku I*, biedrībai zināmas 5 vraku atrašanās vietas. Lai vrakus sistematizētu, biedrība piešķirusi katram vrakam kārtas numuru:

- dom.1. Kolkas vraks I. Pretī Kolkas luterāņu baznīcai.
- dom.2. Kolkasragā, smiltīs pie gājēju ceļa („malkas jancis” - izskalots 1996.g. Kolkasragā – Dž.M.)

¹²⁴ Rains, Voldemārs. Kuģa vraka izrakumi pie Kolkasraga. *Arheologu pētījumi Latvijā 1998.un 1999.gadā*. Rīga: LVI apgāds, 2000. 333. - 336.lpp.

¹²⁵ VKPAI vēstule Kolkas pagasta pārvaldei. 06.10. 2010. Nr. 15.1 – 02/177.

¹²⁶ Biedrība *Domesnes*. Pieejams: http://domesnes.lv/par_mums.html, [skat. 21.11.2014.]

¹²⁷ Turpat. Pieejams: <http://domesnes.lv/atradumi.html>, [skat. 24.11.2014.]

- dom.3. Izskalots pie „Ūšiem”, uz ziemeļiem no Kolkas tautas nama 2010. gada septembrī. Šobrīd aprakts pie Kolkas tautas nama.
- dom.4. Jūrā, zem smiltīm, 10-20 m no krasta. Ap 250 uz ziemeļiem no Kolkas tautas nama.
- dom.5. Pretī Kolkas tautas namam. Jūrā pie krasta.¹²⁸

Arheologs Džo Fletmens (*Joe Flatman*) uzskata, ka neveiksmju anatomija ir iedzimta jebkurā vērā ņemamā jūras piekrastes ainavā.¹²⁹ To spilgti pierāda arī Kolkas vietējo iedzīvotāju mutēs dzīvojošā folklorā par nogrimušiem kuģiem pilniem ar bagātību. Juris Peļavins stāsta: „Pie Kolkasraga guļ kuģis ar zeltu. Kolkas kapos aprakts lielgabala stobrs, tajā ieslēpta karte. Mana vecmāte to zināja, viņai stāstīja Ūš Mīle (Emīlija Stalte).¹³⁰

Par kuģu avārijām pie Kolkasraga 19.- 20.gs. diezgan daudz raksta prese. Bieži vien sniegtas skopas ziņas par notikušo, piemēram, 1878.gada 21.oktobra *Mājas Viesis* raksta no Kolkasraga: „Tai naktī uz 19. oktobri uzskrēja vienmastu kuģis uz seklumu un tika pavisam sadauzīts, tā kā diemžēl arī visi kuģinieki viņos savu dzīvību izlaida.”¹³¹ Retāk sastopami tēlaini notikušā atainojumi. Tādu sniedz Māteru Juris, aprakstot 1805.gada 24.septembra notikumus pie Kolkasraga: „Vētra tā plosījās visu nakti un tikko kā rīts ausa, tad kāds zemnieks no jūrmalas, nokusis un no bailēm nevarēdams ne runāt, ieklupa pilī (Dundagas - B.Š.) un izsaucās: „Kuģus redz grimstam, daudz kuģu un lielle viņi dzina liķus, noslīkušos zirgus un kuģu drupatas pie krasta!”¹³² Zemūdens arheologs Voldemārs Rains domā, ka tie varētu būt bijuši admirāļa Saričeva krievu flotes astoņi kuģi ar kazakiem un zirgiem.¹³³

Kuģu vraki un to daļas zem ūdens ir uzskatāmas par transporta ainavu. Minētās dokumentārās liecības ļauj mums spilgti iztēloties traģiskās 1625.gada nakts notikumus un uzzināt vēl par daudzām jūrnieku neveiksmēm pie Kolkasraga.

¹²⁸ Biedrība *Domesnes*. Vrakī. Pieejams: <http://domesnes.lv/vraki.html> [skat. 08.05.2015]

¹²⁹ Westerdhal, Christer. Conclusion: The Maritime Cultural Landscape revisited...., p. 332.

¹³⁰ Šuvcāne, Baiba. *Senais lībiešu ciems Kolka*. ..., 25.lpp.

¹³¹ Jaunākās ziņas. No Kolkasraga [anonīms]. *Mājas Viesis* Nr.42., 1878, 21.okt.

¹³² Citēts pēc Māters, Juris. Desmit dienas Dundagā. *Baltijas Zemkopis*. 1878, pielikumi Nr. 35 – 41. No: Šuvcāne, Baiba. *Senais lībiešu ciems Kolka*. Rīga: Jumava, 2010. 18.-19.lpp.

¹³³ Šuvcāne, Baiba. *Senais lībiešu ciems Kolka* ... , 19.lpp.

5.7. Kolkasraga ainavas izmantošana mūsu dienās

Šodien Kolkasraga ainava cilvēku uztverē galvenokārt ir vieta relaksācijai un rekreācijai, un estētiskam baudījumam. Tā īpašā ģeogrāfiskā novietojuma un neizskaidrojamas maģiskas dēļ, kā atzīst tā apmeklētāji, Kolkasrags ir ļoti populārs tūrisma galamērķis. Lai nodrošinātu Kolkasraga apmeklētājus ar tiem nepieciešamajiem pakalpojumiem, Kolkasraga tiešā tuvumā ir uzceltas vairākas būves – apmeklētāju namiņš (23.att. 2.pielikumā), āra kafejnīca (24.att. 2.pielikumā), skatu tornis (22.att. pielikumā), kā arī sezonāli tiek novietota pārvietojama pirts (26.att. 2.pielikumā) un kempinga mājiņas (25¹.att. 2.pielikumā). Šīs būves reprezentē rekreācijas ainavu, turklāt kempinga mājiņu piedāvājums ir tieši saistīts ar Kolkasraga ainavas vērošanu (25.²att. 2.pielikumā). „Pieprasījums” pēc Kolkasraga strauji auga 1990-to gadu sākumā pēc „slēgtās zonas” atvēršanas; līdz tam šāda veida ainavas izmantošana praktiski nebija iespējama.

Kolkasraga ainavā nav bijušas izvietotas ēkas ražošanas vajadzībām, tomēr ekonomiska rakstura aktivitātes, kas saistītas ar jūras zveju, Kolkasraga tuvumā notiek. Rietumos no Kolkasraga ar motorizētu tehniku pa, tā saucamo zvejnieku ceļu (ceļš tur izbūvēts tieši zvejnieku vajadzībām), jūrmalā tiek nogādātas laivas un zvejnieki iziet selgā. Agrāk šādas vietas liedagā, kur zvejnieki turēja laivas un zvejas piederumus, sauca par sedumiem. Tie bija raksturīga piekrastes ciemu ainava. Sedumi jūrmalā bija iepretī katram zvejniekciemam, lielākajos ciemos vairāki un katram bija savs nosaukums. Valodniece Benita Laumane (*Zeme, jūra, zvejvietas. Zvejniecības leksika Latvijas piekrastē*, 1996) norāda uz 5 sedumiem Kolkas ciemā, tostarp viens - Mendes sedums bijis aiz raga: „Mendes sedums bij aiz rag – Lieljūrs pusē, tur bij kāds dīvs tīklbūds, vabs bi. Ka Kolks bukte bij vēš, tad male gāj pret Mendem, tur bi tād priēž jaunaudz.” (īgauņu – ‘mānd’- priede).¹³⁴ Zvejnieku aktivitātes jūrmalā, kaut arī ne vairs tik intensīvas, novērojamas tieši vēsturiskajās sedumu vietās, jo to nosaka izveidojušies ceļi, pa kuriem zvejnieki piekļūst jūras krastam, agrāk ar zirga pajūgu, tagad ar motorizētu transportu. Protams, arī zvejniekciemam raksturīgā kultūrainava nav tik izteiksmīga kā 20.gs. sākumā (27.att. 2.pielikumā), tomēr sezonā liedagā atstātās zvejas laivas to vēl atgādina. Vasaras saulrietā šajā vietā iespējams vērot īsti romantisku ainavu ar jūru un rietošo sauli fonā (28.att. 2.pielikumā). Daudzi ierodas Kolkasragā tieši šāda mērķa – vērot saulrietu, vadīti (29.att. 2.pielikumā). Skaisto dabas ainavu vēl iespaidīgāku un pievilcīgāku dara kultūrvēsturisko objektu - Kolkas jūras bākas un krasta bāku drupu klātbūtne ainavā.

¹³⁴ Citēts pēc: Laumane, Benita. *Zeme, jūra, zvejvietas. Zvejniecības leksika Latvijas piekrastē*. Rīga: zinātne, 1996. 75.lpp. Citēts no: Endzelīns, J. *Latvijas PSR vietvārdi*. Rīga, 1956. 1.d. 2.sēj. (K - O).

Kolkasraga ainava vairakkārt tikusi izmantota monumentālo mākslas darbu – piemiņas zīmju eksponēšanai. 90-to gadu otrajā pusē šeit vietu savai radošai izpausmei izvēlējās tēlnieks Vilnis Titāns, kurš projekta "Sauls tilts pāri līcim" ietvaros izveidoja koka zīmi „Zilā saule” (30.att. 2.pielikumā). Šim projektam mākslinieku iedvesmojis Krišjānis Valdemārs, kurš savulaik izdarījis atklājumu - Eiropas centrs atrodies Kolkā! Mākslinieku tas rosinājis uzcelt „Sauls tiltu” pāri līcim, izveidojot skulptūras Kolkā, Roņu salā un Ainažos, jo visas trīs šīs vietas uz kartes var savienot ar vienu taisnu līniju.¹³⁵ Tēlniecības objektu Kolkasragā gan ātri nopostīja rudens vētras, taču neskarti palika tā akmens balsti - četri akmeņi ar iegravētiem debess pušu apzīmējumiem un plāksni ar Kr. Valdemāra idejas attēlojumu par Kolku kā Eiropas centru, kas tagad raduši jaunu pielietojumu, proti, kļuvuši par sola balstiem (31.att. 2.pielikumā). Solu, atsaucoties uz idejas tēvu, vietējie iesaukuši par Valdemāra solu. Saulgriežu svētkos vasarā un ziemā šajā vietā tiek iedegts ugunskurs un svinēti svētki latviskā garā.

Kuģotājiem Kolkasrags šodien ir mazāk bīstama vieta, jo to palīgi ir modernas navigācijas ierīces, taču tas joprojām prasa cilvēkiem respektēt dabas spēku stiprumu. To gadu no gada apliecina traģiskie negadījumi un Kolkasraga paņemtās dzīvības, kas visbiežāk ir pārgalvīgas rīcības sekas. Visiem jūras paņemtājiem – cilvēkiem, kuģiem un līvu zemei tēlnieks Ģirts Burvis veidojis dolomīta pieminekli (2001) (32.att. 2.pielikumā) kā simboliskus vārtus salīkuša cilvēka silueta formā, caur kuriem redzama Kolkas bāka. Piemineklis labi iekļaujas kāpu ainavā un ikvienam Kolkasraga apmeklētājam atgādina par dabas spēku nepielūdzamību. Piemiņas zīmes, kas kalpo arī par rituālu vietu ainavā, attiecināmas uz sakrālo vai piemiņas ainavu.

Varam secināt, ka mūsdienu cilvēks Kolkasraga ainavu izmanto estētiskam baudījumam, rekreācijai, ekonomiskām aktivitātēm un piemiņai vai rituāliem.

Avotu un literatūras analīze parāda, ka Kolkasraga ainavā sastopami daudz un dažādi ainavas tipi, turklāt liela daļa no ainavas ir neredzama vai, tā sauktā, „atmiņas” ainava. Ir vietas Kolkasragā, kur ainavas izmantošanas dažādi tipi sablīvējušies cieši viens pie otra, arī kultūrslāņi klājas kārtu kārtām. Šāda vieta ir kāpa rietumos no Kolkasraga, kur vienkopus varam redzēt vismaz 5 būves (33.att. 2.pielikumā): samērā jauna būve NATO tornis; lokators, kas vairs neveic savu funkciju, celts valsts robežas novērošanai pagājušā gadsimtā; krasta robežsargu posteņa ēka, celta kā bākas māja pagājušā gadsimta 20-tajos gados; viens tornis, kura funkcijas autorei nav zināmas, un kempinga mājiņa ar skatu uz Kolkasragu. Daudzo militāra rakstura būvju izcelsmi šajā vietā noteicis apstākļi, ka

---

¹³⁵ Šaitere, Tekla. Improvizē akmeņi. *Diena* 2004, 26.jūl. Pieejams <http://www.diena.lv/arhivs/improvize-akmeni-12079034> [skat. 05.05.2015]

zemes gabals ir Aizsardzības ministrijas īpašumā. Robežas novērošanai cilvēku darbaspēku nomainījušas modernas tehnoloģijas un agrākos laikos celtās būves šim nolūkam palikušas neapsaimniekotas un iet bojā, kas uzskatāmi redzams ainavā. Visi kāpā „sadrūzmējušies” vēro Kolkasraga ainavu dažādu mērķu vadīti: vieni to dara teritorijas aizsardzības nolūkos, citi rekreācijas nolūkos. Visi vērotāji redz vienu un to pašu vietu, bet ļoti dažādas ainavas atkarībā no katra paša uztveres. Turklāt, cik strauji ainava maina savu veidolu, varam secināt no tā vien, ka šī darba tapšanas laikā no iepriekš aprakstītās ainavas „pazuda” pagājušā gadsimtā celtais radiolokators. Lai sistematizētu darbā aprakstītos Kolkasraga ainavas elementus, atbilstoši zemūdens arheologa K.Vesterdāla izstrādātajai un autores adaptētajai teorijai, autore vizualizējusi ainavas elementus plaknē, grupējot tos atbilstoši ainavas tipiem – transporta ainavas, aizsardzības ainavas, sakrālās/ piemiņas ainavas, ekonomiskās ainavas, rekreācijas ainavas, resursu un estētiskās ainavas vienotnēs (skat. 3.pielikumu). Katrā vienotnē atveidotas atbilstošās ainavas materiālās un nemateriālās liecības. Kognitīvās ainavas elementi – stāsti, atmiņas, arī vietvārdi, integrēti citos ainavas tipos atbilstoši tematikai. Atsevišķi izdalīta vienotne - ceļi ainavā, uzskatot tos par savdabīgu un cilvēku atmiņās plaši pārstāvētu kognitīvās ainavas sastāvdaļu. Visvairāk liecību ir par transporta ainavu (1., 2.att. 3.pielikumā) – bākas un to paliekas, kuģu vraki, dokumentāras liecības, fotogrāfijas un cilvēku atmiņas. Aizsardzības ainava (3., 4.att. 3.pielikumā) ir vairāk pārstāvēta ar nepastarpinātiem lieciniekiem – ēkām un to paliekām. Par sakrālo/piemiņas ainavu (5.att. 3.pielikumā) liecina senās kartes un vietvārdi, kā arī mūsdienu ainavas elementi – piemiņas zīmes. Ekonomiskās ainavas (6.att. 3.pielikumā) elementi ir zvejnieku ceļš, zvejnieku laivas, kas Kolkasraga liedagā tiek novietotas vasaras sezonā. Būves, kas radītas nolūkā piedāvāt atpūtas un rekreācijas pakalpojumus Kolkasraga apmeklētājiem, pārstāv rekreācijas ainavu (7.att. 3.pielikumā). Īpaši sakaisti ainavas skati ir estētiskā ainava (8.att. 3.pielikumā). Folklorā par Kolkasraga izcelšanos pieskaitāma pie resursu ainavas (9.att. 3.pielikumā). Atsevišķā vienotnē attēloti ceļi ainavā (10.att. 3.pielikumā). Šodien dabā sastopamie materiālie ainavas elementi un to paliekas attēlotas Kolkasraga ģeogrāfiskajā kartē 4.pielikumā.

Ainavas analīze arī parāda, kā laika gaita mainījies ainavas izmantošana. Ja kādreiz Kolkasragu visvairāk „apdzīvoja” bākas apsaimniekošanas nepieciešamībām celtās ēkas, kas visas gājušas bojā, tad tagad bākas funkcijas nodrošināšanai ēkas vispār nav nepieciešamas, jo šo uzdevumu veic attālināti. Aizsardzības funkcija Kolkasragā joprojām ir aktuāla, bet tam nepieciešama vairs tikai viena būve – novērošanas tornis, parējās ir pirmstehnoloģiju laikmeta paliekas. Pēdējās divdesmitgades laikā toties

paradījušās būves rekreācijas vajadzībām, kādas agrāk tur nekad nav bijušas. Tādā veidā ainava reprezentē varu, ideoloģiju un vērtību maiņu sabiedrībā.

Jebkura ainava ir sasniegusi savu tagadējo stāvokli cilvēka un dabas mijiedarbes rezultātā, lai arī daži aspekti var likties neglīti un nedabiski, tie tomēr ir ainavas bagātība, ainavas stāsts. Viss tas, ko vēsture uzkrājusi, ierakstīts kultūrainavā kā kinolentē. Tomēr tā var būt tikai mēmu garām slīdošu attēlu rinda, ja mums nav zināšanu par attēlu veidošanās kontekstu – laiku, notikumiem, apstākļiem, darbojošām personām. Pētījumi ainavas veidošanās vēsturē var mums šīs zināšanas atklāt.

6. KOLKASRAGA KULTŪRVĒSTURIKĀS AINAVAS MUZEALIZĀCIJAS IESPĒJAS UN PRIEKŠLIKUMI TO REALIZĀCIJAI

Iepriekšējā nodaļā aprakstītie Kolkasraga ainavas elementi ir potenciāli muzeja krājuma priekšmeti. Ainavas izpētes gaitā identificētas dažāda veida ainavas un to raksturojoši elementi: ēkas un to paliekas, kuģu vraki un to daļas, senas fotogrāfijas, senas kartes un zīmējumi, raksti periodikā, vietvārdi, cilvēku atmiņas, folklorā. To starpā ir gan nepastarpinātas ainavas liecības – ēkas un to paliekas, zemūdens objekti, gan pastarpinātas liecības – fotogrāfijas, kartes, dokumenti, atmiņas, folklorā. Ainavas elementus grupējot, iegūtās vienotnes, ir potenciālās muzeja krājuma kolekcijas. Par muzealizāciju tradicionāli tiek uzskatīta priekšmetu izņemšana no to dabiskās vides, saglabāšana un prezentēšana publikai; institucionalizēšana un krājuma pētīšana arī ir būtiskas muzealizācijas pazīmes. Taču pastāv arī citi muzealizācijas veidi, jo īpaši attīstoties modernajām tehnoloģijām, piemēram, virtuāla muzeja priekšmetu dokumentēšana, objektiem fiziski paliekot savās vietās. Kolkasraga gadījumā, ņemot vērā dabā esošo ainavas elementu nedalāmību no to atrašanās vides, tiem piemērojama muzealizācija *in situ*, savukārt oriģinālajiem un atsevišķiem autentiskajiem priekšmetiem – no ūdens izskalotajiem atradumiem - *in fondo*, bet, izmantojot nemateriālo un dokumentāro mantojumu, iespējams veidot digitalizētu dokumentācijas centru.

Mūsdienu tendences muzeju jomā parāda, ka muzejs šodien tiecas būt ciešāk saistīts ar apkārtni un kopienu, kurā tas atrodas. Kā spilgti demonstrē Terēzas Šeineres pievestais piemērs ar amerikāņu bērnu grāmatiņas varoni, kas devās uz „plašo pasaules muzeju”, ja muzeja ekspozīcijas tiek kombinētas ar aktivitātēm un apskates objektiem ārpus tā, tas sniedz pilnvērtīgāku piedzīvojumu, iesaistot visas maņas. Autoresprāt, šādas iespējas Kolkasragā pastāv.

6.1. Ekomuzeja vai ainavas muzeja izveides priekšnoteikumi

„Neapstrādāts materiāls ekomuzejiem atrodams ikvienā vietā; visa Eiropa nav nekas vairāk vai mazāk kā milzīgs potenciālo ekomuzeju tīkls. Katrs reģions ir vēsturiska šūniņa, kas gaida būt identificētam, interpretētam un tikt piedāvātam publikai.”¹³⁶ - ir pārliecināts angļu žurnālists, muzeju pasaules autoritāte, anti- muzeologs Kenets Hadsons (*Kenneth Hudson*). Šajā nodaļā stāsts par Kolkasraga ainavas iespējām tikt pārvērstai ekomuzejā.

---

¹³⁶ Hudson, Kenneth. Ecomuseums become more realistic. *Nordiske Museology* 1996-2. Pp. 11 – 19.

Kolkasragā muzeja ekspozīciju savienošanai ar apkārtnes ainavu ir dabiski izveidojušies nosacījumi. No Kolkasraga kāpas rietumu pusē paveras brīnišķīgs skats uz Kolkasraga ainavu ar tās izteiksmīgākajiem elementiem – Kolkas jūras bāku uz salas un vecajām bākas drupām. Ir zināms, ka Dundagas novada pašvaldība pieņēmusi lēmumu pēc Aizsardzības ministrijas ierosinājuma pārņemt savā īpašumā šobrīd ministrijas īpašumā esošo zemes gabalu un ēkas, kas gan vairāk līdzinās graustiem.¹³⁷ Šāds solis tiek sperts, lai izmantojot vietu, no kuras paveras skaists skats uz Kolkasraga ainavu, iegūtu iespēju pilnveidot pakalpojumus Kolkasraga apmeklētājiem. Tā ir vispiemērotākā vieta, kur eksponēt Kolkasraga ainavu *in fondo*, protams, tam piemērotā ēkā. To var atainot fotogrāfijas un citi dokumentārā mantojuma priekšmeti, no jūras izskalotie atradumi. Ekspozīcijās būtu vieta arī neredzamās kognitīvās ainavas eksponēšanai saistībā ar „bākas ceļu”, ko mērojuši bāku uzraugi un citām norisēm Kolkasraga ainavā.

Kolkas bāka šobrīd ir funkcionējoša navigācijas sistēma, taču straujā tehnoloģiju attīstība nākotnē var novest pie tā, ka bākas navigācijas funkcija tiek pārtraukta. Piešķirtais kultūras pieminekļa statuss bākas kompleksam veicina šī objekta saglabāšanu un prezentāciju *in situ*. Attiecībā uz zemūdens mantojumu, UNESCO Zemūdens kultūras mantojuma aizsardzības konvencija kā pirmo izvēli zemūdens mantojuma saglabāšanā iesaka *in situ* saglabāšanu. Visticamāk ne katram no tiem daudzajiem zemūdens objektiem nevajadzētu kļūt par aizsargājamu kultūras pieminekli, bet pētījumi, ja tādi tiktu veikti, varētu atklāt mums daudz vairāk par šo neredzamo ainavas daļu. Kolkasraga zemūdens mantojuma saglabāšanai īpašu uzmanību pievērsusi vietējo iedzīvotāju nesen (2013) dibinātā biedrība *Domesnes*); tās atradumu kolekcijā¹³⁸ ir dažādi no jūras izskaloti koka priekšmeti, kuru izcelsme prasās pēc profesionāļu viedokļa. Tāpat biedrība fiksējusi tuvu krastam identificētu vraku atrašanās vietas Kolkas pludmalē. Biedrība nes Kolkasraga vēsturisko nosaukumu un piesaka ambiciozus mērķus, kā jūrniecības muzeja un zemūdens pētījumu centra izveidi Kolkā. Šāds precedents demonstrē vietējās sabiedrības vajadzību apzināt un saglabāt kultūras mantojumu savā tuvākajā apkārtnē, kas biedrības *Domesnes* biedru acīs ir ar ļoti nozīmīgu kultūrvēsturisku vērtību. Turklāt biedrība demonstrē zināmu profesionalitāti, kas attiecas uz atradumu: „Mēs meklējam! Bet nevis vienkārši, lai atrasto ieliktu plauktā vai vitrīnā. Mēs gribam zināt par atradumu visu! Tāpēc mēs attiecamies pret atrasto saudzīgi. Mēs aicinām talkā zinātniekus, ja neesam droši par to, ka spēsim atrasto saglabāt. Mēs ieklausāmies jebkurā padomā, ko mums sniedz valsts

---

¹³⁷ Dundagas novada dome. Sēdes protokols Nr.10. no 23.05.2013. Pieejams: <http://www.dundaga.lv/lv/pasvaldiba/sedes/> [skat. 02.02.2015.]

¹³⁸ Biedrība *Domesnes* Atradumi. Pieejams: <http://domesnes.lv/atradumi.html> [skat.02.02.2015.]

kultūrvēsturiskā mantojuma sargātāji un palīdzam šīm iestādēm arī paši - ar savām idejām un vērojumiem.”¹³⁹ Varbūt tas arī ir sākums, kaut arī neapzināts, ekomuzejam Kolkasragā?

Kolkasraga vēsture stāsta arī par ģeoloģiskajiem procesiem dabā, kas darbā pieminēta sakarā ar krasta erozijas procesiem, kas veicinājuši ēku, tais skaitā Kolkas krasta bāku bojāeju. Šis aspekts attiecināms uz vietas holistisko interpretāciju un parāda dabas un cilvēka mijiedarbību vai gluži pretēji - cīņu vienam ar otru. Tā kā teritorija ir Slīteres Nacionālā parka sastāvdaļa, šī institūcija uztur rūpi par dabas mantojuma saudzēšanu un izpēti šajā teritorijā un varētu uzņemties rūpes par šī aspekta interpretāciju ekspozīcijas veidā un ainavā, kas daļēji jau tiek darīts (Kolkasraga dabas taka). Holistisku redzējumu uz Kolkasragu pauž arī tā apsaimniekotāja un tūrisma pakalpojumu sniedzēja SIA „Kolkasrags” attieksme caur uzņēmuma saukli „Jūras, zemes un cilvēka radošā telpa”.¹⁴⁰ Novērojama arī pašu iedzīvotāju identificēšanās ar Kolkasragu. Vietējās mūzikas skolas pedagoģes Inoras Sproģes radīts dziesmas teksts skan:

„Es dzīvoju pašā Kolkasragā,

Mazā, šaurā, bet skaistā ragā...”¹⁴¹ Arī mūziku dziesmai sacerējusi pati teksta autore.

Vērtējot Kolkasraga ainavas muzealizācijas iespējas atbilstoši 2.2.3.nodaļā aprakstītajiem ekomuzeju kritērijiem, varam secināt, ka ekomuzeja izveidei Kolkasraga ainavā ir labvēlīgi nosacījumi. Daudzi objekti atrodas dabas vidē – sākotnējā vai arheoloģiskā kontekstā, kas paver plašas iespējas objektus **saglabāt un interpretēt *in situ***. Ir daudzveidīgs dokumentārais un nemateriālais mantojums, kas uzlūkojams kā **dokumentācijas centra iespējamais arhīvs**. Ir arī atsevišķi **oriģināli priekšmeti**, kā biedrības *Domesnes* atradumu kolekcija, atsevišķas iedzīvotāju īpašumā esošas oriģinālfotogrāfijas un **daudzveidīgs nemateriālais mantojums**, kas paver iespējas ***in fondo* saglabāšanai un prezentācijai**. Ir saskatāmi Kolkasraga mantojuma (pagaidām tikai tā daļas) **institucionalizācijas aizmetņi** biedrības *Domesnes* kolekcijas veidolā, kas vienlaikus apliecina arī **vietējo iedzīvotāju rūpes** par savas vietas kultūras mantojumu. Kolkasraga ainava apliecina **cilvēku un dabas nepārtrauktu mijiedarbi** un tās dažādie tipi ir bagātīgs materiāls **fragmentētai interpretācijai**, prezentējot objektus izklaidus teritorijā. Ir jaušams **vietējo cilvēku lepnums par savu dzīvesvietu** – „es dzīvoju mazā, šaurā, bet skaistā ragā” un to interesi par kultūras mantojumu dzīvesvietas apkārtnē un

¹³⁹ Biedrība *Domesnes*. Par mums. Pieejams: http://domesnes.lv/par_mums.html [skat. 02.02.2015.]

¹⁴⁰ Kolkasrags, SIA. Pieejams: <http://www.kolkasrags.lv/lv> [skat.17.01.2014.]

¹⁴¹ Kolkas koris. *Kolkasraga vēju dziesmas*. CD, 2008.

gatavību iesaistīties tā pētīšanā un saglabāšanā, par ko autore pārliecinājās, veicot vietējo iedzīvotāju aptauju. Tās rezultāti analizēti šī darba 6.3.nodaļā.

6.2. Kolkasraga ainavas muzealitāte

Ne visiem priekšmetiem piemīt muzealitāte. Svarīgākais nav priekšmeta izskats vai materiāls, bet gan tā nozīme. Šajā apakšnodaļā Kolkasraga ainavas elementi vērtēti atbilstoši šī darba 2.1. nodaļā aprakstītajiem G.Cedrēniusas atlases kritērijiem.

Kā jau minēts, spilgtākais Kolkasraga ainavas elements ir Kolkasraga bāka uz salas. **Kolkas bākas komplekss uzskatāms par unikālu objektu**, jo šāda tipa celtne – bāka uz tai speciāli uzbūvētas salas ir tikai viena Latvijā. Ņemot vērā tās atrašanās vietu, **arhitektonisko estētisku** un grūto pieejamību, tai piemīt arī īpaša **romantikas aura**. Ja Kolkas bāka tiek uzlūkota kā muzeja priekšmets, tad šie kritēriji norāda uz tās muzealitāti. Tā kā Kolkas bākas komplekss ir iekļauts kultūras pieminekļu sarakstā, tad var teikt, ka šī objekta saglabāšanas nepieciešamība ir atdzīta arī valstiski. Savā ziņā **unikālas ir arī vecās Kolkas bākas drupas**, jo tās ir liecinieces bāku vēstures aizsākumam Latvijas teritorijā. Krasta bākas savulaik, tikušas daudzkārt pārbūvētas, tāpēc būtu grūti nosakāms, kurš akmens, kurā laikā ir ticis tajās iemūrēts, tomēr, ņemot vērā **vēsturisko kontekstu** – kādus vien laikus un notikumus tās nav piedzīvojušas, tām ir muzejiska vērtība atbilstoši kritērijiem – **pievilksanas spēks, tuvums, arī inovativitāte**, jo tās ir sava laika tehnisko sasniegumu liecinieces. Inovativitāte, ne mazākā mērā, attiecināma arī uz jūras bāku.

Īpašas auras apvīti ir zemūdens objekti Kolkasraga ainavā. Līdz šim pamatīgāk izpētīts ir tikai viens objekts, kam piešķirts valsts nozīmes kultūras pieminekļa statuss, līdz ar to tas tiek valstiski aizsargāts. Ņemot vērā statistiku, zināms, ka Kolkasraga tuvumā ir daudz bojāgājušo kuģu atlieku. Par šīs mantojuma daļas muzealitāti liecina jau veiktie pētījumi, kas atklājuši zviedru karakuģu bojāejas apstākļus 1625.gadā un liecina par katastrofas apmēriem. Kultūras pieminekļu sarakstā iekļautais vraks – Kolkas vraks I, pēc arheologu atzinuma varētu būt kāds no 1625.gadā bojāgājušajiem kuģiem, kas šo objektu padara **īpaši pievilcīgu**. Zemūdens mantojuma tālāka izpēte Kolkasragā ir neapšaubāmi nepieciešama, un tā varētu atklāt vēl daudz interesanta.

Vietējo cilvēku personīgās asociācijas ar Kolkasraga ainavas telpu izpaužas dzīvesstāstos, un tās ir liecības par sava laika sociālekonomiskajām norisēm un atklāj piekrastes dzīves **īpašo raksturu**, kā arī atspoguļo Kolkasraga iedzīvotāju iekļaušanos **plašākā vēsturiskajā kontekstā**, piemēram, nelikumīgi tirdznieciski darījumi ar kaimiņzemēm, kas pagājušā gadsimta 20-30.gados bija plaši izplatīta piekrastes iedzīvotāju „nodarbe”. Bākas uzraugu stāsti sniedz nozīmīgu informāciju par bākas

saimniecisko dzīvi. Bākas uzraugu toreiz bieži vien dzīves briesmām pakļautā ikdiena, mūsdienu cilvēka skatījumā apvīta ar tādu kā **romantikas oreolu**. Daudziem asu izjūtu un piedzīvojumu meklētājiem šodien gribas nokļūt bākas salā, un kārākie alkst tur pavadīt arī kādu nakti.

Aizsardzības ainavas materiālie liecinieki Kolkasraga ainavā ir pagājušā gadsimta būves, kas tur radušās aukstā kara laikā un pavisam jauna būve – NATO novērošanas tornis Padomju perioda būves ir ļoti sliktā stāvoklī, jo tikušas būvētas no primitīviem, nekvalitatīviem materiāliem un šobrīd vairs faktiski netiek izmantotas un pienācīgi apsaimniekotas. Ēkām nav nozīmīgas kultūrvēsturiskas vērtības – tās ir nedzīvas betona sienas, jo nav cilvēku asociāciju, kas šīs ēkas iedzīvinātu, un tādā tehniskā stāvoklī, kādā tās atrodas šobrīd, sabiedriskām vajadzībām nav izmantojamas. Tāpēc uzskatāms, ka šīm ēkām muzealitāte nepiemīt. Par aizsardzības ainavas daļu uzskatāmas arī Kolkas bākas, kā jūras, tā krasta (skat. 5.3.2.nodaļu). Tās pieredzējušas dažādu **pasaules mēroga** militāro konfliktu norisi, tāpēc tām ir muzeāla vērtība arī kā aizsardzības ainavas daļai.

Par to, kādi notikumi risinājušās Kolkasraga tuvumā militāro konfliktu gadījumos un aukstā kara laikā liecina dokumenti, periodiskie izdevumi, fotogrāfijas un cilvēku atmiņas, kuriem ir muzeāla vērtība, jo tie reprezentē to, kā politiskās varas ietekmējušas ainavas veidolu un cilvēku dzīves Kolkasraga tuvumā un atspoguļo **pasaules vēsturisko notikumu** – abu Pasaules karu **tuvumu** it kā attāļajā Latvijas nostūrī. Kolkasrags savu militāro nozīmi nav zaudējis joprojām; NATO novērošanas tornis ir tam liecinieks.

Interesanta un **unikāla** ir sakrālā ainava Kolkasragā. Kaut arī par baznīcu tiešā Kolkasraga tuvumā ir tikai nostāsti, tomēr tie ir ļoti dzīvi un tam ir pamats - vietvārdi *Domesnes un Capelwyk*, kas glabā sevī šo grūti atminamo mīklu - bija vai nebija, un, ja bija, kas bija. Seniem vietvārdiem un kartēm, kas tos reprezentē, piemīt muzealitāte – tie ir **reprezentatīvi**, tie ietver sevī **dziļāku jēgu**, kā tikai vārdu.

Cilvēka radīto **formu estētiku** visspilgtāk demonstrē Kolkas bākas komplekss jūrā. Bākas torņa sarkanais siluets kontrastē ar jūras fonu, īpaši skaidrā laikā, kad ir labi saskatāmi arī salas apvedī, kas izskatās it kā pacēlušies augstāk virs jūras.

No iepriekšminētā redzams, ka Kolkasraga ainavas elementiem piemīt muzealitāte, tāpēc Kolkasraga ainavu var raksturot kā potenciālu vietas vēstures muzeju, kurā ainavas fiziskie elementi atmodina asociācijas ar notikumiem. Šodienas ainava un cilvēki tajā turpina dzīvot savu dzīvi, tādā veida apliecinot kontinuitāti.

6.3. Iedzīvotāju aptaujas rezultāti

Viena no ekomuzeja pazīmēm ir tā ciešā saikne ar vietējo kopienu, kā dēļ šie muzeji tiek dēvēti arī par kopienas muzejiem. Lai iegūtu Kolkasragam pieguļošā ciema - Kolkas iedzīvotāju viedokli par Kolkasraga ainavas saglabāšanas, pētīšanas un prezentēšanas iespējām un viņu vēlmi līdzdarboties, tika veikta šo iedzīvotāju aptauja (anketu skatīt 1.pielikumā). Kolkas pagastā 2014.gada 1.janvārī reģistrēti 905 iedzīvotāji, 427 no tiem vīrieši un 478 sievietes¹⁴², vairums no tiem - ap 800 dzīvo Kolkā.¹⁴³ Iedzīvotāju vecuma struktūra pieejama par administratīvo teritoriju - Dundagas novadu un rāda, ka uz 2014.gada 1.janvāri no visiem iedzīvotājiem darbaspējas vecumā Dundagas novadā bija 64,9%, pēc darbaspējas vecuma – 22,1% un pirms darbaspējas vecuma – 13,1%.¹⁴⁴ Uzskatāms, ka šāda proporcija piemērojama arī Kolkas pagastā. Aptauja tika veikta 2015.gada aprīļa mēnesī, un tajā piedalījās 33 respondenti vecumā no 18 – 70 gadiem. Respondentu sadalījums pa vecuma grupām attēlots 11.att. 1.pielikumā. Aptaujas respondentu vidū dominē sieviešu kārtas respondenti – 27, turpretī vīriešu ir tikai 7. Ņemot vērā pieejamos statistikas datus, uzskatāms, ka aptaujāti ir 4 - 5% Kolkas ciema iedzīvotāju.

Iesākumā tika noskaidrots, vai respondentus interesē viņu dzīvesvietas kultūrvēsture (1.jaut.), uz ko nepārprotams vairākums – 91% atbildējis apstiprinoši (1.att. 1.pielikumā).

Jautāti par to, cik bieži viņi iet pastaigās uz Kolkasragu (2.jaut.), 36% respondentu atbildējuši, ka to dara ļoti bieži, bet 46% - diezgan bieži (2.att. 1.pielikums), kas ļauj secināt, ka Kolkasrags vietējiem iedzīvotājiem ir iemīļota pastaigu vieta.

Tālāk tika noskaidrots, ar ko respondentiem saistās Kolkasraga kultūrvēsturiskā ainava (kultūrvēsturiskais mantojums) (3.jaut.). Iegūtās atbildes (1.pielikumā) tika kodētas zem 13 nosaukumiem, nosakot, kuras asociācijas respondentu priekšstatos ir biežāk sastopamas (3.att. 1.pielikums). Sniegtās atbildes apliecina, ka Kolkasrags visbiežāk tomēr tiek asociēts ar dabu (arī tad, ja tiek jautāts par kultūrvēsturisko ainavu vai kultūrvēsturisko mantojumu), tās īpatnībām Kolkasragā - krustvilni, sagāztiem kokiem, izskalotu krastu, dabas pirmatnējumu utml. Otrs biežāk sastopamais priekšstats par Kolkasraga ainavu tiek saistīts ar bāku celtnēm - gan krasta bākas drupām, gan Kolkas jūras bāku, kuras pieminētas gandrīz vienādā skaitā – 10 un 11 reizes, kas liecina, ka bākas

¹⁴² Bērziņa, Sintija. Centrālā statistikas pārvalde. Sarakste (e-pasts) 07.05.2015.

¹⁴³ Kolkas pagasta pārvalde. Iedzīvotāji. Pieejams: http://www.kolka.lv/?page_id=71 [skat. 11.05.2015]

¹⁴⁴ Dundagas novada pašvaldība. Novads. Iedzīvotāji. Pieejams: <http://www.dundaga.lv/lv/novads/iedzivotaji/> [skat.11.05.2015]

ir raksturīgākie Kolkasraga ainavas elementi. Respondenti pieminējuši arī padomju robežsardzes ēkas, kuģu vrakus, baznīcas, lībiešu kultūru, nodarbes – zvejniecību, jūrniecību, zivapstrādi, kā arī nemateriālā mantojuma objektus – teikas, leģendas, lībiešu dziesmas. Saņemtas arī tādas atbildes, kas norāda uz Kolkasraga kā īpašas vietas un savdabības apzināšanos - ‘Eiropas centrs (sirds)’, ‘īpaša vieta Latvijas mērogā’ un ‘savadabīgi cilvēki’, 3 respondentiem Kolkasrags saistās arī ar bīstamības faktoru.

Nākamā jautājumā (4.jaut.) tika lūgts konkretizēt viņu priekšstatus un nosaukt respondentam zināmos Kolkasraga kultūrvēsturiskā mantojuma objektus, kā materiālos (redzamos), tā nemateriālos – asociācijas, notikumus. Šī jautājuma atbildes (1.pielikumā) tika kodētas zem tādiem pašiem nosaukumiem kā 3.jautājuma atbildes (4.att. 1.pielikumā). Šajā gadījumā respondenti visbiežāk pieminējuši Kolkas bāku jūrā (jautājumā tas bija minēts arī kā piemērs), kam seko vecās bākas drupas. Biežāk kā 3.jautājumā pieminēti kuģu vraki, kuģu kapsēta, arī kuģu ceļš, lībiešu kultūra, teikas, leģendas. Daudzi respondenti minējuši arī dažāda rakstura pasākumus, kas mūsdienās norisinās Kolkasragā – saulgriežu svinēšana, putnu dienas, zvejnieku svētkus, ugunsnakti. Respondenti 5 reizes minējuši arī pieminekli *Jūras paņemtjiem*, kas šifrēts zem nosaukuma ‘citi’, tāpat kā Saules zīme, kura minēta 2 reizes.

No sniegtajām atbildēm var secināt, ka vietējo iedzīvotāju priekšstats par Kolkasragu aptver daudz plašāku ģeogrāfisko nogabalu, kā pati zemesraga smaile un ir cieši saistīts ar pašu ciemu un tā kultūrvēsturiskajām vērtībām, piem., baznīcām, lībiešu kultūru. Kopumā respondenti pieminējuši visus materiālā mantojuma objektus Kolkasragā, kuri aprakstīti šī darba 5.nodaļā – bākas, zemūdens mantojuma objektus, aizsardzības būves; pieminējuši arī nemateriālā mantojuma objektus – folkloru, leģendas un dažādus pasākumus, kur paši ņēmuši dalību. Kopumā vietējo iedzīvotāju priekšstati lielā mērā sakrīt ar šajā darbā aprakstīto Kolkasraga ainavu.

Pārliecinoši lielākā daļa - 85% respondentu uzskata, ka Kolkasraga kultūrvēsturiskais mantojums ir īpašs (unikāls) (5.att. 1.pielikumā), tikpat daudz – 85% respondentu atbildējuši arī, ka viņi vēlas iegūt vairāk informācijas par Kolkasraga kultūrvēsturisko mantojumu (6.att. 1.pielikumā). Jautāti kādā veidā viņi vēlētos iegūt vairāk informācijas, visvairāk respondentu dod priekšroku informācijas stendiem un maršrutiem dabā, kam seko digitālie informācijas nesēji, piem., mājas lapas, mobilās aplikācijas, publikācijas internetā utml. Apmēram puse respondentu – 15, atbalsta arī ekspozīcijas vai izstādes slēgtās telpās. 1 respondents ieteicis šobrīd popularitāti iemantojušo QR kodu izvietojšanu pie objektiem (7.att. 1.pielikumā).

Vairāk kā puse respondentu ir pārliecināti, ka vietējiem iedzīvotājiem ir ļoti liela - vai liela loma, attiecīgi 34 % un 31%, kultūras mantojuma saglabāšanā, 16 % uzskata, ka ir diezgan liela loma un tikpat – 16%, ka ir neliela loma (8.att. 1.pielikumā). Nedaudz vairāk kā puse – 55% respondentu arī paši ir gatavi līdzdarboties kultūras mantojuma saglabāšanā un pētīšanā, 33% ir šaubīgo, kas atbildējuši – nezinu, bet 12% - nevēlas ņemt dalību (9.att. 1.pielikumā). Gandrīz vienādās daļās ir to, kas vēlas vai nevēlas dalīties personiskajos pieredzējumos, notikumos, kas viņiem saistās ar Kolkasragu, attiecīgi – 52% un 48% (10.att.1.pielikums).

Noslēguma jautājumā (11.jaut.) respondenti tika aicināti brīvi paust savas domas par aptaujas tēmu. Vairāki respondenti izteikuši praktiskas idejas – izveidot nelielu muzeju Kolkasragā, atrast veidu, kā izmantot vecās armijas ēkas, iesaistīt skolēnus kultūrvēsturiskā mantojuma izpētē, veidot iedzimto iedzīvotāju ciltskokus. Daži pauduši personiskas sajūtas par iespēju dzīvot Kolkasraga tuvumā – „Esmu priecīga dzīvot Kolkasraga krastā”, „Es esmu laimīga, ka dzīvoju Kolkā”; vērojama arī nostalgija pēc laikiem, kad Kolkasraga vārdu nesa pats ciems - „(..) tik jauki skanēja pasta nodaļas nosaukums "Kolkasrags" un pasta zīmogs „Kolkasrags” bija īpašs” (skat. 11.jaut. atbildes 1.pielikumā).

Iedzīvotāju aptauja liecina par viņu interesi par Kolkasraga kultūrvēsturisko mantojumu, emocionālu saikni ar to, mantojuma vērtības apzināšanos, izpratni par iedzīvotāju lomu mantojuma saglabāšanā, vēlmi vairāk izzināt, gatavību līdzdarboties. Viņi atbalsta dažādas kultūras mantojuma prezentācijas iespējas, vairāk sliecoties uz prezentācijas veidiem dabā (maršrutiem) un digitāliem medijiem. Par to, ka vietējo iedzīvotāju loma pašu dzīvesvietas kultūra mantojuma saglabāšanā ir ļoti nozīmīga (un vairums aptaujāto to apzinās), pat izšķiroša, liecina kāda respondenta izteikums: „Neviens cits, kā mēs paši, savu dzimto novadu nepētīs, neizzinās. Paldies tiem cilvēkiem, kas to dara, ieguldot laiku un darbu”.

6.4. Priekšlikumi ainavas prezentācijai

3.1.nodaļā aplūkotojamos ekomuzeju vai ainavas muzeju piemēros vislielākā vērtība pievērsta ainavas prezentācijai dabā tematisku maršrutu veidā. Kolkasraga kultūrvēsturiskās ainavas izpēte identificējusi interpretējamus ainavas elementus un potenciālās tēmas ainavas interpretācijai. Šādu prezentācijas veidu ir ieinteresēti redzēt arī lielākā daļa aptaujāto iedzīvotāju.

Visskaidrāk iezīmējas transporta ainavas interpretācijas iespējas dabā, to skaitā zemūdens objektu. Transporta ainavas vienotnē (1.,2.att. 3.pielikumā) redzams, ka

transporta ainavas elementi, tai skaitā zemūdens mantojuma objekti, koncentrējušies Rīgas jūras līča pusē no Tautas nama līdz Kolkasragam ar Kolkas jūras bāku pašā „galotnē”. Visbiežāk vietējo iedzīvotāju pastaigu maršruts vijas tieši gar Rīgas jūras līča krastu no ciema uz Kolkasragu, tāpēc varētu teikt, ka šis maršruts dabā jau ir „iezīmēts”. Par materiālu interpretācijai var kalpot 1625.gada kuģu avārija, Kolkas bāku vēsture, kā krasta tā jūras, kā arī krastā izskalotie vraki. Autore iesaka maršrutu dēvēt par *Vētru taku* un kultūrvēsturiskajiem aspektiem pievienot dabas faktoru - vētru, kas bijusi gan par iemeslu kuģu katastrofām šajā krastā, gan arī tam, ka Kolkasrags zaudējis savas zemes un turpina to darīt joprojām. Iespaidīgu skatu atklāj vēja un ūdens ietekmē liedagā sagāztie koki.

Zemūdens mantojuma prezentācijā arvien lielāku lomu ieņem digitālie mēdiji, tādā veidā aizstājot objekta apmeklējumu klātienē, kas daudzkārt ir grūti realizējama un pat nevēlama aktivitāte. Arī Kolkasraga zemūdens ainavai piemīt potenciāls tikt digitalizētai. Visvairāk liecību ir par pieminēto 1625.gada notikumu. Vēsturiskais fons un notikuma lielais vēriens – Zviedrijas Karaliskās flotes 10 kuģu vienlaicīga bojāeja mājupceļā no Rīgas uz Stokholmu, visticamāk pielādētu ar kara laupījumu, padara šo notikumu īpaši atraktīvu. Katastrofas apstākļi ir aprakstīti flotes admirāļa Fleminga vēstulē.¹⁴⁵ Zināms, ka karaflotes kuģi bija vizuāli izteismīgi, grezni rotāti. Šis precedents ir īpaši pateicīgs materiāls ainavas vizualizācijai 3D formātā un būtu realizējams sadarbojoties ar zviedru un igauņu speciālistiem, kas šo notikumu jau ir pētījuši. Vizualizāciju iespējams izmantot kā aplikāciju planšetdatorā, kā digitālu eksponātu ekspozīciju zālē un interneta mājas lapā.

Diezgan daudz vizuālā materiāla ir par Kolkas vraku I. Autorei zināms, ka Zemūdens kultūrvēsturiskā mantojuma asociācijas rīcībā ir pašu filmēts video ieraksts – zemūdens ainava - vizuālā un skaņas, var teikt – vietas atmosfēras vizualizācija. Materiāls ir piemērots publicēšanai interneta vietnē (protams, ar autoru piekrišanu). Ticams, ka VKPAI rīcībā ir vēl citi materiāli par konkrēto vraku, jo šī iestāde bija vraka apsekojuma pasūtītājs. Šī zemūdens objekta prezentācijai piemērota būtu interneta vietnes izveide, kurā publicēt visus pieejamos materiālus. Kultūrvēsturiskā mantojuma prezentāciju digitālā veidā atbalsta arī aptaujātie vietējie iedzīvotāji.

Iespēja vrakus apskatīt ienirstot, Kolkasraga apkārtnē amatieriem diez vai būtu īpaši aizraujošs piedzīvojums, jo tas, ko ieraudzīs nelietpratējs, būs vien dažī „koka gabali”, kā arī redzamība zem ūdens visbiežāk šajā apkārtnē ir slikta.

Ekspozīciju centrā, ja tāds tiktu izveidots, dažādu tēmu prezentācijas iespējas ekspozīcijās un īslaicīgās izstādēs ir daudzveidīgas. Kā interesantu tēmu eksponēšanai

---

¹⁴⁵ Mäss, Vello. On the disaster of ten Swedish warships ... 1995. Pp. 199 - 203

autore saskata Kolkasraga un bāku attēlojumu senajās kartēs, tai skaitā vietvārdu kalamburus, piem., *Toma deguns vai Baznīcas rags* jeb *Kolkasraga ainava viduslaikos*. Protams, autentiskus priekšmetus – kartes, šajā gadījumā iegūt nav iespējams, tās var būt tikai fiziskas vai digitālas kopijas. Šāda tēma īpaši interesanta varētu būt vietējiem iedzīvotājiem, jo nekad vēl apskatei nav eksponēta. Tā var būt gan kā fiziskā telpā izvietota ekspozīcija vai izstāde, gan arī virtuāla.

Tāpat autorei eksponēšanas vērtā šķiet tēma par Kolkasraga iedzīvotāju sadarbību ar tuvējo igauņu salu iedzīvotājiem. Tā īpaši spilgti ataino piekrastes dzīves raksturu un to, kā cilvēki radoši izmantojuši ģeogrāfiskās priekšrocības, kaut arī ne vienmēr likumīgi. Šīs tēmas sakarā būtu vērts pameklēt vietējo iedzīvotāju saglabātās fotoliecības, jo igauņu salu iedzīvotāji 20.gs. sākumā Kolkas ciemā un citos Lībiešu krasta ciemos nebija retums.

Resursu ainavas elementi – teika par velna darbībām pie Kolkasraga varētu tikt integrēta Kurzemes krasta un igauņu salu iedzīvotāju sakaru eksponēšanā, kā nekā, velns arī saskatīja šī ģeogrāfiskā stāvokļa izmantošanas iespējas. Turklāt Irbes šauruma igauņiski lietotā vietvārda sakne norāda uz kopīgu pirmavotu – somugru valodu.

Kolkasrags pasaules lielvaru krustcelēs būtu iespējama ekspozīcijas nosaukums aizsardzības ainavas eksponēšanai. Kolkasragu tieši skāruši vai visi lielvalstu konflikti cīņā par ietekmi Baltijas jūrā, kā arī tas bijis aukstā kara liecinieks. Un viss tā ģeogrāfiskā stāvokļa dēļ – jūras vārti ieejai Rīgas jūras līcī. Eksponējamie priekšmeti šajā gadījumā ir fotogrāfijas, avīzraksti, cilvēku atmiņas, ja rūpīgāk pameklētu – arī varas iestāžu izdoti dokumenti, un, protams, „dzīvie” liecinieki – bākas un to drupas, šobrīd vēl arī padomju laikā celtās robežapsardzes daļas pussagruvušās ēkas. Tēmu iespējams eksponēt kā telpās tā brīvā dabā, piem., bēdīgais „virsnieku namiņa” atlikušo ārsienu fons (34.att. 2.pielikumā) būtu tam piemērota vieta. Šī tēma likusies aktuāla arī Kolkasraga apsaimniekotājam, kas aukstā kara tematikai veltītu stendu Kolkasragā izvietojis jau šobrīd (35.att. 2.pielikumā).

Ļoti daudz ziņu par notikumiem pie Kolkasraga atrodams visu laiku presē. Visbiežāk tā piemin bāku gan sakarā ar kuģu nelaimēm, gan arī kā pašu par sevi. Tā raksta par karadarbību un krasta noskalošanās procesiem. Presē publicēto rakstu apkopošana un digitalizēšana būtu svētīgs darbs, kas varētu rosināt jauniem pētījumiem. Daļu digitalizēto materiālu, ievērojot autortiesības, iespējams publicēt internetā.

Estētiskās ainavas īpaši skaistos skatupunktus vērts iezīmēt dabā, lai vērstu apmeklētāju uzmanību uz tiem, papildus sniedzot informāciju par redzamajiem objektiem. Skatu rāmīšu novietošana vidē, atklājot skaistus ainavas skatus, vairs nav nekāds retums, tāpēc nepretendē uz oriģinālu ideju. Taču skatu rāmīšus varētu nodēvēt par televizoriem,

kas norādītu uz to, ka „bilde” ir kustīga ar atbilstošu „programmu”, piem., *Zvejnieku vēstis* vai *Kolkasraga vakara programma*, kas pirmajā gadījumā vērstu uzmanību uz Kolkasraga rietumu pusē notiekošo zvejnieku rosību izejot selgā vai nākot malā, kā arī skaistajiem saulrietiem aiz zvejnieku laivām, bet otrajā gadījumā – uz pasažieru prāmja kustību Kolkasragā, kas katru vakaru saulrietā (vasaras sezonā) aizslīd garām Kolkas bācai, paverot romantisku skatu. Pirmajā gadījumā „programmai” būtu neregulārs un iepriekš neparedzams „raidlaiks”, bet otrajā - ļoti konkrēts. Izvēlētais piesaistes „atribūts” - televizors, kā patērētāju sabiedrības kulta priekšmets, runā tai saprotamā valodā un pievērš uzmanību lietām, kurām iespējams citos apstākļos cilvēks paietu garām. Pie televizora ekrāna būtu izvietojama papildus informācija, kas atspoguļotu ainavas kultūrvēsturiskos aspektus.

Jaunāko laiku radītie relikti Kolkasraga ainavā - rekreācijas būves, pašas par sevi ir radītas, lai vērotu ainavu vai palīdzētu apmierināt to cilvēku ikdienas vajadzības, kas Kolkasraga ainavu vēro. Tādas ir pirmajā gadījumā kempinga mājiņas, skatu tornis, arī pirts, otrajā - apmeklētāju namiņš, kafejnīca. Šīs ainavas kontekstā nav vēsturiskā uzslāņojuma, ko būtu vērts eksponēt; tā ir dzīvā ainava, kuru izmanto šodienas cilvēks tām vajadzībām, kādām tā radīta. Tāpat cilvēki izmanto piemiņas objektus – pieminekli Jūras paņemtēm un, tā saukto, Valdemāra solu (akmeni) savām rituālajām vajadzībām.

Šajā nodaļā sniegtie priekšlikumi parāda, ka pastāv daudzveidīgas iespējas Kolkasraga ainavas prezentācijai kā *in situ*, tā *ex situ*, izmantojot gan klasiskus mēdijus, gan inovatīvus. Katrs no ainavas veidiem un tās elementiem var tikt prezentēts tam piemērotā veidā.

NOBEIGUMS

Šī pētījuma mērķis bija analizēt Kolkasraga ainavas kultūrvēsturiskos aspektus un piedāvāt priekšlikumus ainavas muzealizācijai, lai to saglabātu un padarītu pieejamāku Kolkasraga apmeklētājiem.

Ainava mūsdienu izpratnē, kā to definē Eiropas Ainavu konvencija, tiecas ainavu saskatīt kā subjektīvu, katra cilvēka individuālās uztveres atspulgu. Tā izceļ ainavas kultūras un sociālo nozīmi, cilvēka un dabas mijiedarbi. Šīs definīcijas izpratnē ainava var tikt attiecināta gan uz sauszemes, gan jūras teritorijām.

Novatorisku pieeju jūras piekrastes kultūrainavas pētīšanā pagājušā gadsimta otrajā pusē ieviesa zviedru zemūdens arheologs Kristers Vesterdāls, savienojot kultūras mantojuma paliekas zem ūdens un krastā, apzīmējot to ar jēdzienu ‘maritime cultural landscape’. Šī jēdziena izpratnē, viņš ainavu iedalīja pēc tās izmantošanas veida – transporta, aizsardzības, ekonomiskā, resursu, sakrālā vai rituālā ainava un tā ir gan sauszemes daļa, gan ūdens.

Kultūras mantojuma saglabāšanā arvien lielāka nozīme tiek piešķirta vietai, kurā mantojums atrodas. Kultūrainavu aizsardzības pieeja ir efektīvāka par atsevišķu objektu aizsardzību, jo to saglabāšanai autentiskā vidē ir lielāka vērtība.

Muzeju attīstības tendences norāda uz muzeju telpas izplešanos ārpus muzeja sienām – ainavā. Žorža Anrī Rivjēra un Iga de Varīna 1970-to gadu vidū ieviestais jēdziens – ekomuzejs, ieguvis plašu atsaucību alternatīvi domājošu muzeju speciālistu vidū, kas uzskata, ka apkārtējā vide pati par sevi ir muzejs un kopiena, kurā tas atrodas ir šī muzeja īstais saimnieks. Šāda pieeja muzeja priekšmetus cenšas saglabāt un eksponēt to atrašanās vietās, izmantojot *in situ* pieeju. Šo muzealizācijas veidu bieži vien papildina dokumentācijas centri - digitālas kolekcijas. Tāpat šāda veida muzejiem rūp pētnieciskais un izglītojošais darbs, kas tiek veikts sadarbībā ar vietējo kopienu.

Arī zemūdens kultūras mantojuma saglabāšanā, ievērojot UNESCO Zemūdens kultūras mantojuma aizsardzības konvencijas rekomendācijas, iespēju robežās tiek piemērota *in situ* pieeja un prezentācijā bieži vien tiek izmantoti digitālie mediji – mājas lapas, datorsimulācijas, elektroniskas datu bāzes u.c., kas padara šo mantojuma daļu pieejamu plašai sabiedrībai.

Kolkasraga kultūrvēsturiskās ainavas izpēte parādījusi, ka Kolkasraga ainavā ir daudzveidīgs kultūrvēsturiskais mantojums - sastopami daudz un dažādi ainavas tipi - transporta, aizsardzības, sakrālā, resursu, rekreācijas, ekonomiskā un estētiskā ainava,

turklāt liela daļa no ainavas ikdienā nav redzama – tā vai nu fiziski atrodas zem ūdens (kuģu vraki) vai arī tā ir netaustāma – dzīvo cilvēku atmiņās vai uztverē. Kultūrslāņi Kolkasraga ainavā klājas kārtu kārtām, tā atspoguļojot varu, ideoloģiju un vērtību maiņu sabiedrībā. Šodien cilvēki ainavā turpina dzīvot savu dzīvi, izmantojot to sabiedrības pieprasītām nepieciešamībām.

Ekomuzeja vai teritorijas muzeja izveidei Kolkasraga ainavā ir labvēlīgi priekšnosacījumi – daudzi objekti atrodas dabas vidē - sākotnējā vai arheoloģiskā kontekstā, kā arī patrimonālā (Kolkas bāka, Kolkas vraks I), kas paver plašas iespējas *in situ* prezentācijai. Ir saskatāmi Kolkasraga mantojuma institucionalizācijas aizmetņi – no jūras izskaloto atradumu kolekcija, ko savākusi biedrība *Domesnes*. Kolkasraga ainavas dažādie tipi ir bagātīgs materiāls fragmentētai interpretācijai, prezentējot objektus izklaidus teritorijā.

Kolkasraga ainavas muzealitātes vērtējums apliecina, ka tai piemīt potenciāls tikt muzealizētai. Ainavas elementiem piemīt tādas īpašības kā unikalitāte, inovativitāte, tie ir plašāku vai pat globālu vēstures notikumu aculiecinieki; atsevišķi ainavas elementi ir romantikas oreola vai īpašas auras apvīti, līdz ar to īpaši pievilcīgi, citi demonstrē formu estētiku; lielākā daļa Kolkasraga ainavas elementu ir reprezentatīvi.

Kolkasraga kultūrvēsturiskās ainavas prezentācijai iespējams izmantot kā *in situ*, tā *ex situ* pieeju, kā arī digitalizāciju – dokumentēšanu. Identificētie objekti dabā iezīmē potenciālos pastaigu maršrutus un skatu vietas, nemateriālais mantojums - atmiņas un stāsti, kā arī dokumentārais mantojums ir izejmateriāls mantojuma prezentēšanai kā dabas vidē, tā ekspozīciju telpās, izmantojot dažādus medijus.

Veiktā aptauja apliecina vietējo iedzīvotāju interesi par Kolkasraga kultūras mantojumu un vēlmi to izzināt. Viņi labprāt vēlētos redzēt izzinošus pastaigu maršrutus dabā un pozitīvi skatās uz digitālo mediju izmantošanu kultūras mantojuma izzināšanā. Arī pret ekspozīciju zāles apmeklējumu lielākai daļai ir labvēlīga attieksme. Viņi sajūt lepnumu par savas dzīvesvietas kultūrvēsturisko mantojumu un ir gatavi iesaistīties tā apzināšanā. Kaut arī vietējie iedzīvotāji nav skaitliski lielākā Kolkasraga apmeklētāju grupa (vairāk ir vietējo un ārzemju tūristu), tomēr viņu viedoklis kultūras mantojuma saglabāšanā un prezentēšanā savas dzīves vietas apkārtnē ir nozīmīgs, jo tieši viņi ir šī mantojuma patiesie saimnieki un, ja viņi sajūt lepnumu par to, tad viņi ir priecīgi to izrādīt arī citiem.

Savulaik Kolkasrags bija apdzīvotās vietas galvenais „darba devējs”, jo kuģošanai Irbes jūras šaurumā tas bija pati bīstamākā vieta, tāpēc jau izsenis bija nepieciešams būvēt un uzturēt bākas, kas tolaik prasīja lielus cilvēkresursu ieguldījumus. Šodien bāka darbojas

pilnīgi automātiskā režīmā un tādā izpratnē kā senāk, „nenodarbina” nevienu vietējo iedzīvotāju, bet to, kas vēlas vērot šo estētisko dabas un cilvēku sadarbības rezultātu - Kolkasraga ainavu, ir ļoti daudz. Šādā izpratnē šī vieta jau „nodarbina” cilvēkus, kas sniedz dažādus pakalpojumus Kolkasraga apmeklētājiem. Dažādi Kolkasraga ainavas prezentācijas veidi, ņemot vērā vietas raksturu un nosacījumus, kā arī attīstības tendences muzeju jomā un izvēloties piemērotus mēdijus, apmeklētāju iespaidus Kolkasragā, varētu bagātināt kā emocionāli, tā intelektuāli.

Runājot par muzeja vietu sabiedrībā, viens no ekomuzeja idejas autoriem Igs de Varīns saka: „Nav jau svarīgi, kādu izkārtni muzejam pielikt, bet kā tas rezonē ar vietējo sabiedrību un atbalsta Jaunās muzeoloģijas principus par integrētu muzeju – muzeju priekš kopienas un vietas, kurā tas atrodas. Jaunais muzejs atšķiras no tradicionālā muzeja ar to, ka vairāk uzmanības pievērš teritorijai (videi vai vietai) un mantojumam nekā ēkai, vairāk kopienai nekā kolekcijai vai apmeklētājiem. Visbiežāk tā ir teritorija, kas izveido muzeju un bieži dod tam vārdu, kas izsaka vairāk nekā izkārtnē „ekomuzejs”. Nav iespējams radīt jaunā muzeja (vai ekomuzeja) modeli. Tas ir prāta stāvoklis, rosinot radošu, teritorijā balstītu procesu ...”¹⁴⁶. Šī darba autore viņam piekrīt.

---

¹⁴⁶ICOM. Museums of the world. ICOM news. No. 3, 2005. Pp. 6 – 7.

KOPSAVILKUMS

Par maģistra darba „Jūras piekrastes kultūrvēsturiskā ainava un tās muzealizācijas iespējas. Kolkasraga piemērs” izpētes objektu autore izvēlējusies ar savu identitāti cieši saistītu tēmu – jūras piekrastes kultūrainavu, par piemēru izmantojot ainavu savas dzīvesvietas apkārtnē.

Ainava ir pakļauta straujām izmaiņām, sabiedrībai attīstoties, bieži vien apzināti vai neapzināti iznīcinot kultūras vērtības. Kolkasraga ainava ir unikāla vērtība, bet pašreiz tās aizsardzība tiek realizēta caur dabas vērtību aizsardzību, nepietiekami izceļot tās kultūrvēsturiskās vērtības. Turklāt kultūras mantojuma pieejamība, ņemot vērā vietas bagāto kultūrvēsturi, informatīvā ziņā ir visai ierobežota. Viens no ainavas un kultūras mantojuma saglabāšanas veidiem ir muzealizācija.

Pētījuma mērķis ir analizēt Kolkasraga ainavas kultūrvēsturiskos aspektus un piedāvāt priekšlikumus ainavas muzealizācijai, lai to saglabātu un padarītu pieejamāku Kolkasraga apmeklētājiem.

Darba bāzi veido ainavas teorijas un ainavas pētīšanas pieeju un muzealizāciju teoriju apraksti. Ainavas teorija ietver ainavas izpratnes attīstību, ainavas definīcijas, ainavas likumdošanas aspektus un politiku. Par teorētisko pamatu jūras piekrastes kultūrainavas pētīšanā izvēlēta savulaik praktizējoša zemūdens arheologa, šobrīd Norvēģijas Zinātnes un Tehnoloģiju universitātes profesora Kristera Vesterdāla attīstītā pieeja jūras piekrastes kultūrainavas pētniecībā.

Muzealizācijas teorijas apskats ietver muzealizācijas jēdziena izpratni, muzealizācijas veidus un priekšmeta muzealitātes pazīmes. Apraksts īpaši pievēršas muzealizācijas *in situ* teorijai un mūsdienīgām muzeju praksēm, kā arī muzeju nozīmei vietas sajūtas radīšanā (*sense of place*). Autore izmantojusi tādu Eiropā pazīstamu muzeologu darbus kā Zbiņeks Stranskis, Fransuā Meress, Peterss van Menšs, Igs de Varīns, Žoržs Anrī Rivjērs, Deivis Peterss u.c., detalizētāk apskatot ‘ekomuzeja’ un ‘jaunās muzeoloģijas’ jēdzienus un ieviešanas prakses. Analizēti arī dažādu autoru definētie ekomuzeju kritēriji.

Lai iepazītos ar pastāvošajām teritorijas vai ainavas muzealizācijas praksēm, aplūkoti ekomuzeju piemēri pasaulē. Tā kā izvēlētās piemēra studijas – Kolkasraga ainava ietver arī zemūdens ainavu, tad iepazīti arī dažādu zemūdens mantojuma saglabāšanas prakses piemēri.

Ainavas saglabāšana un prezentācija ietver ne tikai muzeoloģisko principu īstenošanu, bet arī kultūras mantojuma saglabāšanas tiesiskos aspektus, tāpēc sniegts ieskats ar to saistītajos likumdošanas aktos.

Izvēlētā ainavas piemēra studijas veltītas Kolkasraga kultūrvēsturiskās ainavas izpētei. Šajā sakarā veiktas literatūras un vēstures avotu studijas, apzinot ainavas asociācijas, vēsturiskos faktus, vietvārdus un ainavas vizuālo izskatu dažādos laika periodos. Izmantotas senās kartes, novadpētnieku publikācijas, laikraksti, zinātniski raksti, fotogrāfijas no privātiem arhīviem, LVVA fondi u.c. Papildus tam veikts lauka pētījums, apsekojot objektus minētajā teritorijā un veicot aktuālo foto fiksāciju dabā. Ņemot par pamatu K.Vesterdāla attīstīto un autores adaptēto jūras piekrastes kultūrainavas iedalījumu, ainavas materiālie un nemateriālie elementi grupēti vienotnēs, atbilstoši katram ainavas tipam.

Argumentējošā darba daļā vērtētas Kolkasraga ainavas muzealizācijas iespējas izmantojot teorētiskajā daļā aprakstītos ekomuzeju kritērijus un priekšmetu muzealitātes pazīmes.

Iedvesmojoties no aplūkotajiem ainavas/ekomuzeju piemēriem un zemūdens mantojuma saglabāšanas un prezentācijas piemēriem, kā arī, ņemot vērā vietējo iedzīvotāju viedokli, darba rezultējošajā daļā tiek piedāvāti priekšlikumi Kolkasraga ainavas muzealizācijai.

Darba gaitā secināts, ka Kolkasraga ainava ir bagāta ar kultūras mantojuma objektiem – materiālām un nemateriālām liecībām, kurām piemīt muzealitātes pazīmes. To saglabāšana kā *in situ*, tā *ex situ*, kā arī – digitāli, ņemot vērā vietas raksturu un nosacījumus, kā arī attīstības tendences muzeju jomā, veicinās Kolkasraga ainavas saglabāšanu nākamajām paaudzēm un padarīs to informatīvi pieejamāku Kolkasraga apmeklētājiem.

THE MARITIME CULTURAL LANDSCAPE AND OPPORTUNITIES OF ITS MUSEALIZATION. THE CASE OF CAPE KOLKA

The Master paper studies theories of comprehension of landscape in general and of maritime cultural landscape particularly. The paper also studies theories of musealization and trends in this field, particularly turning attention to the theories of New museology and ecomuseums. To get a view of praxis in this field, the samples of ecomuseums and underwater heritage preservation are inspected.

Cape Kolka is commonly perceived as naturally formed object. That is very true, but since it is known for civilization, it has become a site of human history as well, creating physical objects consciously and unconsciously, and recording people's memories in the landscape. Using the theory of underwater archeologist Crister Westerdal the research examines the structure of maritime cultural landscape at Cape Kolka using the research methods like field studies, literature studies and studies of photo achieves, studies of ancient maps and toponym studies as well. The research finds Cape Kolka a place with a rich cultural heritage, both visible and invisible: architectural structures and people's memories living in the landscape; the landscape below and under water, which possesses a potential of musealization.

It is believed, that landscape is the most accessible type of cultural heritage, because it is everywhere. Even so, there exists informative accessibility, which in many cases is limited, at least for wide audience. From that point most of cultural heritage at Cape Kolka is still under limited accessibility and very little is under legal protection to be preserved for next generations. One of the solutions of the problem can be musealization of the cultural heritage. The paper examines possibilities of musealization of the landscape at Cape Kolka, using criterions of theories and finding out the locals opinion about the cultural heritage nearby them and suggests appropriate types of presentation of the landscape at Cape Kolka.

AVOTU UN LITERATŪRAS SARAKSTS

1. Aizmirstākā, bet savdabīgākā Latvijas novadā. *Rīts*. Nr. 241.1935, 2.sept. [autors – V.D.]
2. Babić, Darko. Experiences and (hidden) values of Ecomuseums. *Review paper, 2009*. Pieejams: <http://www.scribd.com/doc/160418958/D-Babic-Iskustva-i-Skrivene-Vrijednosti-Eko-Muzeja#scribd>
3. Bērziņa, Sintija. Centrālā statistikas pārvalde. Sarakste (e-pasts) 07.05.2015.
4. Boiko, Kersti. Ziemeļkurzemes piekrastes lībiešu ciemu vietvārdi. *Lībieši*. Rīga: Zinātne, 1994. 216.-226.lpp.
5. Bunkše, Edmunds Valdemārs. *Sirēnu balsis: Ģeogrāfija kā cilvēka erudīcija*. Rīga: Norden, 1998.
6. Cederlund, Carl Olof. What is Visualisation? *MoSS Newsletter 1/2004* Helsinki: The National Board of Antiquities. Pieejams: http://moss.nba.fi/download/moss_newsletter6.pdf
7. Cedrenius, Gunilla. *Symposium Collecting today for tomorrow. Criteria for the selection of museum objects and the current constraints that limit the selection*. Leiden, October 1984. Pp. 41 – 47. ICOFOM Study series 6. Pieejams: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icofom/pdf/ISS%2006%20%281983%29.pdf
8. Cekuls, Andris. *Latvijas bākas*. Rīga: a/s Capital, 2010.
9. Cekuls, Andris. Kolkas vraks – pirmais valsts aizsargājamais kultūras piemineklis zem ūdens. *Latvijas Jūrniecības gadagrāmata 2012*. Rīga: LJS, 2013. 326.-328.lpp.
10. Cimermanis, Saulvedis. Kolka mūsu gadsimta 20.-30.gados lībietes Irmas Fridrihsones skatījumā un daži dotumi par ciemu. *Līvlist Āigastrontōz. Lībiešu gadagrāmata 1998*. Mazirbe: Līvōd rānda, Līvō kultūr sidām, 1998. 33.-50.lpp.
11. Corsane, Gerard E., Davis, Peter S. Ecomuseology: a holistic and integrated model for safeguarding ‘spirit of place’ in the North East of England. *16th ICOMOS General Assembly and International Symposium: „Finding the spirit of place – between the tangible and the intangible”*, 29 sept – 4 oct 2008, Quebec, Canada. Pieejams: <http://openarchive.icomos.org/11/>
12. Council of Europe. A forward-looking convention: European landscapes for the 21st century. *Naturopa*. Nr.98 / 2002. Pp. 5 - 6.
13. Dabas aizsardzības pārvalde. *Slīteres Nacionālā parka dabas aizsardzības plāns 2010 – 2020*. Pieejams: http://www.daba.gov.lv/upload/File/DAPi_apstiprin/NP_Slitere-10.pdf
14. Dambergs, Pēteris. Kā radies Kolkasrags. (sast. Ernštreits, Valts) *Lībiešu dzejas izlase. Es viltīgāks par tevi, menca!* Rīga: Līvō kultūr sidām, 1998., 139.lpp.
15. Davis, Peter. Ecomuseums and sustainability in Italy, Japan and China: concept adaptation through implementation. Watson, Janell. (eds.) *Museum Revolutions: How Museums Change and are Changed. Proceedings of The Museum: A World Forum*. London, New York: Routledge, 2007. Pp.198 – 214.
16. Davis, Peter. *Ecomuseums: a sense of place*. London, New York: Continuum, 2011.
17. Davis, Peter; Corsane, Gerard. Communities, Heritage and New Cultural Landscapes. Ecomuseological approaches. (ed. Roe, Maggie; Taylor, Ken) *New Cultural Landscapes*. London&NY: Routledge, 2014. Pp. 164 – 190.

18. Dorn, E. *Die Starndhexe von Domesnäs und Anderes*. Rīga: Verlag von Jond&Polievsky, 1902.
19. Dundagas novada dome. Dundagas novada Kolkas pagasta teritorijas plānojums ar grozījumiem. Paskaidrojuma raksts, pieņemts 25.08.2010. Pieejams: <http://www.dundaga.lv/lv/pasvaldiba/planosanas-dokumenti/>
20. Dundagas novada dome. Sēdes protokols Nr.10. no 23.05.2013. Pieejams: <http://www.dundaga.lv/lv/pasvaldiba/sedes/>
21. Flatman, Joe. Places of Special Meaning: Westerdahl's Comet, „Agency”, and the Concept of the „Maritime Cultural Landscape”. *The Archeaology of Maritime Landscapes. When the Land meets the Sea*. (ed. Ben Ford) US: Springer, 2011. Pp. 311 – 329.
22. Hudson, Kenneth. Ecomuseums become more realistic. *Nordisk Museologi* 1996-2. Pp. 11 – 19.
23. ICOM. Museums of the world. *ICOM news*. No. 3, 2005. p. 6 – 7.
24. Jaunākās ziņas. No Kolkasraga [anonīms]. *Mājas Viesis* Nr.42., 1878.g. 21.okt. 1.lpp.
25. Jūra draud noskalot Kolkas ragu [autors - U.]. *Latvijas Kareivis* Nr.206 (3393). 1931, 15.sept.
26. Kā kontrabandisti progresē. [autors – U.] *Latvijas Kareivis* Nr.13, 1925.g. 17.janv.
27. Kolkas koris. *Kolkasraga vēju dziesmas*. CD, 2008.
28. Latvijas Radio. *Raidījums Labrīt*. Intervija ar Ēriku Tomsonu. 2015, 28.marts. 9:06
29. Laumane, Benita. *Zeme, jūra, zvejvietas. Zvejniecības leksika jūras piekrastē*. Rīga: LZA Literatūras, folkloras un mākslas institūts, 1996.
30. LNVM ZAE 4612/1 dok. 431. Annas Staltes stāstījums par Kolku, 1943.
31. LR Saeima. Likums *Par Eiropas ainavu konvenciju*, pieņemts 29.03.2007. Pieejams <http://www.likumi.lv/doc.php?id=156001>
32. LR Saeima. Likums *Par kultūras pieminekļu aizsardzību*, pieņemts 12.02.1992. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=72551>
33. LVVA (Latvijas valsts vēstures arhīvs) 1684.f. 1.apr. 436.lieta. Jūras hidrogrāfiskā dienesta vēstule Tirdzniecības un rūpniecības ministra kungam, 105.lpp.
34. Maggi, Maurizio; Falletti, Vittorio. *Ecomuseums in Europe. What they are and what they can be*. Working paper n. 137, 2000, Piemonte, Italy. Pieejams: <http://www.digibess.it/fedora/repository/openbess:TO082-01535>
35. Mäss, Vello. On the disaster of ten Swedish warships wrecked at Cape Domesnäs in 1625. Archeology East and West of the Baltic. *Papers from the second Estonian-Swedish Archeological symposium Sigtuna, May 1991*. Stockholm. 1995. Pp.199-203.
36. Menšs, Peters. Annual Conference 1990: *Museology and the environment. Symposium Museology and the Environment.. Oktober 1990, Zambia Basic papers*. ICOFOM study series 17. Pieejams: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icofom/pdf/ISS%2017%20%281990%29.pdf
37. Meress, Fransuā. Pasaules muzealizēšana. *Muzejs mūsdienu sabiedrībā. Baltijas muzeoloģijas skolas raksti 2004-2008*, Rīga: Muzeju valsts pārvalde, 2008.

38. Ministru kabinets. MK noteikumi Nr.235, izdoti 20.06.1996. *Īpaši aizsargājamās kultūrvēsturiskās teritorijas „Abavas ieleja” nolikums*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=63974>
39. Ministru kabinets. MK noteikumi Nr. 747., izdoti 26.08.2003. *Par kultūras pieminekļu uzskaiti, aizsardzību, izmantošanu, restaurāciju un vidi degradējoša objekta statusa piešķiršanu*. Pieejams: <http://likumi.lv/doc.php?id=78458>
40. Mūsu desants pie Kolkasraga [anonīms]. *Rīgas Ziņas* Nr.286. 1915, 14.(27.) okt.
41. Mūsu senatnes pieminekļu vērtība [anonīms]. *Latvijas Kareivis* Nr.126. 1927, 9.jūn.
42. Pope, Arvis. *Zvaigznes krastā: Pa jūras bāku vēstures lappusēm*. Rīga: Zinātne, 1985.
43. Pullats, Raimo; Pullats, Risto; Urtāns, Aigars. *Spirta jūra. Kontrabanda Baltijas jūrā starp diviem pasaules kariem*. Rīga: Zinātne, 2012.
44. Purns, K., Robežnieks, K. Valdības iestāžu paziņojumi. Paziņojumi jūrniekiem. *Valdības Vēstnesis* Nr. 34. 1924, 11.feb. 8.lpp.
45. Rains, Voldemārs. Kuģa vraka izrakumi pie Kolkasraga. *Arheologu pētījumi Latvijā 1998.un 1999.gadā*. Rīga: LVI apgāds, 2000. 333. - 336.lpp.
46. Riviére, Georges Henri. The ecomuseum - an evolutive defination. *Museum. Nr. 148*. 1985. Pp. 182 – 183.
47. Scheiner, Tereza. Museums and culturl heritage: alternatives and and limits of action. *Museology and the environment. Basic papers of Symposium*. Uvingstone-Mfuwe, Zambia, Okt. 1990. ICOM, 1990. Pp. 77 - 87. Pieejams: http://network.icom.museum/fileadmin/user_upload/minisites/icofom/pdf/ISS%2017%20%281990%29.pdf
48. [Sludinājums par tvaikoni Karlsborg] *Jūrnieks* Nr. 17. 1912, 25.apr. 4.lpp.
49. Stiebriņš, L.*Enciklopēdija Latvijas daba*. Rīga: Latvijas enciklopēdija 3.sēj., 1995., 54.lpp.
50. Stranskis, Zbiņeks. *Ievads muzeoloģijā*. Rīga: Latvijas muzeju asociācija, 1996.
51. Stūre, Inese. *Kultūras un dabas mantojuma aizsardzība un plānošana*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2004.
52. Swedish nacional maritime museums. *RUTILUS. Strategies for a Sustainable Development of the Underwater Cultural Heritage in the Baltic Sea Region, 2006*. Pieejams: http://mg.kpd.lt/users/www/uploaded/The%20Rutilus%20report%202006_1.pdf
53. Šaitere, Tekla. Improvizē akmenī. *Diena* 26.07.2004. Pieejams <http://www.diena.lv/arhivs/improvize-akmeni-12079034>
54. Šērers, Martins. Lietas + Idejas + Muzealizācija = Mantojums. Muzeoloģiskā pieeja. *Muzejs mūsdienu sabiedrībā – 2. Baltijas muzeoloģijas skolas raksti 2009 – 2013*. Rīga: Baltijas muzeoloģijas veicināšanas biedrība, 2014. 104. - 110.lpp.
55. Šuvcāne, Baiba. *Senais lībiešu ciems Kolka*. Rīga: Jumava. 2010.
56. Šuvcāne, Baiba (sast.). *Lībiešu krasta stāsti*. Rīga: Jumava, 2012.
57. Šuvcāne, Valda Marija. *Lībiešu folklorā*. Rīga: Jumava, 2003.
58. Švābe A., Būmanis A., Dišlers K. *Latviešu konversācijas vārdnīca 16.sēj*. Rīga: A.Gulbja apgādībā 2003 (1937-1938)
59. Švābe A., Būmanis A., Dišlers K. *Latviešu konversācijas vārdnīca 9.sēj*. Rīga: A.Gulbja apgādībā 2001 (1933-1934).

60. UNESCO. *Information brochure on Convention on the protection of the underwater cultural heritage*, 2001. Pieejams: http://www.unesco.org/culture/underwater/infokit_en/
61. UNESCO. *The Convention of the protection of the underwater cultural heritage*. 2001. Pieejams: <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/2001-convention/>
62. Urtāns, Juris. Par Latvijas jūras dibena kultūrainavu. *Kultūrvēstures avoti un Latvijas ainava*. (sast. S. Cimermanis). Rīga: Latvijas Zinātņu akadēmijas Vēstis, 2011. 200.-209.lpp.
63. Urtāns Juris, Rains Voldemārs. Beneath the Baltic – underwater archaeological research. Latvia. *Treasures of the Baltic Sea. A hidden wealth of culture*. Stockholm: Swedish Maritime museum, 2003. Pp. 103 - 111.
64. Vaidahers, Frīdrihs. *Īsais kurss muzeoloģijā*. Vīne, Ķelne, Veimāra: Böhlau Verlag, 2009.
65. Varine, Hugues. Ecomuseum or Community Museum? 25 Years of Applied Research in Museology and Development. *Nordisk Museologi*. 1996 – 2. Pp. 21 – 26.
66. Veldre, Vilis. *Dzīve pie jūras*. Rīga: Latvijas Kultūras fonds, 1991 (1938).
67. VKPAI PDC arhīvs. Oriģināls: ЦГАБМФ СССР, ф . 970, оп. 1. дело 486. лист 84.
68. VKPAI vēstule Kolkas pagasta pārvaldei. 06.10. 2010. Nr. 15.1 – 02/177.
69. Viesu māja *Ūši*. Viesu grāmatas ieraksti 2004 – 2009.
70. Westerdahl, Christer. The maritime cultural landscape revisited. *The archaeology of maritime landscapes. When the Land meets the Sea*. (ed. Ben Ford) US: Springer, 2011. Pp. 331 - 334.
71. Westerdahl, Christer. The maritime cultural landscape. *The International Journal of Nautical Archaeology* 1992, 21.1:5-14 Pieejams: <http://www.sonoma.edu/users/p/purser/Anth590/maritime%20westerdahl.pdf>
72. Zalsters, Arturs. „Toma nāss” sāk atdot nolaupīto. *Jūras Vēstis* Nr. 17/ 1992, sept.
73. Zalsters, Arturs Eižens. *Kolkasragā 1625.gada 21.septembrī*. Jūrmalas pilsētas muzejs, 1997. JPM inv. Nr. 1475.
74. Zariņa, Anita. Ainavas koncepcijas sākotne Latvijā. *Ģeogrāfija. Ģeoloģija. Vides zinātne: Referātu tēzes*. Rīga: Latvijas Universitāte, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2005, 101.- 104.lpp.

Elektroniskie resursi

75. Appena, Ināra. Rīga pirms bīskapa Alberta. Pieejams: <http://www.muzeji.lv/lv/museums/latvia-architecture-museum/2013/riga-pirms-biskapa-alberta/>
76. Biedrība *Domesnes*. Pieejams: http://domesnes.lv/par_mums.html
77. B.S.A.C. Hull Branch. Pieejams: <http://www.bsac14.org.uk/helsinki.html>
78. Dundagas novada pašvaldība. Novads. Iedzīvotāji. www.dundaga.lv Pieejams: <http://www.dundaga.lv/lv/novads/iedzivotaji/>
79. *Eric Nordevall*. Pieejams: <http://www.ericnordevall.se/en/>
80. *Flodden 1513* Ecomuseum. Pieejams: <http://www.flodden1513.com/index.php/site/index2>

81. Kolkas pagasta pārvalde. Iedzīvotāji. www.kolka.lv Pieejams: http://www.kolka.lv/?page_id=71
82. Kolkasrags, SIA. Pieejams: <http://www.kolkasrags.lv/lv>
83. Latgales reģionālā televīzija. *Ludzas pilskalns trīs dimensijās*. Pieejams: <http://www.lsm.lv/lv/raksts/kulturpolitika/kultura/ludzas-pilskalns-triis-dimensijas.a84172/>
84. National Board of Antiquities. Pieejams: http://www.nba.fi/en/cultural_environment/archaeological_heritage/research/wreck_finds/gustav_adolf
85. *Staffin* Ecomuseum Ceumannan. Pieejams: <http://www.skyecomuseum.co.uk/ecomuseum-map.php>
86. University of Aberdeen. *Landscapes beyond land: new ethnographies of landscape and environment. A seminar series*. Pieejams: <http://www.abdn.ac.uk/anthropology/landscapeseminars.shtml>
87. VKPAI. *Kolkas vraks iekļauts valsts aizsargājamo kultūras pieminekļu sarakstā*. Pieejams: http://www.mantojums.lv/?cat=589&lang=lv&fulltext_id=6836
88. Vjos&Aaos ecomuseum. Pieejams: <http://www.ecomuseum.eu/pindos-ecomuseum>
89. WorldNet explanatory dictionary. Pieejams: <http://www.wordnet-online.com/maritime.shtml>

PIELIKUMU SARAKSTS

1.pielikums. Iedzīvotāju aptaujas anketa un tās rezultāti.....	81
Iedzīvotāju aptaujas anketa.....	83
Respondentu atbildes uz anketas 3.jautājumu.....	83
Respondentu atbildes uz anketas 4.jautājumu.....	84
Respondentu atbildes uz anketas 11.jautājumu.....	85
1.attēls. 1.jaut. „Vai jūs interesē jūsu dzīvesvietas kultūrvēsture?” atbilžu diagramma.....	86
2.attēls. 2.jaut.”Vai jūs savā brīvajā laikā ejat pastaigās uz Kolkasragu?” atbilžu diagramma.....	86
3.attēls. 3.jaut. „Ar ko jums asociējas Kolkasraga kultūrvēsturiskā ainava/ Kolkasraga kultūrvēsturiskais mantojums?” atbilžu diagramma.....	86
4.attēls. 4.jaut. „Nosauciet, kādus kultūras mantojuma objektus Kolkasragā jūs zināt” atbilžu diagramma.....	87
5.attēls. 5.jaut. „Vai jūs uzskatāt, ka Kolkasraga kultūrvēsturiskais mantojums ir (īpašs) unikāls?” atbilžu diagramma.....	87
6.attēls. 6.jaut. „Vai jūs vēlētos iegūt vairāk informācijas par Kolkasraga kultūrvēsturisko mantojumu?” atbilžu diagramma.....	87
7.attēls. 7.jaut. „Ja, jā kādā veidā (jūs vēlētos iegūt vairāk informācijas par Kolkasraga kultūrvēsturisko mantojumu)?” atbilžu diagramma.....	88
8.attēls. 8.jaut. „Jūsaprāt, kāda ir vietējo iedzīvotāju loma kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā savā apkārtnē?” atbilžu diagramma.....	88
9.attēls. 9.jaut. „Vai jūs pats vēlētos piedalīties kultūrvēsturiskā matojuma pētīšanā un saglabāšanā?” atbilžu diagramma.....	88
10.attēls. 10.jaut. „Vai jūs pats vēlētos dalīties personiskajos pieredzējumos, notikumos, kas jums saistās ar Kolkasragu?” atbilžu diagramma.....	89
11.attēls. Respondentu vecuma struktūra.....	89
2.pielikums. Fotogrāfijas un attēli	90
1.attēls. Kolkas bāka uz mākslīgās salas jūrā (foto: Andris Biedriņš, 2014).....	90

2.attēls. Barnikela kartes fragments 1747.g.(avots: LNB digitālo karšu bibliotēka).....	90
3.attēls. Ā.Grota Kurzemes – Zemgales kartes fragments (avots: LNB digitālo karšu kolekcija).....	91
4.attēls. Kolkas krasta bākas. A.Pecolds 1846. (orģ. glabājas Krievijas Ģeogrāfijas biedrības arhīvā Sanktpēterburgā, KGB 116.f., 1.apr., 61.1., 7.zīm.).....	91
5.attēls. Kolkasraga krasta līnijas izmaiņas 1890 -1981 (oriģināls glabājas LNB, 20.f.).....	92
6.attēls. Skats uz robežapsardzes posteņa ēkām Kolkasragā, priekšplānā vētras izskalotais „malkas jancis”, 1996.g. (avots: Latvijas jūrniecības gadagrāmata 2007, 427.lpp.).....	92
7.attēls. Skats uz noskalotās robežapsardzes posteņa ēkas drupām Kolkasragā, 2002.g. (avots: Dž. Marinskas personīgais fotoarhīvs).....	93
8.attēls. Kolkas krasta bākas drupas (foto: Dž.Marinska, 2013).....	93
9.attēls. Kolkas bākas komplekss 1937.g. (avots: www.zudusilatvija.lv).....	94
10.attēls. Krasta bākas drupas un izpostītā uzrauga māja pēc 1.Pasaules kara. (avots: LVVA, 1684.f., 1.apr., 329.l., 24.lpp., 1.att.).....	94
11.attēls. Kolkas krasta bākas drupas 1917.g. (avots: www.zudusilatvija.lv).....	95
12.att.Uzarts liegags – slēgtās zonas ainavas skats (foto: Dž. Marinskas personīgais arhīvs).....	96
13.attēls. Kāpa Kolkasraga rietumu pusē (foto: Dž. Marinska, 2012).....	96
14.attēls.Kolkas jauniešu grupa pie Kolkas jūras bākas ziemā 1950-tajos gados (avots: Dž.Marinskas personīgais arhīvs).....	97
15.attēls. Fragments no Dankerta kartes, Livonija 1696.g. (avots: LNB digitālo karšu kolekcija).....	97
16.attēls. Fragments no Ā.Grota Kurzemes - Zemgales kartes 1770.g. (avots: LNB digitālo karšu kolekcija).....	98
17.attēls. Kultūras piemineklis Kolkas vraks I, zīmējums (avots: www.daiving.lv).....	98
18.attēls. Kuģa vraka fragments Kolkas jūrmalā (foto: Dž. Marinska, 2010).....	99
19.attēls.Kuģa vraks kāpās pie Kolkasraga (foto: Dž. Marinska, 2014)	99

20.attēls. Kuģa vraks (dom. 5) jūrā Kolkas pludmales daļā 2014.g. (avots: www.domesnes.lv).....	100
21.att. Kuģa vraks (dom.4) jūrā Kolkas pludmales daļā 2014.gada vasarā (avots: www.domesnes.lv).....	100
22.attēls. Skatu tornis Kolkasragā (foto: Dž.Marinska, 2014).....	101
23.attēls. Apmeklētāju namiņš Kolkasragā (foto: Dž. Marinska, 2011).....	101
24.attēls. Āra kafejnīca Kolkasragā (foto: Dž.Marinska, 2011).....	101
25 ¹ .attēls. Kempinga mājiņas – mucas uz kāpas Kolkasragā (foto: Dž. Maroinska, 2013)	102
25. ² attēls. Skats no kempinga mājiņas uz jūru (foto: Dž.Marinska, 2013).....	102
26.attēls. Mobilā pirts pie Kolkasraga (foto: Dž. Marinska, 2014).....	102
27.attēls. Zvejnieku laivas Kolkas valgumā (foto: Lauri Ketunens, 1920; avots: www.nba.fi).....	102
28.attēls. Zvejnieku laivas saulrietā pie Kolkasraga (foto:Dž.Marinska, 2011)...	103
29.attēls. Saulrieta vērošana Kolkasragā no vecās bākas drupām (foto: Dž.Marinska, 2011).....	103
30.attēls. Tēlnieka V.Titāna <i>Zilā saule</i> Kolkasragā (avots: www.geolocation.ws).....	104
31.att. Valdemāra sols. Sola pamatā <i>Zilās saules</i> akmens balsti (foto: G.Oškalna, 2011).....	104
32.attēls. Piemineklis <i>Jūras paņēmtiem</i> , autors Ģ.Burvis (foto: L.Landmane, 2009).....	105
33.attēls. Skats uz kāpu rietumos no Kolkasraga (foto: Dž.Marinska, 2013).....	105
34.attēls. Virsnieku namiņa pārpalikušās ārsienas Kolkasraga liedagā (foto: Dž.Marinska, 2015).....	106
35.attēls. Stends „Padomju laiki Kurzemes piekrastē” Kolkasragā (foto: Dž.Marinska, 2015).....	106
3.pielikums. Ainavas vienotnes.....	107
1.attēls. Transporta ainavas vienotne 1.daļa.....	107
2.attēls. Transporta ainavas vienotne 2.daļa.....	107

3.attēls. Aizsardzības ainavas vienotne 1.daļa.....	108
4.attēls. Aizsardzības ainavas vienotne 2.daļa.....	108
5.attēls. Sakrālās (piemiņas ainavas) vienotne.....	109
6.attēls. Ekonomiskās ainavas vienotne.....	109
7.attēls. Rekreācijas ainavas vienotne.....	110
8.attēls. Estētiskās ainavas vienotne.....	110
9.attēls. Resursu ainavas vienotne.....	111
10.attēls. Vienotne „Ceļi ainavā”.....	111
4.pielikums. Kolkasraga ģeogrāfiskā karte.....	112
1.attēls. Ģeogrāfiskais ainavas elementu novietojums Kolkasragā.....	112

PIELIKUMI

1.pielikums. Iedzīvotāju aptaujas anketa un tās rezultāti

Labdien! Mani sauc Dženeta Marinska, esmu Latvijas Kultūras akadēmijas apakšprogrammas „Muzeji un kultūras mantojums” studente. Sava maģistra darba ietvaros veicu pētījumu par Kolkasraga kultūrvēsturisko mantojumu. Būšu pateicīga, ja varēsiet veltīt nedaudz sava laika, lai atbildētu uz anketas jautājumiem. Jūsu atbildes palīdzēs sniegt ieteikumus Kolkasraga kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā un attīstībā. Jau iepriekš pateicos par sadarbību!

Anketai ir anonīms raksturs, apkopotie dati tiks izmantoti vienīgi maģistra darba pētījuma vajadzībām un tikai vispārinātā veidā.

1. Vai jums interesē jūsu dzīvesvietas kultūrvēsture?

- Jā
- Nē
- Nezinu

2. Vai jūs savā brīvajā laikā ejat pastaigās uz Kolkasragu?

- Ļoti bieži
- Diezgan bieži
- Diezgan reti
- Gandrīz nekad

3. Ar ko jums asociējas Kolkasraga kultūrvēsturiskā ainava/Kolkasraga kultūrvēsturiskais mantojums?

---

4. Nosauciet, kādus kultūras mantojuma objektus Kolkasragā jūs zināt; tie var būt gan materiāli (redzami), piem., Kolkas bāka, vai nemateriāli - asociācijas, piem., kāds notikums?

1. _____
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

5. Vai jūs uzskatāt, ka Kolkasraga kultūrvēsturiskais mantojums ir īpašs (unikāls)?

- Jā
- Nē
- Nezinu

turpinājums →

1.pielikums. Iedzīvotāju aptaujas anketa un tās rezultāti

6. Vai Jūs vēlētos iegūt vairāk informācijas par Kolkasraga kultūrvēsturisko mantojumu?

- Jā
- Nē
- Nezinu

7. Ja, jā, kādā veidā? (Varat atzīmēt vairākus variantus.)

- Ekspozīciju/izstāžu veidā slēgtās telpās (ēkā)
- Informācijas stendu un /vai maršrutu veidā dabā
- Ar digitālo informācijas nesēju palīdzību (piem., mājas lapas, mobilās aplikācijas, publikācijas internetā utml.)

Cits _____

- Nav viedokļa

8. Jūsuprāt, kāda ir vietējo iedzīvotāju loma kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā savā apkārtnē?

- Nav nekādas lomas
- Ir neliela loma
- Ir diezgan liela loma
- Ir liela loma
- Ir ļoti liela loma
- Nav viedokļa

9. Vai jūs pats vēlētos piedalīties kultūrvēsturiskā mantojuma pētīšanā un saglabāšanā?

- Jā
- Nē
- Nezinu

10. Vai jūs vēlētos dalīties personiskajos pieredzējumos, notikumos, kas jums saistās ar Kolkasragu?

- Jā
- Nē

11. Ko jūs vēl vēlētos piebilst par šo tēmu?

Jūsu vecums _____

Jūsu dzimums: siev. vīr.

1.pielikums. Iedzīvotāju aptaujas anketa un tās rezultāti

Respondentu atbildes uz anketas 3.jautājumu.

- senās bākas, piekraste, senā apbūve (bijušās mājvietas), daba, bīstama vieta
- skaisti dabas skati, sakoptas vecas mājas
- Kolkas bāka, Lībiešu centrs Kolka
- bākas drupas, neskarts jūras krasts
- Kolkas bāka, saulrieti, liedags, skats uz jūru, kuģu ceļš
- kuģu kapsēta
- Kolkas bāka, vecās bākas drupas, kuģu kapsēta, Eiropas centrs (sirds)
- Kolkas bāka, skaista ainava, nostāsti par pirātiem
- Kolkasrags, Kolkas baznīcas, Līvu centrs, mūzika - līvu ansamblis „Laula”, Kolkas bāka, pirmā skolas ēka „Pastniekos”
- Luterāņu un katoļu baznīcas, padomju laika robežapsardzes posteņa drupas
- vecās bākas drupas
- vecās bākas drupas, divu jūru satikšanās vieta
- baisa vieta, drauds dzīvībai
- lībieši, Kolkasrags, Kolkas bāka
- vecā bāka, padomju armijas atstātās ēkas, teikas par kuģu ceļu, vecie nogrimušie kuģi, teika par velnu
- ar apskates objektiem dabā izstāžu veidā
- pirmatnējā daba
- jūra
- jūra, bāka
- Kolkasrags, vecā bāka, lībiešu kultūrvēsturiskais mantojums
- skaista, interesanta daba, savdabīgi cilvēki, divas jūras, bāka, lībiešu valoda, jūrniecība
- dabas spēks, krasta izskalojumi, sagāzti koki, vecās bākas drupas, Kolkas bāka
- Kolkas bāka, ģeogrāfiskais izvietojums, vēsture, teikas, neskarta daba
- mainīga daba, dabas un kultūras mantojums
- senās bākas drupas, divu jūru satikšanās, neskarta daba
- skaista, neskarta mežonīga daba
- bākas, kuģniecība, armijas klātbūtne, zveja rudenos, bīstams dzīvībai visos laikos, vētras, Eiropas sirds, Kr.Valdemārs
- īpaša vieta Latvijas mērogā
- relaksācijas vieta
- tīra, sakopta vide

1.pielikums. Iedzīvotāju aptaujas anketa un tās rezultāti

Respondentu atbildes uz anketas 4.jautājumu.

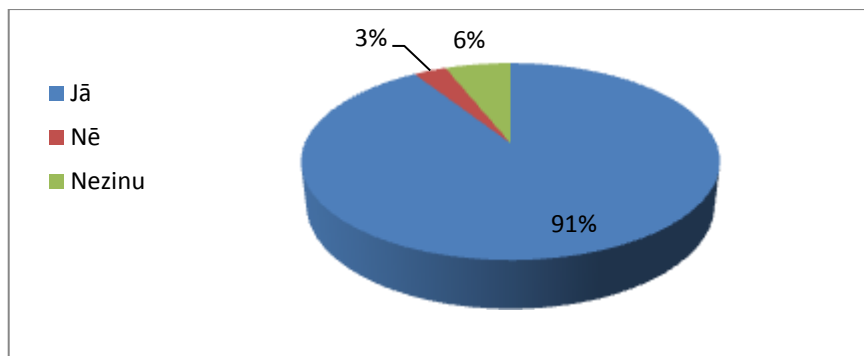
- senās bākas Kolkasragā, mākslīgās salas būve jūrā, Kolkas bāka uz mākslīgās salas, lielie krustvilņi vētras laikā, daudzas straumes, bīstama vieta, grimstošas smiltis, putnu ceļš
- lībiešu centrs, vecās lībiešu mājas
- lībiešu centrs
- Kolkas bāka, bākas drupas, dzintars, zvejnieku svētki, ugunsnakts, pirāti
- Piemineklis Kolkasragā, vasaras saulgrieži, Kolkas bāka, teikas
- Saules zīme, bākas drupas, leģendas un teikas, priedes un kāpas, fotogrāfijas
- Kolkas bāka, padomju armijas ēkas, nogrimušo kuģu vraki, piekrastes zvejniecība
- Kolkas bāka, vecās bākas drupas, kājgrieži, kuģu bojā ejas vieta, piemineklis jūras paņemtajiem, padomju armijas daļa
- Kolkas bāka, nostāsti par pirātiem
- Kolkas bāka, Kolkas bācai 130, Helēnas Heinrihsones glezna baznīcā, Kolkasraga vēja dziesmas (CD)
- Kolkas bāka
- Kolkas bāka, vraki, stihijas - vējš, viļņi, lībiskais
- vecās bākas drupas
- vecās bākas drupas, saules zīme
- Kolkas bāka, vecās bākas drupas
- Kolkas baznīcas, Kolkas bāka, putnu vērošanas dienas
- Kolkas bāka, vecā Kolkas bāka, smailais zemes rags, vieta, kur satiekas divas jūras, krustvilņi
- Līvu centrs, baznīcas (luterāņu, pareizticīgo), Kolkas bāka, Kolkasrags
- vecās bākas drupas
- priežu taka
- Kolkas bāka, Lībiešu centrs
- Kolkas bāka, lībieši, zivju pārstrāde, zvejniecība
- vraki zem ūdens un smiltīm, Kolkas bāka, vecās bākas drupas, baznīcas
- krustvilnis, saulriets, saullēkts, piemineklis Jūras paņemtajiem, teikas, nostāsti, vēsture, bāka
- bāka, vecā bākas drupas, padomju armijas mantojums, krustvilnis, kuģu vraki, rūnakmens Zviedrijā
- Kolkas bāka, dabas taka, putnu tornis, kuģu vraku kapsēta, dzintars, rudens vētras
- mūžīgi mainīgais krasts, bākas drupas, piemineklis Jūras paņemtajiem, saulgriežu svinēšana, jūras svētki, saulriets un saullēkts
- piemineklis Jūrā paņemtajiem, padomju armijas būves
- saulgrieži, vides dienas, putnu vērošana, saullēkts un saulriets, krustvilnis, izgāztās priedes, dzintari, izskalotie koki, kuģu detaļas, māju pamati, daži seni zemju iemērīšanas akmeņi
- senā bāka, bāka uz salas, lībiešu vide, ziemassvētku svinēšana

1.pielikums. Iedzīvotāju aptaujas anketa un tās rezultāti

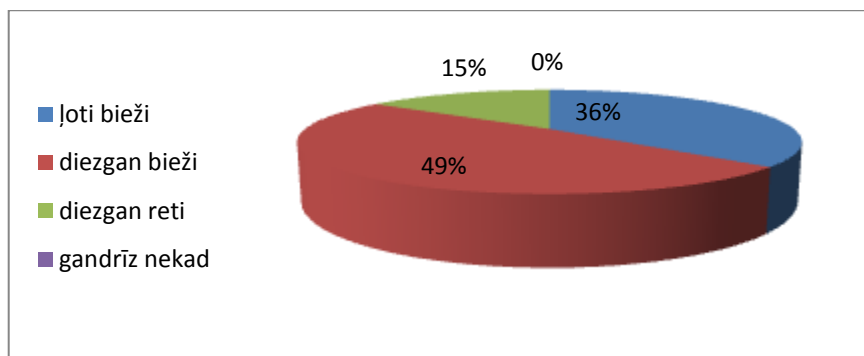
Respondentu atbildes uz anketas 11.jautājumu.

- Nepieciešami modeļi par Kolkasraga veidojumu
- Lai būtu sakoptas mājas un apkārtnē
- Ļoti interesanta tēma
- Esmu priecīga dzīvot Kolkasraga krastā un iepazīt lībiskās tradīcijas
- Iesaku izveidot Kolkasragā nelielu muzeju par šo tēmu, iesaistīt skolēnus materiālu vākšanā, novadīt nodarbības skolēniem par šo tēmu
- Kolkasrags saistās ar visa ciema Kolka apzīmējumu, jo tik jauki skanēja pasta nodaļas nosaukums "Kolkasrags" un pasta zīmogs Kolkasrags bija īpašs
- veidot iedzimto Kolkas iedzīvotāju ciltskokus
- Neviens cits, kā mēs paši, savu dzimto novadu nepētīs, neizzinās. Paldies tiem cilvēkiem, kas to dara, ieguldot laiku un darbu
- Es esmu laimīga, ka dzīvoju Kolkā
- Kolkasrags ir unikāls vēsturisks mantojums, par to jā rūpējas un noteikti jā saglabā
- Ko gan vēl bez grāmatas varu piebilst
- Vietējiem jāatrod veids, kā caur savas kultūrvēstures saglabāšanu un prezentēšanu piesaistīt tūristus
- Kolkasrags ir unikāla vieta pasaules mērogā
- Jāatrod lietderīgu izmantošanu vecajām armijas ēkām
- Nepieciešami entuziasti un algoti darbinieki, kas to visu veidotu
- Degu nepacietībā iepazīties ar visu darbu

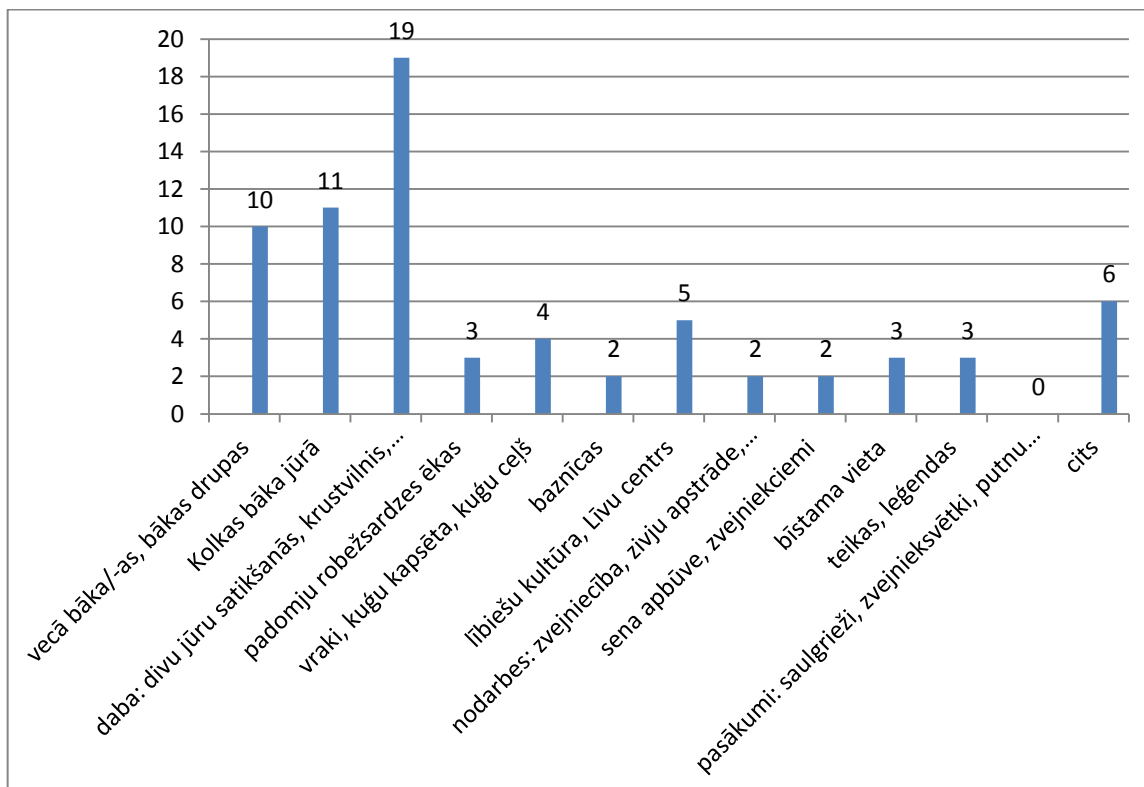
1.pielikums. Iedzīvotāju aptaujas anketa un tās rezultāti

1.attēls. 1.jaut. „Vai jūs interesē jūsu dzīvesvietas kultūrvēsture?” atbilžu diagramma

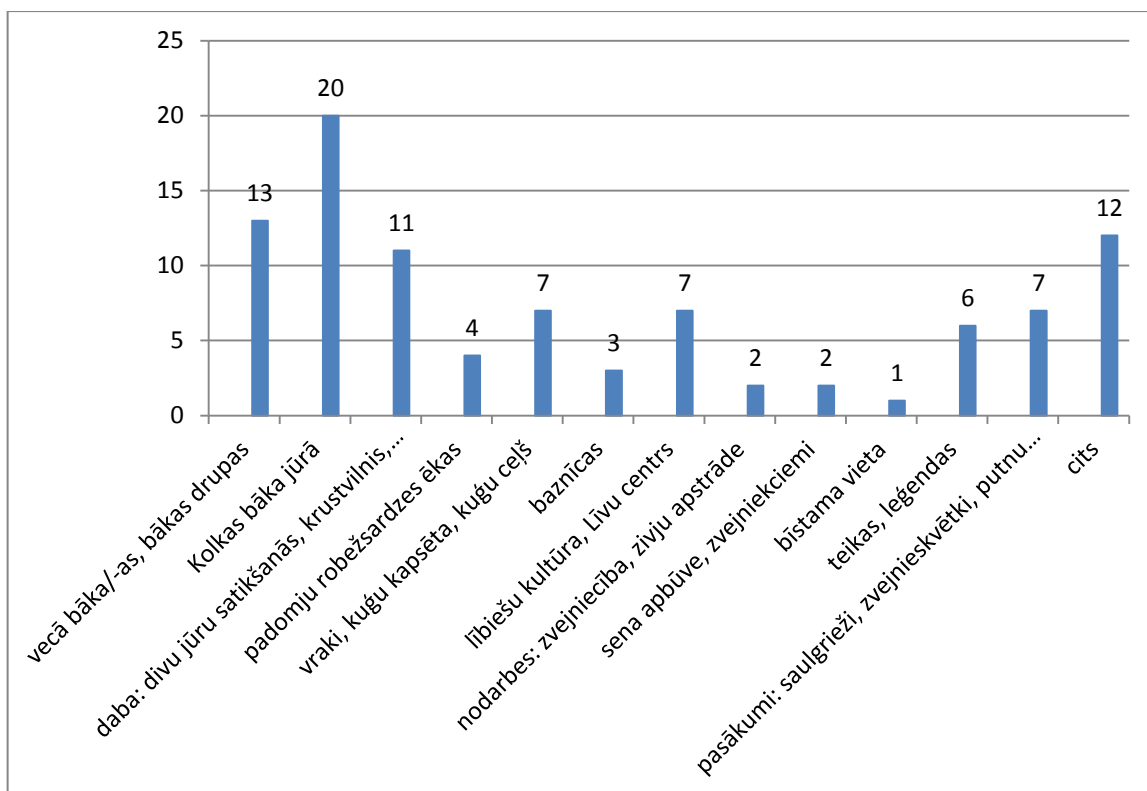

2.attēls. 2.jaut. „Vai jūs savā brīvajā laikā ejat pastaigās uz Kolkasragu?” atbilžu diagramma

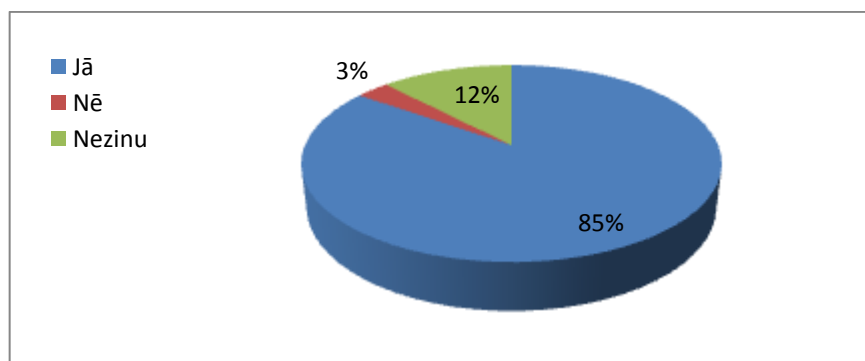

3.attēls. 3.jaut. „Ar ko jums asociējas Kolkasragu kultūrvēsturiskā ainava/Kolkasragu kultūrvēsturiskais mantojums?” atbilžu diagramma

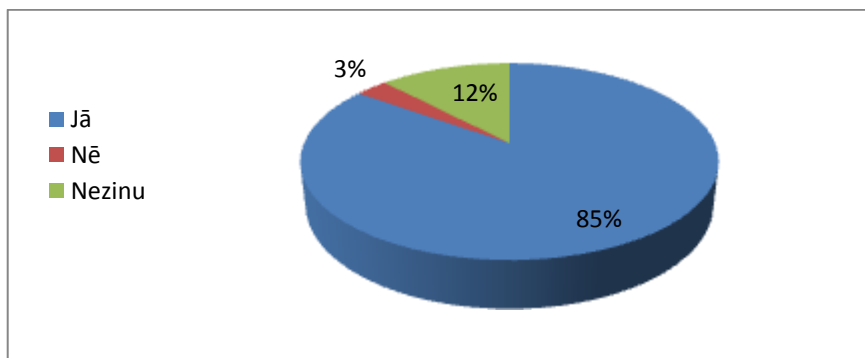
1.pielikums. Iedzīvotāju aptaujas anketa un tās rezultāti

4.attēls. 4.jaut. „Nosauciet, kādus kultūras mantojuma objektus Kolkasragā jūs zināt” atbilžu diagramma

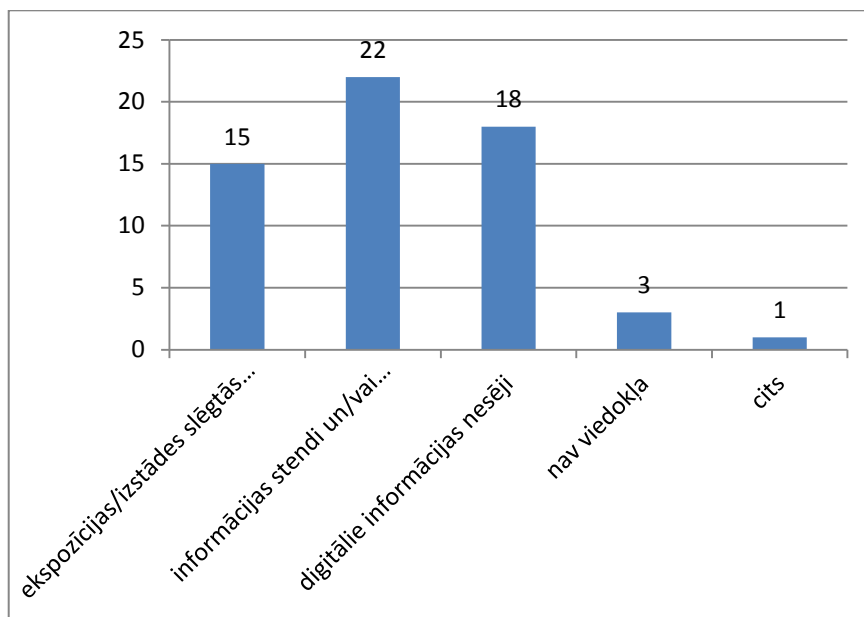

5.attēls. 5.jaut. „Vai jūs uzskatāt, ka Kolkasraga kultūrvēsturiskais mantojums ir (īpašs) unikāls?” atbilžu diagramma

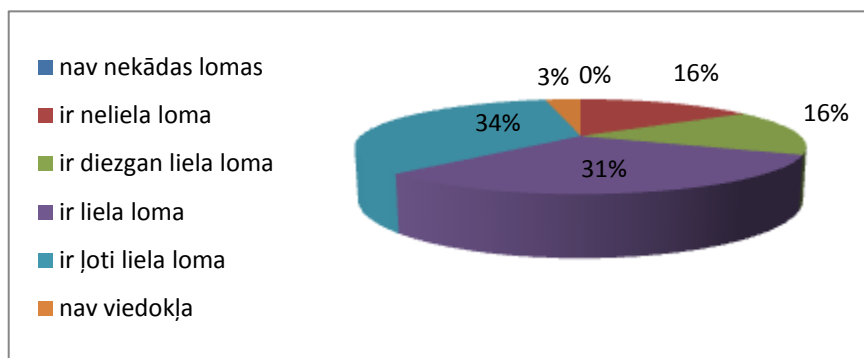

6.attēls. 6.jaut. „Vai jūs vēlētos iegūt vairāk informācijas par Kolkasraga kultūrvēsturisko mantojumu?” atbilžu diagramma

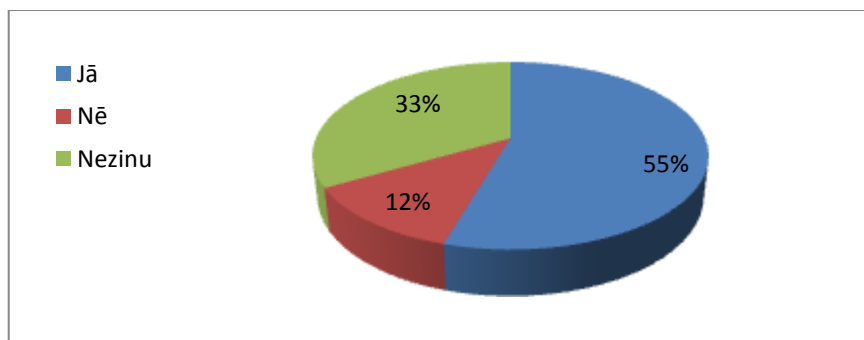
1.pielikums. Iedzīvotāju aptaujas anketa un tās rezultāti

7.attēls. 7.jaut. „Ja, jā kādā veidā (jūs vēlētos iegūt vairāk informācijas par Kolkasraga kultūrvēsturisko mantojumu)?” atbilžu diagramma

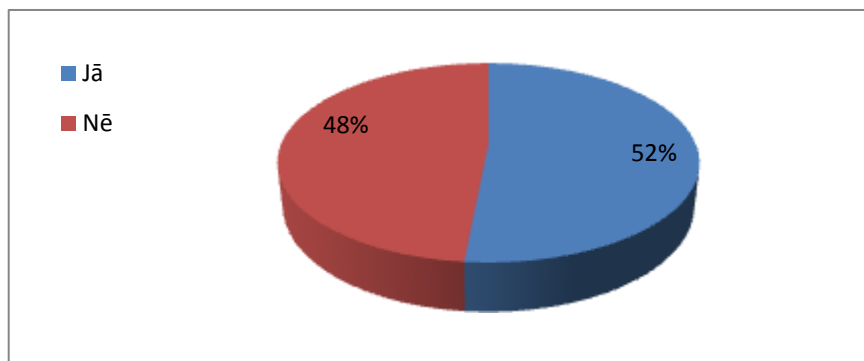

8.attēls. 8.jaut. „Jūsaprāt, kāda ir vietējo iedzīvotāju loma kultūrvēsturiskā mantojuma saglabāšanā savā apkārtnē?” atbilžu diagramma

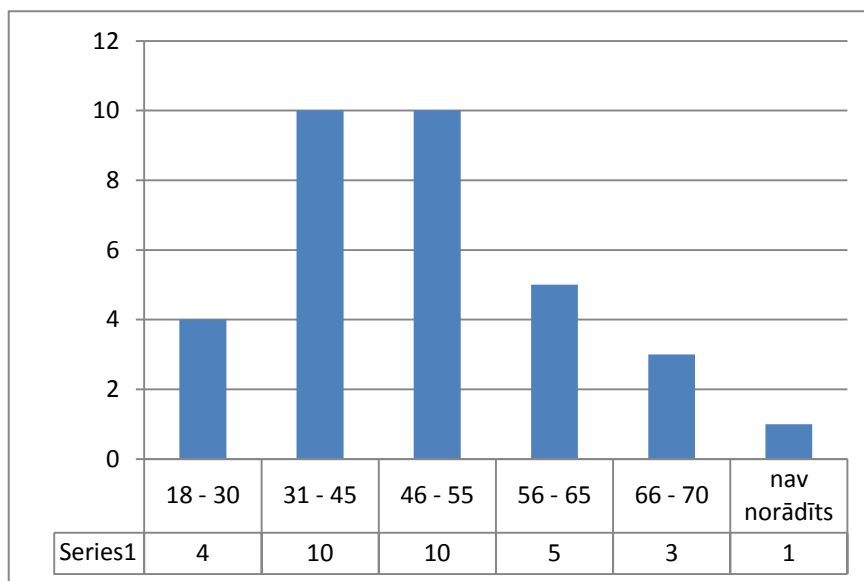

9.attēls. 9.jaut. „Vai jūs pats vēlētos piedalīties kultūrvēsturiskā matojuma pētīšanā un saglabāšanā?” atbilžu diagramma

1.pielikums. Iedzīvotāju aptaujas anketa un tās rezultāti

10.attēls. 10.jaut. „Vai jūs pats vēlētos dalīties personiskajos pieredzējumos, notikumos, kas jums saistās ar Kolkasragu?” atbilžu diagramma

11.attēls. Respondentu vecuma struktūra

2.pielikums. Fotografijas un attēli

2.attēls. Kolkas bāka uz mākslīgās salas jūrā (foto: Andris Biedriņš, 2014)

2.attēls. Barnikela kartes fragments 1747.g. (avots: LNB digitālo karšu bibliotēka)

2.pielikums. Fotografijas un attēli

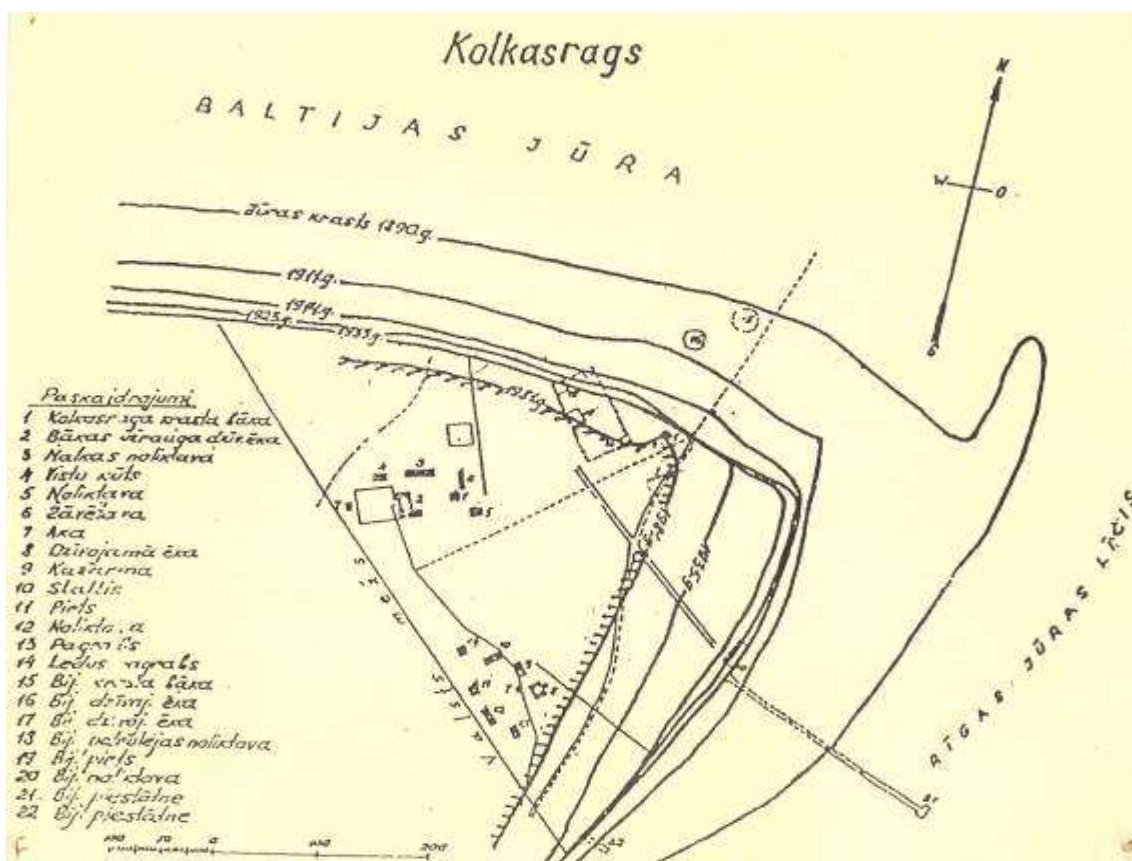

3.attēls. Ā.Grota Kurzemes – Zemgales kartes fragments (avots: LNB digitālo karšu kolekcija)

4.attēls. Kolkas krasta bākas. A.Pecolds 1846. (oriģināls glabājas Krievijas Ģeogrāfijas biedrības arhīvā Sanktpēterburgā, KĢB 116.f., 1.apr., 61.1., 7.zīm.)

2.pielikums. Fotografijas un attēli

5.attēls. Kolkasraga krasta līnijas izmaiņas 1890 -1981 (oriģināls glabājas LNB, 20.f.)

6.attēls. Skats uz robežapsardzes posteņa ēkām Kolkasragā, priekšplānā vētras izskalotais „malkas jancis”, 1996.g. (avots: Latvijas žurniecības gadagrāmata 2007, 427.lpp.)

2.pielikums. Fotogrāfijas un attēli

7.attēls. Skats uz noskalotās robežapsardzes posteņa ēkas drupām Kolkasragā, 2002.g. (avots: Dž. Marinskas personīgais fotoarhīvs)

8.attēls. Kolkas krasta bākas drupas (foto: Dž.Marinska, 2013)

2.pielikums. Fotogrāfijas un attēli

9.attēls. Kolkas bākas komplekss 1937.g. (avots: www.zudusilatvija.lv)

10.attēls. Krasta bākas drupas un izpostītā uzrauga māja pēc 1.Pasaules kara. (avots: LVVA, 1684.f., 1.apr., 329.l., 24.lpp., 1.att.)

2.pielikums. Fotogrāfijas un attēli

11.attēls. Kolkas krasta bākas drupas 1917.g. (avots: www.zudusilatvija.lv)

2.pielikums. Fotografijas un attēli

12.att.Uzarts liegags – slēgtās zonas ainavas skats (foto: Dž. Marinskas personīgais arhīvs)

13.attēls. Kāpa Kolkasraga rietumu pusē (foto: Dž. Marinska, 2012)

2.pielikums. Fotografijas un attēli

14.attēls.Kolkas jauniešu grupa pie Kolkas jūras bākas ziemā 1950-tajos gados (avots: Dž.Marinskas personīgais arhīvs)

15.attēls. Fragments no Dankerta kartes, Livonija 1696.g. (avots: LNB digitālo karšu kolekcija)

2.pielikums. Fotografārijas un attēli

16.attēls. Fragments no Ā.Grota Kurzemes - Zemgales kartes 1770.g. (avots: LNB digitālo karšu kolekcija)

17.attēls. Kultūras piemineklis Kolkas vraks I, zīmējums (avots: www.daiving.lv)

2.pielikums. Fotogrāfijas un attēli

18.attēls. Kuģa vraka fragments Kolkas jūrmalā (foto: Dž. Marinska, 2010)

19.attēls.Kuģa vraks kāpās pie Kolkasraga (foto: Dž. Marinska, 2014)

2.pielikums. Fotogrāfijas un attēli

20.attēls. Kuģa vraks (dom. 5) jūrā Kolkas pludmales daļā 2014.g. (avots: www.domesnes.lv)

21.att. Kuģa vraks (dom.4) jūrā Kolkas pludmales daļā 2014.gada vasarā (avots: www.domesnes.lv)

2.pielikums. Fotogrāfijas un attēli

22.attēls. Skatu tornis Kolkasragā (foto: Dž.Marinska, 2014)

23.attēls. Apmeklētāju namiņš Kolkasragā (foto: Dž. Marinska, 2011)

24.attēls. Āra kafejnīca Kolkasragā (foto: Dž.Marinska, 2011)

2.pielikums. Fotografijas un attēli

25¹.attēls. Kempinga mājiņas – mucas uz kāpas Kolkasragā; 25.²attēls. Skats no kempinga mājiņas uz jūru (foto: Dž.Marinska, 2013)

26.attēls. Mobilā pirts pie Kolkasraga (foto: Dž. Marinska, 2014)

27.attēls. Zvejnieku laivas Kolkas valgumā (foto: Lauri Ketunens, 1920; avots: www.nba.fi)

2.pielikums. Fotogrāfijas un attēli

28.attēls. Zvejnieku laivas saulrietā pie Kolkasraga (foto:Dž.Marinska, 2011)

29.attēls. Saulrieta vērošana Kolkasragā no vecās bākas drupām (foto: Dž.Marinska, 2011)

2.pielikums. Fotogrāfijas un attēli

30.attēls. Tēlnieka V.Titāna *Zilā saule* Kolkasragā (avots: www.geolocation.ws)

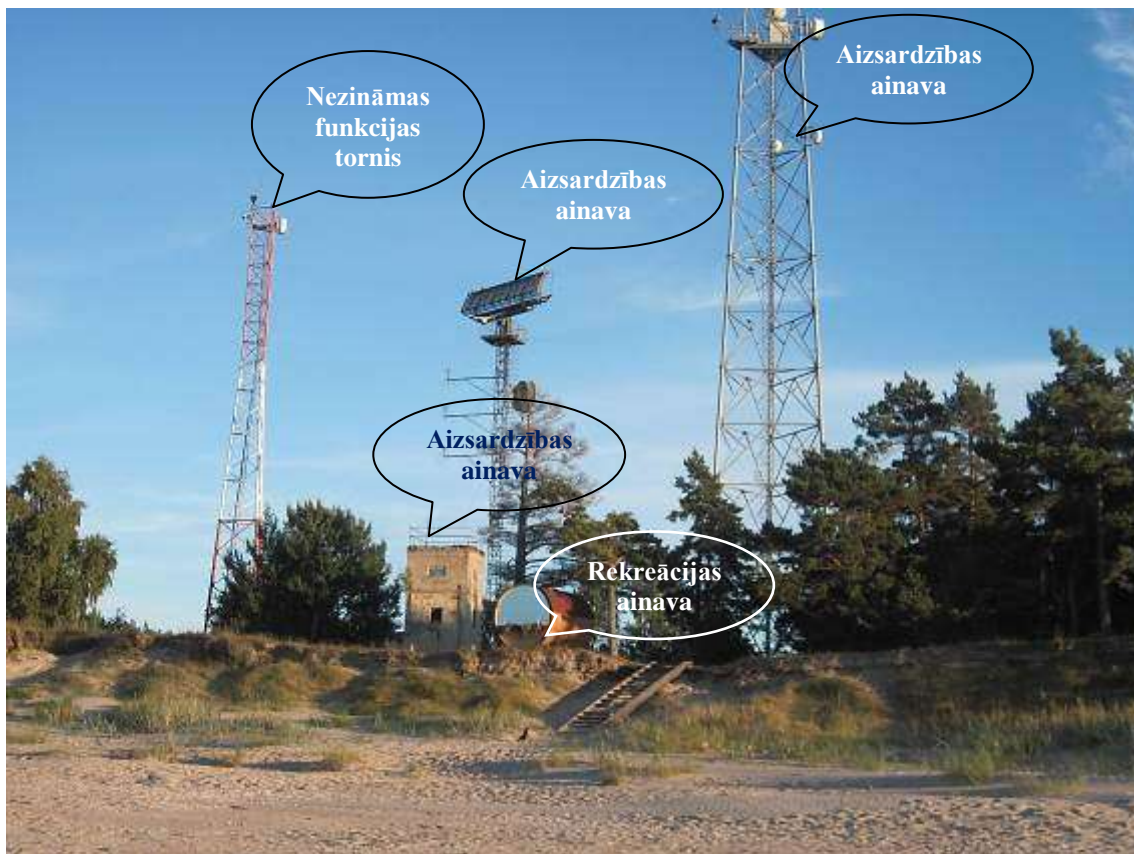

31.att. Valdemāra sols. Sola pamatā *Zilās saules* akmens balsti (foto: G.Oškalna, 2011)

2.pielikums. Fotografijas un attēli

32.attēls. Piemineklis *Jūras paņēmtiem*, autors Ģ.Burvis (foto: L.Landmane, 2009)

33.attēls. Skats uz kāpu rietumos no Kolkasraga, 2013.g. (foto: Dž.Marinska)

2.pielikums. Fotografijas un attēli

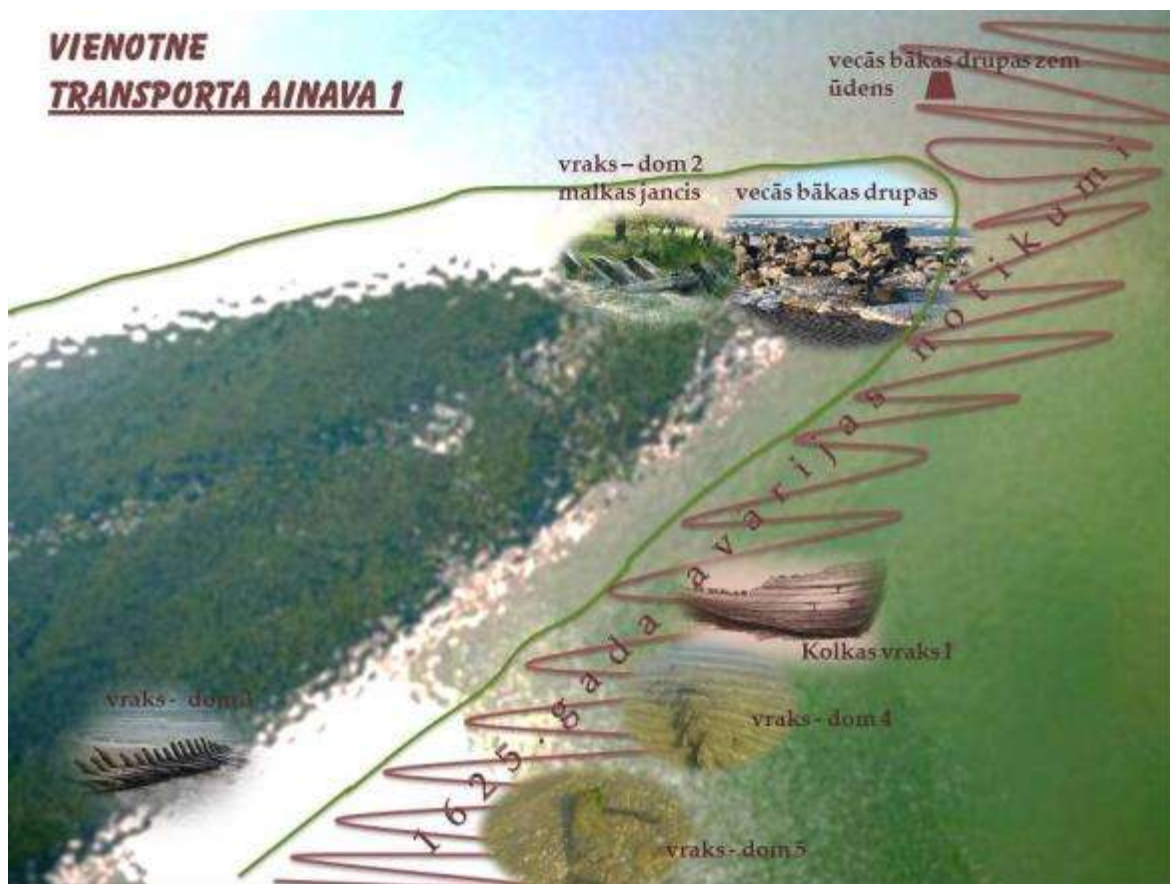

34.attēls. Virsnieku namiņa pārpalikušās ārsienas Kolkasraga liedagā (foto: Dž.Marinska, 2015)

35.attēls. Stends „Padomju laiki Kurzemes piekrastē” Kolkasragā (foto: Dž.Marinska, 2015)

3.pielikums. Ainavas vienotnes

1.attēls. Transporta ainavas vienotne 1.daļa

2.attēls. Transporta ainavas vienotne 2.daļa

3.pielikums. Ainavas vienotnes

3.attēls. Aizsardzības ainavas vienotne 1.daļa

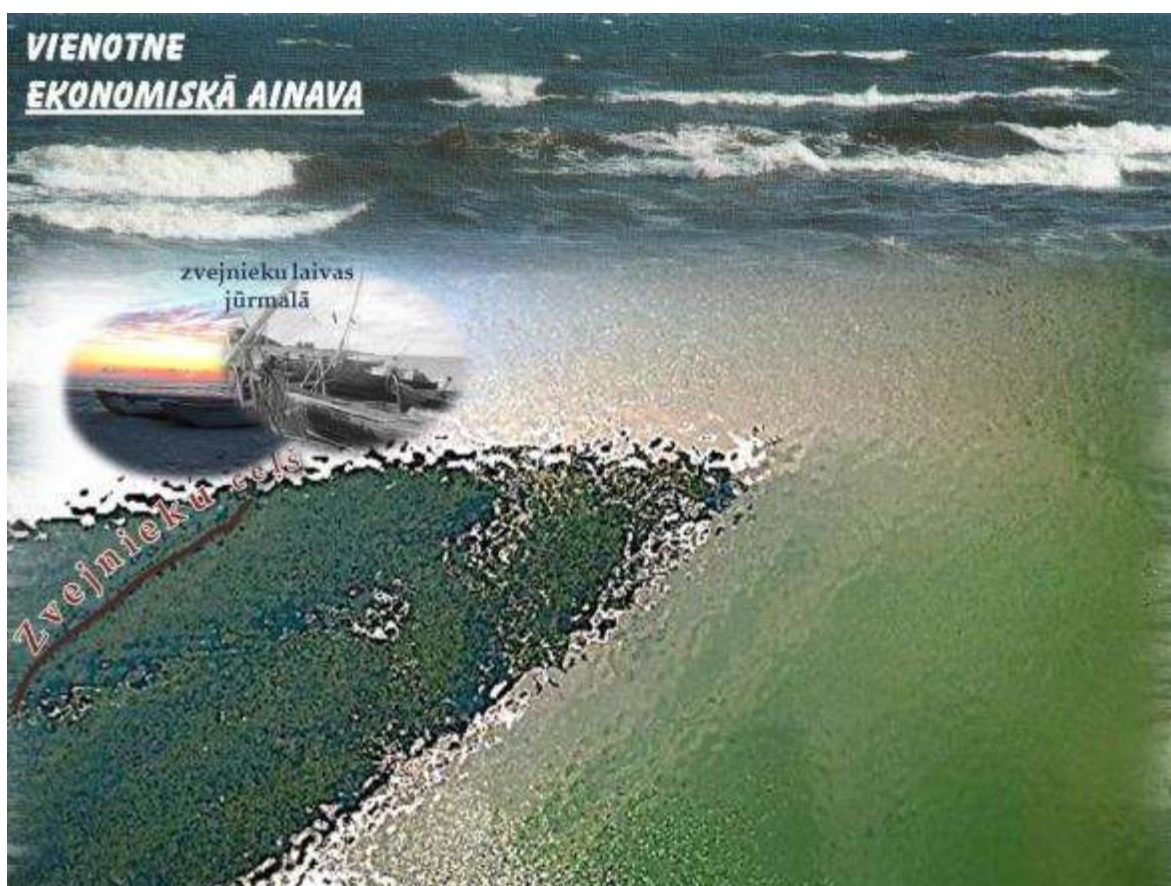

4.attēls. Aizsardzības ainavas vienotne 2.daļa

3.pielikums. Ainavas vienotnes

5.attēls. Sakrālās (piemiņas ainavas) vienotne

6.attēls. Ekonomiskās ainavas vienotne

3.pielikums. Ainavas vienotnes

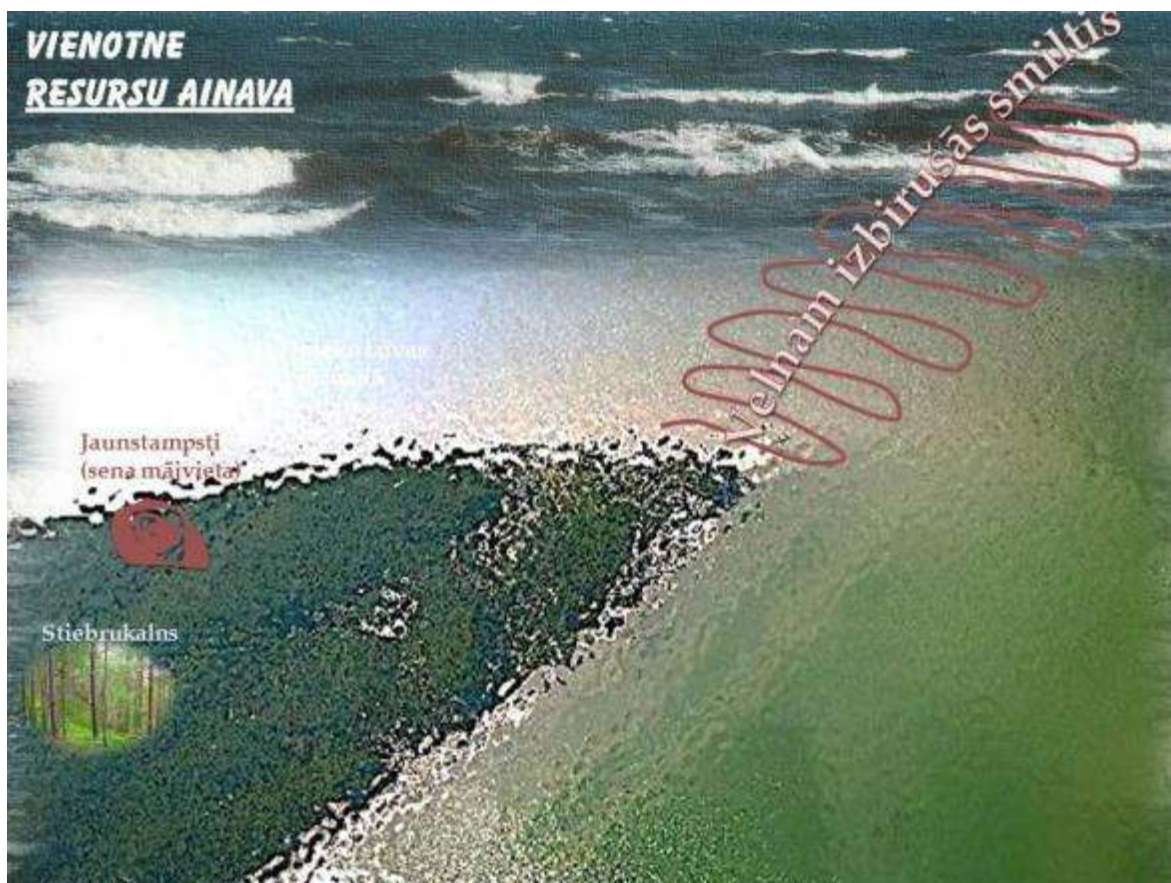

7.attēls. Rekreācijas ainavas vienotne

8.attēls. Estētiskās ainavas vienotne

3.pielikums. Ainavas vienotnes

9.attēls. Resursu ainavas vienotne

10.attēls. Vienotne „Ceļi ainavā”

4.pielikums. Kolkasraga ģeogrāfiskā karte

1.attēls. Ģeogrāfiskais ainavas elementu novietojums Kolkasragā

Maģistra darbs

**“Jūras piekrastes kultūrvēsturiskā ainava un tās muzealizācijas iespējas.
Kolkasraga piemērs”**

izstrādāts Latvijas Kultūras akadēmijas Kultūras socioloģijas un menedžmenta katedrā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka maģistra darbs izstrādāts patstāvīgi, izmantojot citu autoru darbos publicētus datus, definējumus un viedokļus, dotas precīzas norādes (atsauces) uz to ieguves avotu; iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Dženeta Marinska _____ .____.2015.
Vārds, uzvārds Paraksts

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: prof. Dr. habil. art., Dr. hist. Juris Urtāns _____ .____.2015.

Paraksts

Recenzents: _____
Akadēmiskais amats, grāds, vārds, uzvārds

Darbs iesniegts ____ .____.2015.

Studējošo servisa speciālists: _____
Vārds, uzvārds Paraksts

Darbs aizstāvēts LKA maģistra gala pārbaudījumu komisijas sēdē

____ .____.2015. prot. Nr. _____ vērtējums _____

Komisijas sekretārs: _____
Vārds, uzvārds Paraksts